د طنز لیکلو هنر

لیکوال: عبدالنافع همت

۱۳۹۵ ش کال

د طنز ليکلو هنر

ليکوال: **عبدالنافع همت**

برېښناليک: **an_himmat@yahoo.com**

د موبايل شمېره: **۰۷۹۵۲۵۲۶۵۲**

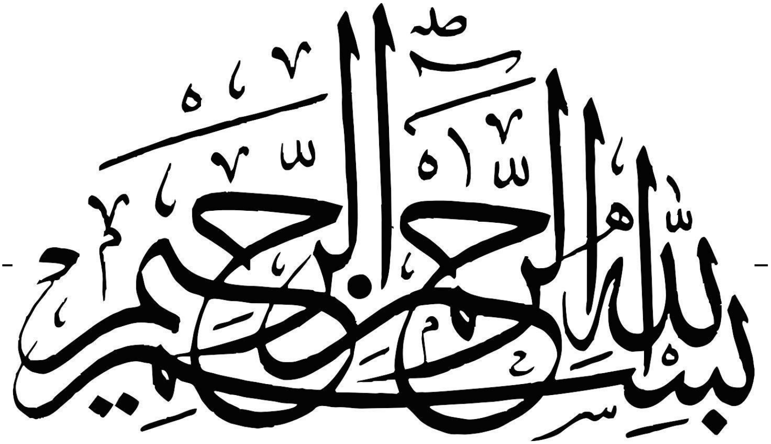

دهبوريو پارک جنوبي دروازې ته مخامخ

۰۲۰۲۵۰۴۶۵۲ – ۰۷۹۸۹۸۹۶۹۶

aksosbookstore@gmail.com

aksosbookstore.af

aksos book store

aksosbookstore

ددغه کتاب د چاپ او هر ډول خپرولو حق له خپرندوی سره خوندي دی.

ډالۍ:

دا کتاب هغه چاته ډالۍ کوم چې په هنري وسله پر اجتماعي فساد برید کوي.

(عبدالنافع همت)

لړلیک

د طنز لیکلو هنر ۵
د ښاغلي سر محقق زلمي هېوادمل یادانښت: ۵
زه څه وایم؟........ ۷
د پوهاند پښتون آقا شېرزاد یادانښت: ۷
د خندا زرین کاڼي ۱۰
دڅېړنوال عبدالغفور لېوال یادانښت: ۱۰
د طنز لیکلو هنر ولې او د څه لپاره؟ ۱۵
د لیکوال خپل یادانښت: ۱۵
په پښتو ژبه کې د طنز لیکلو لنډ تاریخ ۲۰
د طنز پېژندګلوي ۲۷
بلکې په ټولو ژبو کې یو پېچلی هنر بلل کېږي. ۲۸
د طنز هدف ۳۸
د طنز ارزښت........ ٤٥
طنز ادبي ژانر که ادبي سبک؟ ۵۳
د طنز سبکونه........ ٦٤
د طنز بنسټونه ٦٨
د خندا لاملونه ۷٦
د خندا په اړه بېلابېلې تیورۍ ۷۹
په ټولنه کې ځانګړې تناسب او انساني تصور ۸٤
د انسان په ذهن کې د جوړ شوي تناسب ړولونه ۸٦
طنز ته ورته خېلونه ۹٦
د طنز بنې........ ۱۰۸
د طنز قالبونه........ ۱۱۷
د طنز لیکلو تخنیکونه........ ۱۳٤
د طنز ژبه........ ۱٦۱
د طنز لیکلو عملي پړاوونه ۱٦٦
ماخذونه: ۱۷۸

د طنز لیکلو هنر

د ښاغلي سر محقق زلمي هېوادمل یادابښت:

کله چې د شلمې پېړۍ په دوران کې پښتنو ادبي مطالعات پیل کړل، نو د پښتو ادبیاتو د ژانر شناسۍ په مباحثو کې یو و نیم ځای د طنز و مزاح په باب خبرې شوي او ورسره یې د معاصر دوران د طنز لیکونکیو یادونې هم کړې دي. مرحوم اجمل خټک، مرحوم ایوب صابر، محقق حبیب الله رفیع، سر محقق دوکتور سید محی الدین هاشمي او ځینې نور لیکوال دي ، چې مونږ د دوی په ځینو آثارو کې د طنز پر اهمیت، ضرورت او جوړښت په باب یادونې مومو، خو د طنز لیکنې د هنر، تاریخچې، هدف، اهمیت ،جوړښتونو او ارزښتونو د ښوولو په باب تر اوسه په پښتو کې زما تر نظر بل اثر نه دی تېر شوی .

د خوښۍ ځای دی چې دا تشه ښاغلي عبدالنافع همت ډکه کړه او (د طنز لیکلو هنر) تر سرلیک لاندې یې دا مستقل اثر ولیکه او تر کومه ځایه چې ورته ممکنه وه د موضوع پر بېلابېلو اړخونو یې بحثونه کړي

دي. د طنز ليکنې د تاريخ تر څنګ يې د طنز په پېژندنه، هدف، ارزښت او د طنز ليکنې پر اصولو او سبک ښه بحثونه کړي دي. د دې اثر له ليکلو سره زموږ په ادبي مطالعاتو کې يوه ښه اضافه وشوه او د پښتو د ادبي مطالعاتو د پرمختګ په لاره کې يو مفيد ګام اوچت شو. په کار ده چې زموږ هغه ځوانان او نور ښاغلي چې له پښتو مطالعاتو سره شوق لري، په مطالعاتو کې دي هغو موضوعاتو ته توجه وکړي ، چې تر اوسه هيڅ نه دي څېړل شوي، لږ څېړل شوي او يا زيات تحقيق ته يې ضرورت ليدل کېږي، لکه ښاغلي همت چې دا کار کړی دی. زه همت صاحب ته د دې کار له امله مبارکي وايم او د دې ليکنې له لارې له خپلو نورو ښاغليو څخه هم غواړم چې د پښتو د ادبي مطالعاتو د پرمختګ لپاره د ډېرو موضوعاتو مطالعې ته متوجه شي او پر تکراري، زړو او ژوولیو مضامينو باندې له شخوند وهلو ځانونه وژغوري. موږ د مضامينو او موضوعاتو له فقر سره نه يو مخامخ، بلکې د خپلو مطالعاتو لپاره وسيع ميدان لرو، يوازې زموږ کار، شوق، ذوق او له سهل انګارۍ نه پرهېز موږ خپل هدف ته نژدې کوي او په دې توګه به موږ د خپلو ځوانو څېړونکيو په همت، د خپلو مطالعاتو نويو کولو او بشپړتيا خواته پرمخ ولاړشو او ورو ورو به هغه هدف ته نژدې شو، چې زموږ هېوادوال د پښتو آثارو د مطالعې ضرورت احساس کړي.

همت دې زموږ د ځوانانو مل وي.

په درناوي

سر محقق زلمی هېوادمل

زه څه وایم؟

د پوهاند پښتون آقا شېرزاد یادابنت:

پخوا به پښتنو د مړو قدر کاوه، مړه به يې يادول، مړه به يې لمانځل، د مړو پاتې اثار به يې چاپول چې دا هم ښه کار و او که اوس هم څوک دا کار کوي، ښه کار کوي، خو له نېکه مرغه اوس د مړو تر څنګ ژوندي هم لمانځل کېږي، د هڅو او مثبتو کارونو قدردانی يې کېږي چې له دي قدرمنو نه يو هم تکړه ژورناليست، شاعر او ليکوال عبدالنافع همت دی.

همت صاحب ډېر کمالونه لري، خو زما يې طنزونه تر ټولو ډېر خوښېږي. زما په اند چې د شعر، لنډو کيسو او نورو هنري اثارو په پرتله د طنز ليکل ستونزمن کار دی، ځکه که چېري طنز ليکل اسانه کار وای، نو موږ به په پښتو ژبه کې د ګوتو په شمېر طنز ليکوال نه درلودای. طنز ليکوال عبدالنافع همت پنځه کاله زما محصل و، زه يې په ټوله مانا پېژنم، د درنو خصوصياتو لرونکی انسان و، برده بار و، تر ټولو ټولګيوالو په ادبي مسايلو ښه پوهېده، خو کله چې به په ټولګي کې د طنز خبره رايادة شوه، نو همت به همت وکړ، د طنز په اړه به يې دومره دقيق معلومات ورکول تا به ويل چې د طنز په اړه يې ځانګړې فاکولته لوستې ده.

همت صاحب د ټولګي د هڅاندو ټولګيوالو له ډلې څخه و، زما هم هغه محصل تر نورو ډېر خوښېږي چې خوځښت ولري، په ټولګي کې غلی ناست وي، پر ځای پوښتنې وکړي او استادان پر خوځښت او حرکت راولي چې دغه کمال همت صاحب درلود او تل به يې له استادانو څخه د اړوندو درسي موضوعاتو په اړه پوښتنې کولې او خپله هم په ډېرو مسايلو پوهېده، ځيرک او با استعداده شخص و.

ما چې کله دا اثر ولوست، نو راته څرګنده شوه چې همت صاحب په رښتيا د طنز د تيورۍ په اړه ډېر ښه مواد ترتيب کړي او په دې اړه يې ډېر زيار ګاللی دی. د طنز په اړه يې جامع او هر اړخيزه څېړنه کړې، د طنز په مختلفو اړخونه يې بحث کړی او په ځينو ځايونو کې يې له اړتيا سره سم د طنز نثري او منظومي بېلګې هم راوړې دي.

زما په اند دا يو غنيمت اثر دی او فکر کوم چې تر اوسه به په پښتو ژبه کې بل چا د طنز د تیورۍ په اړه تر همت صاحب پورته کار نه وي کړی. زه په پای کې همت صاحب ته د دې گټور اثر د چاپ مبارکي وایم او هيله لرم چې نور اثار هم وپنځوي او د پښتو ژبې مينه والو ته يې وړاندې کړي.

د عبدالنافع همت د برياوو په هيله

پوهاند پښتون آقا شېرزاد

ښوونې او روزنې پوهنتون، ادبياتو پوهنځي د پښتو څانگې مشر

د خندا زرین کاڼي
دښېرنوال عبدالغفور لېوال یاداښت:

یو ولس چې ځلوېښت کاله د غم په ټټي کې نیني شوی، اوښکې یې وچې شوي او سپېرو شونډو یې خندا هېره کړې وي، د هغه ولس رواني حالت به څنګه څېړل کېږي؟ اوس دې نو اوتریشي زېګموند فروید او د هغه شاګردان کارل ګوستاو یونګ یا الفرد ادلر، اریک برن یا کوم بل یو د نوي زمانې اروا پوه راشي چې د دې مخلوق په سوځېدلو ارواوو کې څه موندلای شي؟

اروا پوهان له یوه اړخه د خوبونو پربنسټ اروا څېړنه کوي، هغه ملت چې ځلوېښت کاله کېږي، خوبونه نه شي لیدلای څنګه یې ارزوئ؟ هغه

ملت چې ښايي دیوې موسکا لپار ه هـم نـړی تـه د سـوال لاسـونه لپـه کوي او خوبونه په خيرات کې غواړي.
ما با ید د ښاغلی عبدالنافع همـت پـر جالـب او خـورا ابتکـاري کتـاب خپله لیکنه له جدي مسايلو راپیل کړې وای، ښايي کره کتونکي به راته ووايي چې تا خو له پیله په غمجنو او شاعرانه ځګېرويو او سـاندو خـبره راپیل کړه، د دې ساندو له طنز او (د طنز لیکلو هنر) سره څه کار؟ رښتیا به وي، خو ما ولوستل چـې تنـاقض (Incongruity) ، تضـاد (Ambiguity) د طنز ځانګړنې دي او که یو څه ستاسو د تمې پرخلاف راپیل شول او تاسو ته يې د سرچپه پیل و پای پوښتنه پیدا نـه کـړه، پـه دې کې د طنز جوهر مه لټوئ. زه پوهېږم چې طنز نه لیکم، بلکې د طنز پوهنې پر یو داسې څېړنیز کتاب د څه لیکلو تکل لرم چـې مـا پـه خپله هم ډېر څه ورڅخه زده کړل.
طنز او د طنزي پېښو له امله د خندا جـوهر زمـوږ پـه اروا کـې نغښـتی دی او کوم بهرنی عینې وجود نه لري. په طبیعت کې اشیا او پـه ټولنـه کې انسانان زموږ له تصوراتو بهـر او خپلـواک دي، طنـز زمـوږ پـه اروا کې د واقعیتونو انعکاس دی، هر کله چې دا انعکـاس د منطقـي تمـې پر خلاف د تضاد، تناقض یا هم سرچپه هِرم په توګه راڅرګنـد شي، مـوږ خاندو او طنز زېږي.
بېرته ورګرځم د خپلې لیکنې د پیل کرښـو تـه. افغانـانو د تـاریخ پـه تـر ټولو ترخو شپو ورځو کې طنزونه تولید کړل. زما یادېږي چې د کابـل کوڅه کوڅه ، یوه له بلې سره جنګېـده او د یـوه کـور بـام د بـل کـور پـر وړاندې سنګر ګرځېدلی و، کابلیانو به سـیاسي طنزونـه پـه کوڅـو کـې

تولیدول، طنزي نظمونـه، طنـزي پېښــې، ټـوکې ، هـزل، هجـو او آن د ماشومانو طنزي سندرې :

قوقو قو برگ چنار

رهبرا شیشته قطار ....

او دا هماغـه ورځــې وې چــې د کابـل وچ لښــتي پـه وینـو لانـده و او کوځه ډبو سپیو یوازې د مړو شویوکابلیانو غوښې خـوړلې او بـس. دا پـه دې مانا چې طنز و، طنز شته او طنـز بـه وي. پـه هغـو شـپو او ورځـو کې چې طنز ورک نه شو، هېڅکله به هم ورک نه شي.

څو ورځې مخکې مې د استاد شاعر واصف باختري شهکار شعر (بیـان نامه وارثان زمین) یوځل بیا ولوست. استاد ورته بل نوم هم ایښی دی: (شکرخند درمتن یک گریهٔ تلخ) :

((گوش فرا دارید

ای عوام کاالانعام!

مارا زبانی خاص است ...))

له کلونو کلونو مې په خپلو افغاني ادبیاتو کې د طنز برخلیک تـه سـودا وه، ما ویل دا ادبي ځېل لکه چې هېر شو؟ خو د اسـتاد پـه دې شـهکار منظوم طنز کې د دري ادبیاتو له اړخـه او د ښـاغلي همـت پـه څېـر د ګڼو پښـتنو طنـز لیکونکیـو د طنزونـو پـه لوسـتلو سره چـې ګـڼ یـې د فیسبو ک په مجازي دنیا کې خپرېږي ، بېرته ډاډه شوم چې طنـز پـه خپل ټول قوت سره لا ژوندی دی.

تر دې لا بل ښه زېری دا وګڼئ چې نه یوازې طنز، بلکې طنزخېړنه هم ژوندۍ او ګړندۍ ده، بیا هم پـه دري کـې زمـا د مشر۔ دوسـت ښـاغلی

جلال نوراني (هنرطنزپردازی) او په پښتو کې د محمود نظري (طنز څه شی دی؟) او دا دی تر ټولو نوی یې همدغه ستاسو په لاس کې کتاب (د طنز لیکلو هنر) زیری راکوي چې په تیوریک او څېړنیز ډګر کې هم طنز تر نورو ادبي څېلونو وروسته نه دی پاتې.

د ښاغلي همت کار، زما لپاره څو داسې ځانګړنې لري چې تر نورو یې توپیرونه او نوښتونه را په ګوته کولای شي. ښاغلي همت په خپل کتاب کې د طنز اړیکه له خندا سره او په انساني اورګانیزم کې د خندا عوامل هم څېړلي دي. دا کټ مټ د شعر په اړه څېړنې ته ورته دی چې شعر له کوم ځایه راهستېږی او چېرته زغمل کېږي (جذبیږي) ؟ د طنز په اړه له دې لیدلوري، بحث ما ته په مخه نه و راغلی.

مور ولې خاندو؟ که د دې ځواب مو وموندہ، نو د طنز هغه ځانګړنې چې په انساني اروا کې ښه ترا زغمل کېدلای شي، په اسانۍ سره موندلای شو. د هنر په اړه انتزاعي بحثونه د اوسنیو انسانانو لپا ره قناعت ښونکي نه دي. تجربي (Empirical) میتود دلته هم د تطبیق وړ دی، اوس باید په دې پسې وګرځو چې د انساني اروا کومې ځانګړنې هنر را جذبوي، دا څه ډول اړیکه ده؟

د ښاغلي همت کار له دې اړخه په زړه پورې دی چې طنز یې له ادبیاتو څخه ور پورته د هنر په پراخه زمینه کې څېړلی دی، ځکه د ده په نظر طنز یوازي یو ادبي څېل (ژانر Genre) نه، بلکې داسې یوه هنري تومنه ده چې په ګڼو څېلونو او خپلونو کې ځان راڅرګندوي. که یوازي ادبي لیکنې طنز وبولو، نو په تمثیلي، تصویري، غږیزو او ترسیمي هنرونو کې طنز څه وبولو ؟

زموږ ځېړونکی په خپله استقرايي (Inductive) شېوه دې پوښتنې ته ځواب وايي، له همدې کبله موږ ګورو چې د هنر او ادبیاتو ترمنځ د طنز لپاره یو نوی ځای پرانیستل کېږي. د دې کتاب لیکوال پخپله یو پیاوړی طنز لیکونکی دی، له همدې کبله په دې کتاب کې هره نظریه د خپلو تجربو په زرینو کاڼو تلي او که کومه نظریه یې له تجربو سره جوړه نه وي، خپل نظر وايي. په څېړنه کې پر تجربو اتکا د دې ترڅنګ چې د څېړونکي ځانباوري ښيي، څېړنه د متعددو نظرونو ترمنځ د سرګردانۍ له ابهام څخه ژغوري او که بله لاره نه وي، څېړونکی د خپلې تجربې له لیدلوري، څخه پایلې ته نږدې کېږي.
که یو مهال د جګړې د اوږده دوران ادبیات روانکاوي کېږي، نو د تخلیقي - هنري اثارو تر څنګ د هماغې زمانې تحقیقي- تحلیلي اثار هم ورسره کتل کېږي، زه باور لرم چې زموږ د غمجنې زمانې د طنز لیکنې د تحلیل پرمهال به د ښاغلي همت دغه غنیمت کتاب هم د یوه په زړه پورې لاسوند په توګه د پښتو طنزلیکنې په برخه کې له مهمو سرچینو څخه وګڼل شي. د ټولو هېواد والو پرشوندو د یوې تلپاتې موسکا په دعا او ښاغلي عبدالنافع همت ته د تخلیق او تحقیق په برخه کې د نورو زړورو ګامونو د پورته کولو په هیله او تمه .

درنښت

څېړنوال عبدالغفور لېوال

د تلې لومړۍ نېټه، ۱۳۹۵ لمریز کال

کرغه، کابل

د طنز لیکلو هنر ولې او د څه لپاره؟
د لیکوال خپل یاداښت:

ادبي اثار لومړی زېږي او بیا یې تیوري لیکل کېږي. د ادبي تیورۍ یوه برخه د ادبپوهانو، ادیبانو، کره کتونکو او ټولنیزو علومو کارپوهانو نظریات په خپله لمنه کې رانغاړي او بله برخه یې خپله له ادبي اثارو څخه را ایستل کېږي. په پښتو ژبه کې که څه هم د ادبي تیورۍ په اړه کتابونه لیکل شوي، خو د هر ادبي ژانر، سبک او هر اړخ په اړه لیکل شویو کتابونه شمېر خورا لږ دی.

د ادبي اثارو په لړ کې یو هم طنز دی چې پښتو ژبې ته نوی راغلی دی. طنز که څه هم ډېر مینه وال لري او ډېری لیکوال غواړي طنز ولیکي، خو څرنگه چې د طنز په اړه تیوریک اثار لږ لرو، نو له همدې امله په

تول پوره طنزونو شمېر هم لږ دی. هغه څه چې دا مهال په لاس کې لرو، ډېری يې ژباړې او يا دبهرنيو تيوريو په رڼا کې ليکل شوي دي. په دې اثارو کې د افغاني ټولنې ټولنيز او فرهنگي جوړښت له پامه غورځول شوی او يوازې د بهرنيو پوهانو پر نظرياتو تکيه شوې ده. بله نيمگړتيا يې دا ده چې پښتو طنز د تيورۍ په کاڼې تلل شوی، خو د طنز تيوري د طنزي اثارو په تله نه ده تلل شوې، همدا لامل دی چې په پښتو ژبه ليکل شوي تيوريک اثار له طنز سره منطقي تړاو نه لري او ځوانو ليکوالو ته په عملي ډگر کې لاره نه شي ورښوولای. ډېری ځوان ليکوال نه يوازې دا چې غواړي طنز وليکي، بلکې له دې سره هم مينه لري چې د طنز په تيورۍ ځانونه پوه کړي.

لکه څنگه چې طنزي سبک په پښتو ادبياتو کې نوی دود شوی، دغسې د طنز تيوري هم نوی بحث دی او ډېری ليکوال څه چې آن ځينې طنزليکوال هم د طنز د تيورۍ په اړه کره معلومات نه لري. ځينې ځوان ليکوال د طنز په نوم يو څه ليکي او بيا يې په يوه ادبي غونډه کې لولي او يا يې په ټولنيزو رسنيو کې خپروي چې خورا تود هرکلی يې کېږي، خو وروسته خبرېږي چې ليکنه يې طنز نه، بلکې کوميډي، هزل يا هجوه ده، آن دا چې داسې کتابونه هم چاپ شوي چې پر پښتۍ يې طنز ليکلی، خو که د طنز په تله يې وتلو، نو طنز نه شو ورته ويلای.

زه له شلو کالو راهيسې طنز ليکم، د کره کتنې ډېرو بانډارونو ته تللی يم، له ډېرو ليکوالو او کره کتونکو سره مې د طنز د تيورۍ په اړه بحثونه کړي، خو داسې څه مې نه دي موندلي چې د معاصر طنز ليکنې په

برخه کې دي د ځوانو ليکوالو لاسنيوی وکړی، ځکه نو ما هوډ وکړ چې (د طنز ليکلو هنر) کتاب وليکم.

دا کار په لومړي سر کې اسانه راته ښکاره شو، خو کله چې مې عملي څېړنه پيل کړه، نو پوه شوم چې يو ډېر گران کار ته مې لاس وراچولی دی، ځکه په نړيوالو ژبو زه نه پوهېدم او د افغانستان په ملي ژبو کې د طنز په اړه معلومات خورا لږ وو. د ماخذونو په پيدا کولو پسې مې ډېرې منډې وکړې او ډېرې ستړياوي مې وگاللې. په لومړي پړاو کې مې په دې برخه کې پښتو او بيا مې دري او اردو اثار ولوستل. بيا مې د ځينو دوستانو په مرسته له ځينو عربي او انگليسي کتابونو څخه معلومات تر لاسه کړل او په پای کې مې له طنز ليکوالو، کره کتونکو او ادبپوهانو سره مرکې وکړې.

ما په دې کتاب کې هڅه کړې چې پښتو طنز لومړی د افغاني ټولنې په دننه کې مطالعه کړم او بيا يې د تيورۍ په تله وتلم. د طنز هغه اړخونه مې هم څېړلي چې تر ما مخکې لږ څېړل شوي او يا خو بيخي پام نه دی ورته شوی. په دې لړ کې د طنز په اړه يو نسبتاً جامع تعريف يو اساسي اړتيا ده چې ما په دې اړه پوره هڅه کړې ده. طنز ته ورته خېلونه څېړل او هغه ډلبندي کول يو ډېر ضروري کار دی چې تر دې مهاله دومره پام نه و ورته شوی. د نوي ټيکنالوژۍ په راتلو سره د طنز په تصويري برخه کې د طنز کورته نوي مېلمانه راغلې او له دې تنې څخه نوي څانگې هم رازرغونې شوي چې بايد وڅېړل شي. ډېری ليکوال اوس هم د پخوا په شان تصوري طنز يوازي کارټون او کاريکاټور بولي،

حال دا چې دا ساحه اوس ډېره پرخه شوې او بايد ټولې څانګې يې وڅېړل شي چې ما دې برخې ته ډېر پام کړی دی.

دغه ډول نژدې ټولو ليکوالو داسې انګېرله چې ګواکې طنز يو خپلواک ادبي ژانر دی، په داسې حال کې چې طنز ژانر نه، بلکې ادبي سبک دی. ما هڅه کړې چې په دې برخه کې ډېر دلايل وړاندې او دا موضوع پوره وڅېړم. د طنزي سبکونو په اړه هم تر دې مهاله چا څه نه وه ليکلي چې زما په اند يوه تشه بلل کېده. د طنز ليکلو تخنيکونه يوه ډېره مهمه موضوع ده، خو چا په تفصيل بحث نه و ورباندې کړی. په طنز کې خندوونکی انځور يو مهم بحث دی چې د طنز له دوو بنسټونو څخه بلل کېږي، خو دومره نه و څېړل شوی. دغه ډول د طنز قالبونه هم يوه اساسي موضوع ده چې تر دې مهاله پوره پام نه و ورته شوی. دغه ډول د طنز ژبه هم يو ضروري بحث دی، خو له پامه غورځېدلې و. د طنز ليکلو عملي پړاوونه هم يوه ارزښتاکه موضوع ده، څکه څوان ليکوال غواړي پوه شي چې طنز ليکل څنګه پيل او څنګه يې پای ته ورسوي؟ دا ټول هغه موضوعات دي چې ما په دې څېړنه کې پوره پام ورته کړی دی.

څرنګه چې ما د خپل ادبي ژوند ډېره برخه طنز ته ځانګړې کړې، نو په دې څېړنه کې مې خپلو تجربو ته هم پوره ځای ورکړی دی. زه دا ادعا نه کوم چې په دې څېړنه کې ټولې خبرې نوي دي، خو د نويو خبرو تر څنګ هرې موضوع ته لږ تر لږه له نوي زاويې کتل شوي دي، هيله ده چې زما کتاب به د طنز په تيورۍ کې يو نوی رنګ وځلوي، د نورو

لیکوالو به دې موضوع ته پام شي او په دې برخه کې به نور اثار هم ولیکي.

په پای کې لازمه ګڼم چې له ځینو دوستانو او استادانو څخه د زړه له کومي مننه وکړم. په دې لړ کې د دري ژبې تکړه طنز لیکوال ښاغلي استاد جلال نوراني د احسان خورا ډېر پوروړی یم. د دې کتاب په لیکلو کې مې هم د ده له کتابونو او هم مشورو څخه پوره ګټه اخیستې ده.

دغه ډول د استاد سرمحقق زلمي هېوادمل، پوهاند پښتون آقا شېرزاد او څېړنوال عبدالغفور لېوال یې هم ډېر ډېر کور ودان چې پر دې کتاب یې یاداښتونه ولیکل او له دې لارې یې خپل نظریات هم زما او هم د دې کتاب له لوستونکو سره شریک کړل.

ورپسې یې د تکړه ډیراینر او مخلص دوست رضا پارسا هم کور ودان چې زما د نورو کتابونو په شان یې د دې کتاب پښتی هم راته ډیزاین کړه او په دې برخه کې یې ډېر زیار وکیښ. دغه ډول خپل بل اندېوال لیکوال او شاعر خلیل احمد ځارن ته هم کورودانی وایم چې د دې کتاب پروف یې وکتل او د کتاب په ډیزاین او ترتیب کې یې مرسته راسره وکړه. هیله لرم چې زما او دې دوستانو زیار به نتیجه ورکړي او دا کتاب به لوستونکیو ته ګټور تمام شي.

په درنښت

عبدالنافع همت

د جدي دوهمه، ۱۳۹۵ش کال

خوشال خان مېنه، کابل

په پښتو ژبه کې د طنز لیکلو لنډ تاریخ

د طنز تر ټولو پخوانۍ بېلګې د ژویو کیسې بلل شوې چې تر میلاد شپږ پېړۍ مخکې په یونان کې ایزوپ (Aesop) لیکلي دي. تر هغه راوروسته د نامتو ډرامه لیکوال (اریستوفان) آثار د یادولو وړ دي چې له (۲۴) ډرامو څخه یې یوازې (۱۱) ډرامې تر موږ پورې رارسېدلي دي. دا ډرامې که څه هم هغه مهال کومیډي بلل کېدې او اوس یې ځینې ادبپوهان طنزي کومیډي بولي، خو د نوي وېش له مخې کومیډي جلا او طنز جلا سبکونه دي. د نوي نوېش او تعریف له مخې طنزي کومیډي هغه طنز ته ویل کېږي چې انتقاد یې لړ او د خندا پله یې درنه وي. (۳۴: ۲۵مخ)

که د معاصر طنز یا معاصر طنزته ورته سبک خبره کوو، نو لومړی مو د لرغوني روم دوه نومیالي طنزي شاعران (جووینال) او (هوراس) نومونه ذهن ته راځي. دې دوو شاعرانو تر نن پورې ګڼ شمېر لارویان درلودلي او اوس هم هر طنز لیکوال په یو ډول نه یو ډول د دوی د سبک لاروی بلل کېږي. د هوراس کتاب تر میلاد (۳۵) کاله مخکې لیکل شوی چې لومړني سیاسي طنزونه ورته ویلای شو. دا آثار که څه هم تر ډېره حده پورې هجوې ته ورته دي، خو هغه مهال ټولو طنزونو هجویه رنګ درلود او ورو ورو یې وده وکړه چې اوسنی طنز ځنې راوزېږېد. (۴٦: ۸ مخ)

ادبپوهان باور لري چې طنز له یوناني ژبې څخه عربي او له عربي څخه پښتو ته د ژباړې له لارې راغلی دی. د دې خبرې د وضاحت لپاره به د عربي ادبیاتو شپږ دورې یادې کړو:

۱: د جاهلیت دوره چې تر بعثت یونیم سل کاله مخکې کلونه بلل کېږي.

۲: د صدر اسلام دوره چې تر څلوېښتم هجري کال پورې دوام کوي.

۳: اموي دوره چې تر (۱۳۲ه ق) پورې کلونه بلل شوي دي.

۴: عباسي دوره چې (٦٥٦ه ق) پورې کلونه ورته ویلای شو.

۵: فترت یا ترکي دوره چې تر (۱۲۱۳ ه ق) کال پورې دوام کوي.

٦: نهضت یا معاصره دوره چې تر اوسه پورې ادامه لري.

عرب ادبپوهان باور لري چې تر عباسي دورې مخکې په عربي ادب کې له ځینو ټوکو، هجویه او هزلیه اثارو پرته د طنز څرک نه لیدل کېږي، خو په عباسي دوره کې وینو چې طنز ته څه ناڅه پاملرنه شوې

ده. څرنگه چې په عباسي دوره کې د یونان اکثره ادبي اثار عـربي ژبـې ته ژباړل شوي ، نو اټکل کولای شو چې طنز به هم لـه لـه یونـاني څخـه عربي ژبې ته د ژباړې له لارې راغلـی وي. پـه دې دوره کـې د نومیـالي شاعر (ابن خلاد) یا (ابوالعیناء) نوم د یادونې وړ دی چې په بغداد کې اوسېده او په ظرافت کې یې ډېر شهرت درلود. (۱۱: ۴۵۳ مخ)

په دریمه هجري پېړۍ کې نامتو افغان عالم ابومحمد هاشم سرواني د خپل استاد (ابن خلاد) یو طنزي ډوله نظم پښتو تـه راوژبـاړه. اروانبـاد سرواني په (۲۲۳ه ق) کال د هلمند په سروان سیمه کې زېږېدلی او بیا د دیني زده کړو لپاره بغداد ته تللی دی. هلته یې له ابن خـلاد څخـه د عربي ژبې د فصاحت او بلاغـت پـه برخـه کـې زده کـړې کـړي او بیرتـه خپل وطن ته راستون شوی دی. (۴۹: ۵۸ مخ)

دا چې د اروانباد سرواني یا بل لیکوال او شاعر لیکلې طنزي بېلگـه پـه لاس کې نه لرو، نو همدا ژباړه په پښتو کې لومړنی طنز گڼلای شـو. دا ژباړه که څه هـم د معـاصر طنـز ټـول خصوصـیات نـه لـري، هـنري او خندوونکی اړخ یې کمزوری دی، خو که د خپل وخت په تول یې وتلو، نو د طنز ابتدایي بڼه ورته ویلای شو.

د پښتو ادبیاتو لرغوني دوره له دوهمې هجري پېړۍ څخه پیل او بیا تر یوولسمې هجري پېړۍ، یـاني روښـانیانو پـورې دوام کـوي. د دې دورې موضوعات لمانځنې، قومي ویاړنې، ویرنـې، مینـه، بېلتـون او اخلاقـي تعلیمات دي چې چندان لـوړ تخیـل او ادبي صـنعتونه نـه لـري. د دې دورې اثار که څه هم ښکلا لري، خو اکثره یې تش نظمونه او پـه وچـو الفاظو سره هدف بیان شوی دی.

(۸۲:۵۰ - ۸۳ مخونه)

د دې دورې ځینې شاعران او لیکوال په دربارونو کې اوسېدلي دي. د هغه مهال درباري شاعرانو معمولاً د پاچاهانو په ستاینه کې قصیدې ویلې او درباري امتیازات به یې تر لاسه کول، خو کوم شاعر چې به تش لاس پاته شو، نو په هجوه او بدو ویلو به یې خوله پورې کړه، نو له دې امله درباري ادیبانو طنز ته پام نه دی کړی. که له دربارونو څخه دباندې نورو پښتنو شاعرانو او لیکوالو ته راشو، نو اکثره یې صوفیان او عارفان تېر شوي دي. څرنګه چې صوفیان اکثره بشري ټولنې ته دومره پام نه کوي، له خلکو ګوښه اوسېږي او په خپل ریاضت او عبادت بوخت وي، نو له دې امله یې طنزونه نه دي لیکلي.

بله خبره دا ده چې د هرې ژبې ادبیات د خپلو ګاونډیو ژبو سره یو ځای پر مخ ځي. هغه مهال د پښتو په ګاونډیو ژبو کې طنز دومره چا نه پېژانده او هزلیه اثارو ډېر رواج درلود. په اتمه هجري پېړۍ کې د ایران مشهور لیکوال او شاعر عبید زاکاني څو منظوم او منثور هزلیه اثار ولیکل چې د فارسي ژبې ادبپوهان یې د اوسني طنز معادل ګڼي او زاکاني ته د طنز پلار وایي، نو ویلای شو چې په لرغونې دوره کې تر ښاغلي سرواني راوروسته په پښتو ژبه کې د طنز څرک نه لیدل کېږي او دا بهیر په ټپه ولاړ ښکاري.

د پښتو ادبیاتو منځنۍ دوره له شپاړسمې میلادي پېړۍ څخه پیل او تر شلمې پېړۍ پورې دوام کوي چې په روښاني ادبیاتو پیل کېږي. د دې دورې ادبیات په عمده ډول تبلیغ ته ځانګړي شوي او عرفاني ادبیات د وسیلې په توګه کارول شوي دي. په دې دوره کې د هنریت پر ځای پر

پیغام ټینګار شوی او پیغام هم په عرفاني رنګ کې وړاندې شـوی چـې اصلي هدف یې د خلکو یو موټی کېدل و.

په منځنـۍ دوره کـې تـر روښـانیانو وروسـته د خوشـال بابـا ادبي عصر راځي. په دې عصر کې پښتو ادبیات د مضمون او شکل له پلوه تر پخوا ډېر غني شول. د فارسي ژبـې ټـول قالبونـه او ادبي صـنعتونه پـه پښـتو ادب کې تجربه شول. د نظامي مبـارزې تاکتیـک هـم بـدلون ومونـد. د پښتنو د راویښـولو او یـو مـوټی کېـدلو لپـاره د تصـوف پـر ځـای قـومي ارزښتونو ته پام وشو. د پښتنو اجتماعي نیمګړتیاوو ته ګوته ونیول شـوه، انتقادي تفکر وده وکړه او د پخوا په پرتله هنریت ته ډېره پاملرنـه وشـوه. څرنګه چې انتقادي تفکر، ظرافت او اصلاح غوښتنه د طنز رغنده توکي بلل کېږي او خوشال بابا په دې دریو واړو ډګرونو کې مخکښ و، نو هغه دی چې په اثارو کې یې طنز هم تېغونه ووهل.

که د خوشال بابا په اثارو کې طنزونه ولولو، ځینې یې د معاصر طنـز پـه تول پوره خېژي، نو ویلای شو چې د طنز بنسټ د خوشال با با په وخت کې ایښودل شوی دی. څرنګـه چـې هغـه مهـال د پښـتو ژبـې پـه ټولـو ګاونډیو ژبو کې طنز له هجوې او هزل څخه پوره لاره نه وه جلا کـړې، نو د خوشال بابا اکثره طنزي شعرونه هم هجویه او هزلیه رنګ لـري. لـه خوشال بابا څخه رانیولې بیا د شلمې پېړۍ تر وروستـۍ نیمایي پورې د بېلابېلو لیکوالو او شاعرانو په اثارو کې طنزي څرک لیدل کېږي، خـو د نوي طنز په تول پوره او مستقل طنزي اثـار نـه دي لیکـل شـوي او کـه لیکل شوي هم وي، نو زموږ لاس ته نه دي راغـلي. کلـه چـې د شـلمې میلادي پېړۍ په وروستـۍ نیمایي کـې د پښـتو ادبیـاتو نـوې دوره پیـل

کېږي، نـور ورسره سـم طنـز هـم بیرتـه نـوې سـا اخـلي او د اجتماعـي رسالت لپاره د یوې موثرې وسلې په توگه غوره کېږي.

د معاصرې دورې په ادبیاتو کې نوي فکري او سیاسي تمایلات رامنځ ته شول لکه بشري ارزښتونه، وطنپالنـه، ملتپالنـه، ولسـواکي، خپلـواکي او داسې نور. په دې دوره کې له لویدیځ ادب څخه پښتو ژبې ته نوي ادبي ژانرونه، میتودونه او سبکونه هم راغلل چې په دې بهیر کـې پښـتو طنـز هم بلوغ ته ورسېد. (۱۶: ۳۸ - ۴۲ مخونه)

پخواني طنزونه اکثره د نظم په بڼه لیکل شوي، خو په دې دوره کې یـې نثر ته هم لاره ومونده. په لسگونو شاعرانو او لیکوالو په تول پوره طنزونه ولیکـل او یـا یـې وژبـاړل لکـه اسـتاد الفـت، اسـتاد بېنـوا، غنـي خـان، عبدالاحد وحید، ډاکټر اسرار، سعدالله جان برق، منـان ملگـری، کاتـب پاخون، عبدالباري جهاني او داسې نور یادولای شو. په دې وختونو کې نه یوازې دا چې پښتنو لیکوالو او شـاعرانو د خپـل وخـت پـه تـول پـوره طنزي اثار ولیکل، بلکې نړیوال شاهکار طنزونه یې هم پښتو ته راوژباړل چې یوه بېلگه یې د ترکي شـاعر او لیکـوال عزیـز نسـین اثـار دي.د دې دورې طنزونه نه یوازې دا چې د تخیل، هنریـت او اجتماعـي پیغـام لـه پلوه ډېـر پیـاوړي دي، بلکـې پـه ډېـره زړه ورتیـا سره د ټـولنې لویـو بـې عدالتیو ته د انتقاد گوته پکې نیول شوې ده.

د دې دورې طنزونـو یـوه نیمگړتیـا هـم درلـوده چـې هغـه د متعهـدو او گوندي لیکوالو سیاسي تمـایلات وو. گونـدي لیکوالـو طنـز د سـیاسي مفکورې لپاره د آلې په توگه کارولی دی. اجتماعـي نـاخوالي یـې یـوې خوا ته پرې ایښي او یوازې یې خپل سـیاسي مخـالفین د طنـز پـه ژبـه

ځپلي دي، خو کله چې د ډاکټر نجیب الله حکومت ونړېد او ورسره سم په افغانستان کې د جهادي تنظیمونو تر منځ جګړې پیل شوې، نو د آیډیالوژیکي سیالۍ میدان هم تش پاته شو او ټولو لیکوالو په ګډه ملي ارزښتونو ته پام وکړ. بې له دې چې د خپل ګوندي سیال د ځپلو په فکر کې شي، هر هغه څوک او هر هغه عمل یې په نښه کړ چې د ملي ګټو په لار کې خنډ و. اوس پښتو ژبه نه یوازې دا چې په لسګونو طنزي اثار لري، بلکې د طنز د تیورۍ اړخ هم پوره بډای شوی دی.

د طنز پېژندګلوي

په دې بحث کې غواړو طنز تعریف کړو، خو دا کار خورا ګران دی، ځکه چې طنز هنر او د هنر تعریف او اندازه کول اسانه کار نه دی او ځینې ادبپوهان خو باور لري چې هنر ګردسره تعریف کېدای نه شي. د دوی استدلال دا دی چې هنري کیفیت درک کېدای شي، خو تعریف کېدای نه شي.

د هنرمند کار د ساینسپوه له کار سره توپیر لري. یو ساینس پوه کولای شي چې د یوې تابلو مساحت معلوم او هغه په ارقامو او شمېرو واړوي،

خو د ښکلا معلومولـو لپـاره داسي دقيـق مقيـاسي واحـد نـه لـرو. (۱۷: ۱۰مخ)

په هر صورت د طنز پېژندګلوۍ ته راځو. طنز د عربي ژبې کلمه ده چې لغوي مانا يې ناز، نخره، پېغور، مسخره کول او ترټل دي. په پښـتو کـې عام او مناسب نوم نه ورته لرو او په همدې نوم يې يادوو. په فارسي کـې هم طنز ورته وايي. په نوې عربي ژبه کې يې (الأدب الساخر)، اردو ژبـه کې (طنز و مزاح) او په انګلېسي ژبه کې يې (Satire) بولي. پـه پښـتو ژبه کې لکه څنګه چې طنز لږ ليکل شوی دغه ډول يې په اړه معلومـات هـم لـږ دي. کـه يـو څـوک پـه کوڅـه، بـازار او ولسي- بانـډار کـې يـو خندوونکی حرکت وکړي يا يوه خندوونکې جمله ووايـي، نـو خلـک يـې هڅـوي او وايـي چـې واه واه! ډېـر ښـکلی طنـز و. د دې غـير علمـي قضاوتونو اصلي لامل دا دی چې ډېری اديبـان، آن دا چـې ځينـې طنـز ليکوال هم د طنز په اړه کافي معلومات نه لري. طنز يوازې په پښتو کې نه، بلکې په ټولو ژبو کې يو پېچلی هنر بلل کېږي.

طنز پوه (ليناردفين برګ) په خپل کتاب (طنز پېژندنه) کې وايي چـې طنز يو داسي ظريف او بدلېدونکی هنر دی چې د دوو پوهانو تعريفونـه هم په سلو کې سل سره ورته نه دي. د ايټاليا وتلـی ليکـوال (ليونـارډو شاشا) وايي چې په طنز باندې پوهېدل تر ټولو ګران کار دی. دی وايي چې طنز يوازينی هنر دی چې تر اوسه پوره نه دی کشف شـوی او نـورو څېړنو ته هم اړتيا لري.(۴۷: ٦٦- ۷۰ مخونه)

دلته به د طنز څو تعريفونه وړاندې کړو او بيا به هر تعريف پـه لنـډ ډول وڅېړو، وروسته به وګورو چې د تعريفونو تر منځ کوم مشترک ټکي ليدل

کېږي؟ بيا د همدې مشترکو ټکيو په رڼا کې کولای شو چې يو نسبتاً جامع او د قناعت وړ تعريف وړاندې کړو. (۴:۲۱ مخ)

۱: طنز په واقعيت کې له کرکې او نفرت څخه ډکه خندا ده، دا خندا که له يوې خوا مقابل لوری

(ليدونکی، لوستونکی، اورېدونکی) خندوي، نو په عين وخت کې د بدو او ناوړو کارونو په مقابل کې د هغه قهر او کرکه هم راپاروي. (۵۲: ۱۰۰ مخ)

۲: روسی ليکوال نيکلای ګوګول: طنز د نامريي اوښکو په منځ کې خندا ده.

۳: انګرېز ادبپوه جانسن: طنز هغه وينا ده چې پر اجتماعي فساد او نادودو باندې نيوکه کوي. (۱۹: ۱۵۷-۱۵۸ مخونه)

۴: سيمون کريچلي: د طنز وظيفه يوازې د خلکو مسخره کول او شخصي عقدې پالل نه، بلکې په ټولنه کې له عمومي فساد سره کرکه ښوول دي. (۳۵: ۲۵ مخ)

۵: ديان جک: طنز د انتقاد محصول دی، هغه انتقاد چې په هنر بدل شوی دی.

٦: ډاکټر علي شريعتي: طنز يو واقعي هنر دی. که څه هم موږ بل ډول هم خندېدلای شو، خو دا ډول خندا د انساني معنويت محصول ده. طنز د خندوونکو شيانو بيان نه کوي، بلکې په خندا کې غمجنې خبرې کوي.

۷: ايراني ليکوال او شاعر ډاکټر شفيع کدکني: طنز د ټولنې د نيمګړتياوو هنري انځور دی.

۸: ایرانی عالم فریدون تنکابنی د طنز پر هنریت او ښکلا ټینگار کوي او وايي: طنز د هنري اړخ په پام کې نیولو سره په رمز او کنایه سره پر اجتماعي نیمگړتیاوو انتقاد کوي.

۹: طنز په خپل ذات کې یو اجتماعي فعالیت دی چې په ځان کې د اعتراض او بغاوت تومنه لري

۱۰: نومیالی رومي طنز لیکوال او شاعر هوراس: غواړم چې حقیقت په خندا ووایم.

۱۱: میشل ریگن: طنز ځانگړي روشنفکرانه مسخرې دي.

۱۲: آرتورډ پولارډ: طنز اخلاقي او اجتماعي رسالت ادا کوي، ځکه خو نړیوال اعتبار لري.

(۹: ۷ مخ)

۱۳: چارلي چاپلین: طنز په ټولنه کې د وېرې او نفرت له منځه وړلو لپاره تر ټولو غوره زهر دي.

۱۴: پاکستانی طنزپوه ډاکټر ظفر عالم ظفري: طنز باید خامخا ځه ناځه د ملنډو او تریخوالي عنصر ولري. (۲۷: ۲۱ مخ)

۱۵: یوری، ب، بوریف: طنز ډیموکراټیک خوی لري، ځکه د خندا برخه یې له ټولنې څخه سرچینه اخلي.

۱٦: د. ایچ، لارنس: طنز هغه خواخوږي ده چې زموږ په ذهن کې گرځي راگرځي او باالاخره د طنز په بڼه بیانیږي.

۱۷: جانتن سویفټ: طنز هغه هینداره ده چې هر څوک له ځانه پرته د هر چا څېره پکې لیدای شي.

۱۸: الکساندر پوپ: طنز د اعتراض له غريزې څخه زېږېدلی او په هنر تبديل شوی دی.

۱۹: هوگارټ: په څمکه کې د انسان ژوند له خورا ډېرو خوښيو، غمونو او کړکېچونو څخه ډک دی. دې ژوند ته له ډول ډول زاويو کتلای او په بېلا بېلو لارو يې بيانولای شو. په دې لړ کې تر ټولو مهم او په زړه پورې لاره دا ده چې انسان ته د طنزي عينکو له لارې وگورو. که د انسان کړه وړه په ځير سره وگورو، نو خامخا د خندا وړ دي.

۲۰: جورج تست: طنز هغه ادبي اثر دی چې د ټولنې بداخلاقي، بد کړه وړه او اشتباهات په غير مستقيم ډول مسخره کوي.

۲۱: طنز هغه اثر دی چې په هغه کې د آيروني يا پېغور له تخنيک څخه کار اخيستل شوی او د خلکو پر ځينو کړنو بريد شوی وي.

۲۲: افغان طنز پوه استاد جلال نوراني د طنز لپاره دوه اساسي ارکان په گوته کوي چې يو خندا او بل انتقاد دی.

۲۳: سرمحقق دوست شينواری: طنز هغه هنري اثر دی چې په هغه کې د ژوند ناوړه او منفي اړخونه انځور شوي او د لوستونکو د کرکې وړ گرځېدلی وي. (۲۲: ۲۱۱ مخ)

۲۴: د انگلستان رومان ليکوال دانيال دفو وايي چې د طنز هدف اصلاح ده. (۴۲: ۴۹- ۹۳ مخونه)

۲۵: ډاکټر سيروس شميسا وايي چې طنز اجتماعي او اصلاح طلبانه هدفونه لري. (۲۳: ۲۳۸ مخ)

په لومړي تعريف کې له قهره ډکه خندا وينو چې په ټولنه کې د ناخوالو له امله راپيدا شوې ده. د نيکولای گوگول په تعريف کې د قهر تر څنگ

اوښکو ته هم اشاره شوې ده، خو دا اوښکې نه ليدل کېږي، بلکې يوازې يې حالت احساس کېږي. د جانسن په تعريف کې له فساد سره کرکه کول اساسي توکی بلل شوی دی، هغه فساد چې خلک يې پر وړاندې خپله کرکه د ژړا پر ځای د خندا په بڼه څرګندوي. ګوګول خندا او ژړا سره تړلې ګڼي. ربښتيا هم ليدلي به مو وي چې يو څوک له ډېر درد او قهر څخه خاندي او موږ يې ترخه خندا بولو. سيمون کريچلي هم د طنز وظيفه پر فساد نيوکه ګڼي، خو ټينګار کوي چې بايد په دې نيوکه کې شخصي عقدې و نه پالل شي او عمومي فساد په نښه شي. که په طنز کې شخصي عقدو ته ځای ورکړو، نو طنز بې لارې کېږي او په هجوه اوړي.

ديان جک هم ښه په تول پور ه خبره کوي او وايي چې انتقاد بايد په هنري بڼه وي، ځکه چې طنز له ادبياتو سره اړه لري او ادب هنر دی. ډاکټر علي شريعتي په طنز کې خندا يو مهم عنصر ګڼي او طنزي خندا د انسان له معنوي نړۍ سره تړلې بولي. ډاکټر شفيع کدکني هم جانسن ته ورته نظر لري او د طنز موضوع په ټولنه کې پر فساد او ناخوالو باندې انتقاد کول ګڼي.

فريدون تنکابنی هم د ديان جک غوندې د طنز پر هنريت ټينګار کوي او په انتقاد کې د رمز او کنايې خبره مطرح کوي. په دې نظر کې د هنري اثر يوه مهمه ځانګړتيا وينو، ځکه د هنري اثر يوه نښه دا ده چې خبره په رمز او اشاره کوي.

د ښاغلي تنکابنی تر تعريف وروسته په بل تعريف کې انقلابي رنګ وينو. دی وايي چې په طنز کې بايد د اجتماعي ناخوالو او استبداد پر

وړانـدې اعـتراض او بغـاوت نغښـتی وي. نومیـالی رومـي طنـز لیکـوال هوراس هم په طنز کې خنـدا تـه تـرجیح ورکـوي، خـو هغـه خنـدا چـې حقیقتونه بیانوي.

میشل ریګن هم په طنز کې انتقاد تـه اشـاره کـوي، خـو د انتقـاد لپـاره اخلاقي، مسئولانه او روشنفکرانه حدود وضع کـوي. د ریګـن نظـر هغـه اساس دی چې طنز له شخصي عقدو او کرکې څخـه جـلا او لـه ټـولنې سره یې تړي. که په طنز کې اخلاق او اجتماعي مسـئولیت نـه وي، نـو طنز له هجوې سره ګډېږي. چارلي چـاپلین هـم پـه طنـز کـې د انتقـاد خبره کوي، خو د برید او سزا خبره هم ورسره غوټه کوي. دی بـاور لـري چې باید زهر په خوږو کې ونغښتل شي او بیا په ټولنه کې پـه مفسـدینو باندې وخوړل شي. ډاکټر ظفـري هـم پـه طنـز کـې د تریخـوالي عنصر- ضروري ګڼي، خو د زهرو غوندې وژونکو ترخو توکو خبره نه کوي.

یوری، ب، بوریف هم پر خندا ټینګار کوي، خو له نورو سره یې تـوپیر دا دی چې خندا ډیموکراټیک ارزښت بولي. دی وایي چې د ډیموکراسـۍ بنسټ پر اکثریت ولاړ دی، څرنګه چې په ټولنه کې هر څـوک خانـدي، نو دا یو هنري اکثریت دی او بایـد چـې هـر طنـز خنـدا ولـري. د. ایـچ، لارنس بیا په طنز کې د کرکې تر څنګ د خواخوږۍ خبره هم کوي چې دا خبره ډېره پر ځای ده. یو خو دا چې پـه طنـز کـې د هجـوې غونـدې شخصي عقده ځای نه لـري او بـل دا چـې مـوږ پـه ټولنـه کـې هـره بـې عدالتۍ له دې امله غندو چې د یو چا حق تر پښو لاندې شوی دی. پـه ټولنـه کـې د نـاخوالو غنـدل پـه دې مانـا دی چـې لـه هغـو خلکـو سره خواخوږي ښیو چې د بې عدالتۍ قرباني شوي دي.

جانتن سویفټ هم د انتقاد خبره کوي، خو یوه نوې خبره هم ورسره غوټه کوي. دی وایي چې په طنز کې پر ځان انتقاد نه شي کېدای، ځکه چې طنز انفرادي نه، بلکې اجتماعي ناخوالو ته نغوته کول دي. الکساندر پوپ هم په طنز کې هغه انتقاد او اعتراض ته اشاره کوي چې په هنري انداز کې وړاندې شوی وي. هوګارټ په طنز کې خورا مهمه موضوع مطرح کوي چې هغه ظرافت دی. ظرافت ځکه مهم دی چې په وینا او لیکنه کې اکثره وخت د خندا لامل ګرځي. د هوګارټ په اند طنز لیکوال په انتقادي بڼه د انسان کړه وړه خورا په دقت څاري او ولس ته هغه څه ورښیي چې عادي خلک یې نهویني.

جورج تست هم د نورو طنزپوهانو غوندې باور لري چې باید د ټولنې ناخوالي په غیر مستقیم ډول مسخره شي. په غیر مستقیم ډول یو شي ته اشاره کول په لیکنه کې هنري رنګ پیدا کوي چې دا ډول تخنیک یوه مهمه ادبي ځانګړنه بلل کېږي. تر جورتست وروسته نظر کې د انتقاد یوه خاصه بڼه یاده شوې چې هغه پېغور دی. پیغور د انتقاد تر ټولو زیږه او ترخه بڼه ده. د پېغور له لارې یو څوک ډېر ژر غبرګون ښیي او ځان ته متوجه کېږي. استاد جلال نوراني بیا په دې باور دی چې طنز له دوو اساسي توکو څخه جوړ دی چې یو ظرافت یا خندا او بل انتقاد دی. سرمحقق دوست شینواری په طنز کې د منفي اړخونو د ځلولو هدف دا ښیي چې خلک کرکه ځنې وکړي. د انګلستان رومان لیکوال (دانیال دفو) بیا د طنز لیکلو هدف د ټولنې اصلاح ګڼي. ډاکټر سیروس شمیسا هم د طنز هدف عمومي اصلاح ګڼي. د ډاکټر شمیسا

او دفـو غونـدې لسـګونه لیکـوال او طنزپوهـان د طنـز هـدف د ټـولنې اصلاح بولي.

په پورتني بحث کې مو د طنز بېلابېل تعریفونه ولوستل او وموليدل چې په هر تعریف کې د طنز يو اساسي يا فرعي رکن ياد شـوی دی، خـو پـه دې تعریفونو کې لس ټکي خورا مهـم دي او لـه مـوږ سره مرسـته کـوي چې يو نسبتاً جامع تعريـف ولـرو، هغـه ټکـي دا دي: ((کرکـه، انتقـاد، فساد، ظرافت، خندا، قهر، ټولنه، هنري ډول، اجتماعي اخلاق يـا مـلي فرهنګ او اصلاح)). په دې لړ کې لومړی تـوکی کرکـه ده چـې انسـاني هيجان بلل کېږي او له هنر سره ډېـرې نـژدې اړيکـې لـري. د علمـي او ادبي ژبې تر منځ يو عمده توپير دا دی چې علمي ژبـه تعليمـي او ادبي ژبه پاروونکې وي. د علمي ژبې په مرسته له يـو شي خبرېـږو، خـو ادبي ژبه اغېز راباندې کوي او عواطف مو راپاروي، نو ويلای شو چـې ادبي او هنري اثار تر ډېره بريـده د عقـل پـر ځـای د انسـان لـه عواطفـو سره اړه لري.

انساني عواطف د هنر بنسټ بلل کېږي او د ادبياتو ستره وظيفه هـم د عواطفو انتقال دی، همدا عواطف دي چې انسـان هڅـو او کوښـښ تـه چمتو کوي. د انساني عواطفوپه لړ کې کرکه، مينه، خوشالي، خندا، ژړا او داسې نور يادولای شو. کله چې انسان خوشـاله يـا خفـه شي، نـو دا حالت په بېلابېلو بڼو او شکلونو سره ښرګنـدېږي چـې عـاطفي غبرګـون بلل کېږي. عاطفي عکس العملونـه درې عمـده ځانګړتيـاوې لـري لکـه ذهني او ضميري فعاليت، په جسمي حرکاتو کې بـدلون او د وجـود پـه ځينو برخو کې تغيرات. د بېلګـې پـه ډول خوشـالي پـه بېلابېلـو نښـو او

علایمو سره ښوول کېږي چې یوه یې هم خندا ده. دغسې- خفگان هم په رنگارنگ علایمو سره څرگندېږي چې یوه نښه یې ژړا ده، خو کله کله بیا د خوښۍ او خواشینۍ علایم سره گډېږي، مثلا یو څوک د خوښۍ پر مهال ژاړي او د خواشینۍ یا قهر پر مهال خاندي چې موږ یې ترخه خندا بولو.

هغه توکي چې موږ له بېلابېلو تعریفونو راوایستل لومړی عنصر یې کرکه ده چې انساني هیجان بلل کېږي او د انتقاد په بڼه څرگندېږي. د طنز دوهم عنصر خندا ده. خندا هم ځان ته عوامل لري. اساسي عامل یې دا دی چې موږ په ټولنه کې د هر موجود په اړه په خپل ذهن کې یو تصویر لرو، دا تصویر د وخت په تېرېدو سره په یو تناسب اوړي او موږ ورسره عادت کېږو. کله چې موږ د دې تناسب خلاف یو څه وینو، نو خندا راځي، خو دا چې د دې ناانډولۍ یا عدم تناسب شا ته فساد وینو، نو خندا مو له قهر سره گډه او د فساد پر ضد مو کرکه راپارېږي.

په طنز کې بل مهم توکی ظرافت دی چې د خندا سبب کېږي. طنز لیکوال موږ ته په ټولنه کې یو فوق العاده او زموږ د تصور خلاف حالت راښیي چې په نتیجه کې موږ ته خندا راځي. که د دې حالت شاته فساد نه وي، نو خندا تر پایه یوازې خندا پاته کېږي او که یې شاته بې عدالتي او د هغه عامل وینو، نو خندا مو په قهرجن او ژړغوني حالت بدلېږي. د کرکې او قهر تر منځ توپیر دا دی چې قهر د کرکې غبرگون او نښه بلل کېږي. په کومېډي کې هم خندا لرو، خو هلته خندا هدف او په طنز کې وسیله ده. بل توپیر یې دا دی چې په طنز کې د خندا هدف خندول او خوشالي کول نه، بلکې د فساد مسخره کول دي.

طنزي خبره په کنایه، رمز او غیر مستقیم ډول وي. دغه ډول سېمبولیک او خیالي کرکټرونه هغه څه دي چې طنز ته هنري او ادبي رنګ ورکوي. څرنګه چې طنز له هنر او ادبیاتو سره اړه لري، نو باید انتقاد هنري بڼه ولري.

د انتقاد وړ لوری هم ډېر مهم دی. باید د انتقاد ګوته ځانګړي شخص ته نه، بلکې د ټولنې عمومي فساد ته ونیول شي، ځکه چې د واقعي شخص تورنول قضایي او عدلي بڼه غوره کوي. که موږ پر واقعي شخص باندې تور پورې کوو، نو باید د خپل تور د اثبات لپاره واقعي اسناد او شواهد پیدا کړو. کله چې مو په طنز کې نومونه، ځایونه، نېټې، پېښې، اسناد او د موضوع ټول اړخونه په واقعي بڼه بیان کړل لیکنه هنري او ادبي ارزښت له لاسه ورکوي او ژورنالستیکه بڼه غوره کوي.

بل مهم ټکی اجتماعي اخلاق یا د ټولنې اصیل ارزښتونه دي. کله چې په ټولنه کې فساد او بې عدالتي غندو، نو باید د ټولنې اخلاقي او فرهنګي ارزښتونه په تېره بیا د ژبې عفت مراعت کړو. د طنز وروستی او اساسي ټکی هدف دی. کله چې فساد غندو او عدالت غواړو، نو ښکاره خبره ده چې د ټولنې اصلاح غواړو او یا مو نیت دا وي چې په ټولنه کې د خلکو پام فساد او بې عدالتی ته راوګرځوو.

تر دې ځایه مو په بېلابېلو تعریفونو کې د طنز اساسي ټوکي وپېژندل، اوس کولای شو چې دا توکي سره یو ځای او د طنز لپاره داسي تعریف وړاندې کړو: طنز هغه ادبي سبک دی چې په هغه کې د اصلاح لپاره په هنري، ظریفانه او خندوونکي ډول د ټولنې د اخلاقي معیارونو په پام کې نیولو سره پر اجتماعي فساد انتقاد شوی وي.

د طنز هدف

طنز له ادب او ادب له هنر سره اړه لري. د طنز تر هدف مخکې ضروري ده چې د هنر هدف هم څه ناڅه وپېژنو. کله چې په هنر کې د هدف خبره کوو، نو دوې مشهورې تیورۍ مو مخ ته راځي. یو دا چې (هنر د ژوند لپاره) او بل (هنر د هنر لپاره). اپلاتون به شاعران له دې امله محکومول چې اجتماعي مکلفیتونو او اخلاقي ارزښتونو ته پام نه کوي، خو د اپلاتون شاګرد ارستو بیا په هنر کې پر ښکلا ټینګار کوي او التزام له پامه غورځوي. تر ارستو وروسته په دې اړه ډېرو پوهانو بحثونه کړي، خو الماني عالم (ایمانویل کانت) لومړنی فیلسوف دی چې د نګه یا سوچه هنر لپاره یې تیوریکي بنسټ کښېښود. دی وایي چې هنر په خپله هدف دی، باید د هیڅ ډول هدف لپاره د وسیلې په توګه استخدام نه شي. دا شعار تر ډېره حده د نامتو فرانسوي لیکوال (ویکټور هوګو) له خوا دود شو. تر هوګو وروسته بل فرانسوي عالم (تیوفیل ګوتیه) هم په هنر کې د التزام او مکلفیت موضوع رد کړه. دی

وايي مهمه نه ده چې هنر دي گټه ولري. ايا دا کفايت نه کوي چې يو ادبي اثر ښکلی دی؟ د گلانو، عطرونو، مرغيو او ټولو هغو شيانو په ډول ښکلی هنر چې انسان له خپلې خوښې سره سم بدلون نه شي ورکولای. (۱۷: ۳۳ - ۸۱ مخونه)

(هنر د ژوند لپاره) پلويان بيا د گټور هنر او رياليزم موضوع مطرح کوي. د دې نظريې سرلاري فرانسوي نامتو ليکوال (بالزاک) او د انگلستان مشهور ليکوال (چارلس ډيکنز) دی. دوی وايي چې د ژوند پېښې په مجرد ډول نه مطالعه کېږي، بايد ټول هغه عوامل وڅېړل شي چې د پېښو پر کميت او کيفيت اغېز لري. د دې تيورۍ تر ټولو مشهور پلوی سن سيمون (Saint Simon) دی.

دی وايي چې د هنري اثارو هدف د ټولنې د افرادو تر منځ د همکارۍ او خواخوږۍ د احساس پيدا کول دي، نو بايد هنر د ټولنې خدمت ته وقف شي. نامتو ارواپوه (زيگمونډ فرويډ) هم د هنر لپاره هدف ټاکي. دی وايي چې انساني غريزې بايد صيقل شي چې هنر په دې برخه کې ښه خدمت کولای شي. (۲۲: ۳۹ مخ)

تر دې ځايه مو د هنر پر هدفونو خبرې وکړې اوس د طنز هدف ته راځو. طنز يو داسې هنر دی چې د دواړو تيوريو پلويان ورسره موافق دي، ځکه چې طنز هم خوند او تفريح لري او هم په هنري بڼه اجتماعي پيغام رسوي. البته دا د لوستونکو په اړتيا او سليقه پورې اړه لري چې کوم اړخ يې خوښوي يا کوم اړخ ته يې ډېره اړتيا لري، لکه د غره په لمنه کې يوه ښکلې او مېوه لرونکې ونه چې يو سيلاني يې ښکلا ستايي، يو ستړی شپونکی يې په تکنده غرمه کې سيوري ته دمه کوي

او يو وړی لاروی يې خوږه مېوه خوري. موږ پـه دې بحـث کـې د طنـز د هدف په اړه د بېلابېلو طنز ليکوالـو او ادبپوهـانو نظريـات راوړو او بيـا د دوی تر منځ مشترک ټکي راباسو، وروسته به څرګنـده شي چـې د طنـز هدف څه دی؟

په طنز کې معمولاً اصلاح غوښتونکی هـدف نغښـتی وي. پـه پيـل کـې داسې برېښي چې طنز يوازې د خندا او شوخۍ لپاره دی، خـو وروسـته څرګندېږي چې ليکوال د ټولنې له نادودو او بدمرغيو څخه ځـورېږي او د دې پر ځای چې خپل دغه درد د ګيلې يا نصيحت پـه ژبـه ووايـي د خندا په قالب کې يې وړاندې کوي او په دې ډول ظالمان او مفسدين د ريشخند په نېښ وهي. (۱۵: ۱۳ مخ)

انګرېز شـاعر درايـدن وايـي: د طنـز اصـلي هـدف دا دی چـې رذالتونـه اصلاح او ترميم شي. (۴۷: ٦۷ مخ)

د انګلستان رومان ليکوال دانيال دفـو وايـي: د طنـز هـدف اصـلاح ده. ښاغلی دفو بل ځای وايي چې د طنز هدف له حق څخه دفاع او ناولتيا اصطلاح ده. نوميـالی رومـي طنـز ليکـوال (هـوراس) د طنـز لپـاره دوه عمده هدفونه ټاکي چې يو تعليم او بل تفريح ده. (۹:۷۸- ۷۹ مخونه)

د طنز هدف شخص نه، بلکې پر عمومي فساد او عيبونو بريـد کـول او اصلاح کول دي. (۳۵: ۲۵مخ)

د طنز هدف د ملنډو له لارې د ټولنې اصلاح کول دي. (۲۷: ۲۰ مخ)

جانتن سويفټ وايي: څرنګه چې زما هدف د بشري ټولنې اصلاح ده، نو بايد لږ تر لږه ډاډه واوسم چې زما کار د عـدلي او قضـايي ادارو پـه ګټـه دی او بايد زما د انتقادونو درناوی وشي.

ډاکټر خسرو فرشید وايي: طنز هغه لطیف او زهر لرونکی اعتراض دی چې هدف یې د ټولنې اصلاح ده.

د. ایچ، لارنس وايي: طنز د سیاسي او اجتماعي وضعیت د اصلاح کولو وسیله ده.

یوري، ب، بوریف وایي: طنز یو اجتماعي نقد دی چې هدف یې د عمومي افکارو تنظیمول او ښکلا پېژندل دي. میخائیل سالتیکوف شیدرین وایي: د طنز هدف د عیبونو له منځه وړل دي. (۴۲: ۴۶۸-۴۸۱ مخونه)

د طنز هدف اجتماعي ناخوالو ته د خلکو پام واړول دي. (۴: ۲۵ مخ)

په پورتنیو نظریاتو کې د طنز لس هدفونه یاد شول چې په دې ډول دي:

- د اجتماعي ناخوالو اصلاح کول.
- له حق څخه دفاع کول.
- تعلیم ورکول
- د فساد او اجتماعي ناخوالو مشخص کول
- د مفسدینو او ریاکارو خلکو رسوا کول
- د عامه افکارو تنظیمول
- ښکلا پېژندل او له بدرنګۍ څخه جلا کول
- د فساد مسخره کول
- اجتماعي ناخوالو ته د خلکو پام ور اړول
- تفریح.

د اجتماعي ناخوالو او مفسدینو مشخص کول، مسخره کول او رسوا کول، اجتماعي ناخوالو ته د خلکو پام ور اړول، د عامه افکارو تنظیمول، خلکو ته تعلیم ورکول او له حق څخه دفاع کول، ټول اصلاح غوښتنه ده، په دې مانا چې د طنز لیکلو اساسي هدف د اجتماعي ناخوالو اصلاح ده، خو طنز د دې تر څنګ دوه نور فرعي هدفونه هم لري چې یو ښکلا او بل تفریح ده.

ښکلا نه یوازې دا چې په عمومي ډول د هنر روح بلل کېږي، بلکې په طنز کې هم خاص ځای لري. په دې مانا چې طنز معنوي او ظاهري بدرنګي غندي چې په نتیجه کې یې ښکلا سوچه او د خلکو پام ور اړوي. لکه یو باغوان چې د ګل له بوټي څخه وچې پاڼې او اضافي څانګې پرې کوي، له شاوخوا څخه یې هم اضافي بوټي او هغه څه لیري کوي چې پر ګل سیوري غوړوي او تاوان ورته رسوي. د دې کار په نتیجه کې ګل وده کوي او ښکلا یې سوچه کېږي.

د ښکلا په اړه خورا ډېر تعریفونه وړاندې شوي، خو هغه تعریف چې له طنز سره نژدې اړیکې لري په دې ډول دی: په کایناتو کې هماهنګی، ترتیب او تنظیم ته ښکلا وایي. ښکلا زماني، مکاني او فرهنګي پولې لري. یو شی نن بدرنګه، خو پرون ښکلی بلل کېده، یو شی یو ځای ښکلی او بل ځای بدرنګه بلل کېږي، په یوه فرهنګ کې ښکلی او بل کې بدرنګه ګڼل کېږي. هغه ښکلا چې د یوې ځانګړې ټولنې د قضاوتونو محصول وي، اجتماعي ښکلا بلل کېږي. دا ښکلا د یوې ټولنې د ملي ارزښتونو، ملي فرهنګ، اخلاقو او عقایدو په تله تلل

کېږي. کله چې په یوه ټولنه کې دغه تناسب او نظم ګډوډ شي، نو د نوموړي ټولنې له نظره بدرنګي بلل. (۲۵: ۷۸- ۷۹ مخونه)

په بشري ټولنه کې ظلم، بې عدالتي او فساد هغه تیارې دي چې پر انساني ارزښتونو یې سیورى غوړولی دی. د طنز هدف له همدغو تیارو او ناخوالو سره مبارزه ده. که اجتماعي ناخوالي ر سوا شي، خلک کرکه ځنې وکړي او په نتیجه کې کرکه محوه شي، نو بشري ارزښتونه سوچه او ځلېږي. کله چې انسان سوچه او ښکلي ارزښتونه خپل کړل، نو خپل معراج ته رسېږي. دا فطري خبره ده چې کله انسان خپل هدف ته ورسېږي، نو دا کار د تفریح او خوشالۍ سبب ګرځي.

په طنز کې دوه ډوله تفریح او خوشالۍ وي چې یو وسیله او بل یې هدف دی. یو دا چې کله انسان په ټولنه کې له طبیعي تناسب څخه وتلی شی یا وضعیت وینې، نو خندا ورځي. د وخت په تېرېدو سره انسان په خپل چاپېریال کې له دې تناسب سره عادت شوی وي چې انسان پر دوو او حیوان پر څلورو پښو ځي، که انسان په عام محضر کې پر څلورو پښو روان وي، نو دا حالت د خندا سبب ګرځي. دا خندا لنډ مهاله، بې هدفه او له هجوې او کومیډي سره مشترکه خندا ده. خو که یو انسان له کوم جسمي معلولیت پرته پر څلورو پښو روان وي او د دې کار شاته د هغه ناپوهي، بې پروایي او بشري ارزښتونو له پامه غورځېدل وښودل شي، نو تر خندا وروسته د لیدونکي قهر راپارېږي، خندا یې په ژیړغوني حالت اوړي، د انتقاد ښه غوره کوي او په دې ډول پر اجتماعي ناخوالو برید کېږي.

کله کله په طنز کې خندوونکی حالت طبیعي نه وي، بلکې طنز لیکوال یې د معنوي او لفظي صنایعو په مرسته انځوروي. دا حالت لوستونکی خندوي او د تفریح سبب هم گرځي، خو د طنز اصلي تفریح تر کسات اخیستلو وروسته راځي. هر انسان خامخا په ټولنه کې له یو ډول ظلم او بې عدالتۍ څخه ځورېږي. کله چې په کوم طنز کې هماغه ډول بې عدالتي غندل شوې وي، نو لوستونکی طنز لیکوال د ځان ملگری او خواخوږی گڼي، ډېر خوشاله کېږي چې یو څوک ده ته ورته خبره کوي یا د ده پر دښمن برید کوي.

په طنز کې تفریح پر دوه ډوله ده: یو لنډمهاله تفریح ده چې د انسان په ظاهري بڼه کې څرگندېږي او بله هم اوږدمهاله او پټه تفریح ده چې د انسان وجدان او روح ارامومي. هغه لوستونکی چې ارام ژوند لري، د ظلم قرباني شوی نه وي، په طنز کې ظرافتونه او هنري پوښونو کې پټ پیغامونه نه شي لیدای یا یوازې د تفریح په لټه کې وي، په طنز کې گډوډ حالت ته خاندي او د تفریح له لارې د لنډ وخت لپاره ذهني سکون پیدا کوي. دوهم هغه حساس او خوږمن لوستونکي دي چې د خندا په بهیر کې ډېر ژر په نښه شوي بشري ناخواليویني. دلته وینو چې دواړه ډلې لوستونکي خوشاله کېږي. لومړی لوستونکی په ټولنه کې د خپل انتظار خلاف حالت ویني او خوشاله کېږي، خو دوهم لوستونکی ځکه خوشاله دی چې لیکوال ده ته ورته دریځ لري، نو د دې بحث په نتیجه کې ویلای شو چې طنز یو اساسي او دوه فرعي هدفونه لري: اساسي هدف یې د ټولنې اصلاح او فرعي هدفونه یې ښکلا ځلول او د لوستونکو تفریح ده.

د طنز ارزښت

له کومې ورځې راهیسې چې انسان د ځمکې پر مخ پل ایښی، نو ورسره سم د بېلابېلو ناخوالو او ظلمونو لړۍ هم پیل شوې، خو د دغو ناخوالو او فساد پر وړاندې د مبارزې ډگر هم تش نه دی پاته شوی. چا يې پر وړاندې توره چلولې، چا مال ښندلی، چا قلم پورته کړی او چا بیا په ژبه مبارزه کړې ده، خو طنزي مبارزه تر ټولو موثره او اوږده سابقه لري چې له بابا آدمه تر دې دمه دوام لري. په بشري تاریخ کې به داسي دیکتاتور، فاسد او ظالم نه وي تېر شوی چې د طنز په ژبه دي نه وي ټکول شوی. (۴۲: ٦۵ مخ)

فاسدو او ظالمو کړیو تل هڅه کړې چې توریالیان تر ستوني ونیسي-، خو د طنز مخه هیچا هم نه ده نیولې. که لیکوال ډېر تنگ شوی، قلم او

کاغذ ځنې اخيستل شوی او يا په مرگ تهديد شوی، نو بيا هم لاس تـر زنه نه دی کښېناستلی، خپل انتقاد يې د خندا په پوښ کـې نغښـتی او په ولسي بانډارونو کې يې ويلی چې په دې ډول يـې فسـاد تـه د خلکـو پام ور اړولی، ملنډې يې په وهلي او په نهايت کې يې خپله کرکه ورسره ښوولې ده، په نتيجه کې همدا طنز په شفاهي ډول په ولسي- بانـډارونو کې لاس پر لاس شوی، د طنزي ټوکې ښـه يـې غـوره کـړې، د ظالمـانو غوړونو او دربارونو ته رسېدلی او هغوی يې ناارامه کـړي دي، نـو ويـلای شو چې د طنز بهير د فساد پر وړاندې له مبارزې سره پر يوه وخت پيل شوی، اوږد واټن يې وهلی او تر موږ پورې رارسېدلی دی.

د طنز بل ارزښت تلوسه ده. پـه هـره ادبي ليکنـه کـې لـومړۍ ليکـې او پاراگراف خورا مهـم وي. کـه پـه لومړيـو کرښـو کـې د لوسـتونکي ذهـن ښکار نـه شي او پـام يـې ليکنـې تـه ور وا نـه وړي، نـو سـتړی کېـږي او کېـدای شي چـې ليکنــه بــې ارزښــته ورتــه ښــکاره شي او لوســتل يــې پرېږدي، ځکه نو اکثره ليکوال هڅه کوي چـې ليکنـه يـې تلوسـه ولـري چې لوستونکی تر پايه له ځان سره وساتي. د ليکنې په پيل کـې داسي پوښتنې پيدا کړي چې لوستونکی يې پـه ځوابونـو پسـې تـر پايـه پـورې ليکنه ولولي. طنزي ليکنې هم تلوسه لري او هم د خنـدا خـواږه. طنـز ليکوال په همدې لومړيو کرښو کې د لوستونکو خوله ورخـوږوي او هغـه مجبوروي چې ليکنه په نيمايي کې پـرې نـه ږدي او تـر پايـه پـورې يـې ولولي.

طنز د اروايي سکون يوه ښه وسيله گڼل کېږي. په هغه ټولنه کـې چـې جگړه تېره شوې يا اوس هم روانه وي، د بې کارۍ او بې وزلۍ کچه لوړه

وي، هلته خلک په ډول ډول ارواییي ناروغیو اخته وي. اکثره وخت ارواپوهان دوی ته مشوره ورکوي چې وخاندي او ځان خوشاله وساتي. د دې هېوادونو خلک د ځان خوشاله ساتلو لپاره مېلو ته مخه کوي، کومیډي فلمونه او ډرامې ګوري، خو ځرنګه چې انسان اجتماعي موجود دی او د اکثره ناروغیو لاملونه یې هم اجتماعي ریښې لري، نو یوازې خندا د هغوی درملنه نه شي کولای او ضروري ده چې د خندا تر څنګ د ټولنې لوړې ژورې هم ووینې. طنز د خفګان یو ډېر ښه درمل ګڼل کېږي، ځکه طنز د ځان په وژلو سره یو داسې درمل جوړوي چې ناروغ په خپل وجود کې ناروغۍ ته متوجه کوي، نو له همدې کبله طنزي فلمونه، ډرامې او لیکنې د هغوی لپاره ډېر ښه درمل دي. (۳۵: ۱۲۱ مخ)

هغه هیوادونه چې هلته خلک ډېر کار کوي، تفریح ته لږ وخت لري، ځوک د اوونۍ په اخیر کې او ځوک بیا خپله کلنۍ رخصتۍ داسې تنظیموي چې یوه برخه یې تفریح ته ځانګړې شوې وي. دغه ډول خلک چې له یوې خوا له ذهني پلوه ستړي او له بلې خوا مطالعې ته اړتیا لري د دوی لپاره طنزي لیکنې لوستل ګټوره لاره ده، ځکه چې طنزي لیکنې په خپله لمن کې هم تفریح او هم د ټولنې د لوړو ژورو انځورونه لري. هغه خلک چې د تفریح لپاره هیڅ وخت نه لري کولای شي چې په خپل دفتر او کار کې طنزي فضا جوړه کړي، ځرنګه چې طنز انسان کار ته چمتو کوي، نو باید طنز له ځان سره خپل دفتر او کارځای ته یووړل شي.

د طنز بل ارزښت په تفریحـي بڼـه زده کـړه ده. طنـزي لیکنـې تـر ډېـره حده اصلاحي او تعلیمي پیغامونه لـري. پـه نـوې پیـداګوژۍ کـې د زده کوونکي یا لوستونکي خپلواکي یو مهم اصل ګڼل کېږي. د زده کړې په بهیر کې خپلواکې بېلابېل ډولونه لري چې یـو ډول یـې هـم تفـریح ده چې معمولا خندا ورسره مل وي. د ښوونې او روزنې کارپوهان هڅه کوي چې تعلیم او تربیه د وچ نصیحت او خبرو پر ځـای د تفـریح بڼـه ولـري. څرنګه چې له تفریح سره تل خندا مل وي، نو ویلای شو چـې خنـدا نـه یوازې دا چې په خپلواک ډول انساني اړتیا ده، بلکـې د زده کـړې بهـیر هم ګړندی کوي.

ارواپوه (زیګمونډ فرویډ) په دې اند دی چې د خندا له لارې د انسان له وجود څخه ګڼ شمېر اندېښنې او ګرومونه (غمونه) وزي چې پـه نتیجـه کې یې د انسان ذهن سپک او فعالیت تـه چمتـو کېـږي. ددې عملیـې فزیکي دلیل دا دی چې انسان د خندا پر مهال ډېر اکسـېجن جـذبوي او په نتیجه کې ډېره انـرژي اخـلي، نـو پـه همـدې اسـاس نـن تعلیمـي ارواپوهان تفریح او خندا د زده کړې لپاره یوه ښه وسیله ګڼي.

طنز د دیکتاتورۍ او تشدد په وخت کې د ځان خوندیتوب یوه غوره لاره ده. په هغو ټولنو کـې چـې د بیـان ازادي نـه وي او د لیکـوال ژونـد تـه خطر متوجـه وي یـا نـه شي کـولای چـې پـه مسـتقیمه توګـه اجتماعـي ناخوالو په تېره بیا لوړپوړو فاسدو چارواکو او زورواکانو ته ګوتـه ونیسيـ، نو په دې ډول وضعیت کې طنز یوه ډېره موثره وسله ده، ځکه چې طنـز د صراحت پر ځای د رمزونو، کنـایو، اشـارو او سـمبولونو پـه بڼـه خـبرې

کوي، په دې ډول طنز لیکوال هم خپل لوستونکی پوهوي، هم فاسد ته درد رسوي او هم ځان له خطر څخه ژغوري.

د طنز بله ښېگڼه دا ده چې پر مقابل لوری ژر اغېز کوي. ځینې انسانان به مو لیدلي وي چې څوک زر نصیحتونه هم ورته وکړي، نو سر نه خلاصوي او ځان ته هیڅ نه متوجه کېږي، خو که تربور یا بل سیال پیغور ورکړي، نو ډېر ژر خپلو نیمگړتیاوو ته پام کوي او په ځان کې د بدلون راوستلو پرېکړه کوي، نو د طنز له لارې هغه خلک ډېر ژر اصلاح کېږي چې دغه ډول خوی او خصلت لري.

طنزي لیکنې لیکوال خلاق او نوښتگر روزي. ځینې خلک یوازې په یوه قالب یا لوښي کې لیکنې کوي. د وخت په تېرېدو سره یې له همدې قالب څخه زړه تور شي او غواړي چې په بل قالب کې لیکنې وکړي. کله نا کله یوه موضوع په یوه قالب کې نه ځایېږي یا له هماغه قالب سره سمه نه لگېږي او ضروري برېښي چې باید د موضوع له ډول او حجم سره سم قالب غوره شي، خو دا چې لیکوال تر دې مهاله په یوه قالب کې تمرین کړی او یوازې په دې ډگر کې تجربه لري، نو ورته گرانه وي چې د قالب له امله تر پایه پوري د هماغه یوې موضوع لمنه ونیسي.، پایله یې دا راووزي چې موضوعات یې سولېدلي کلیشه یې او سترړي کوونکي ښکاري، خو طنزلیکوال په بېلابېلو قالبونو کې لیکنې کوي او په دې ډول نوښتگر روزل کېږي.

د طنز بل ارزښت دا دی چې مینه وال یې ډېر دي. لوستونکي بېلابېل ذوقونه لري، څوک شعر، څوک نثر، څوک لنډه کیسه، ناول، سفرنامه او څوک بیا ادبي ټوټې او نور فورمونه خوښوي. دغه ډول خلک د هنر

وړاندې کولو د بڼې او شکل له مخې هم سره وېشل شوي دي. څوک چاپي، څوک تصويري او څوک بيا تمثيلي هنري اثار خوښوي. د طنز ښېګڼه دا ده چې هم ليکلې، هم شفاهي، هم تصويري او هم تمثيلي بڼه لري، په هر هنري فورم او شکل کې راتلای شي، نو په دې ډول ويلای شو چې د طنز لمن د نورو هنرونو په پرتله پراخه او ډېر مينه وال لري.

د طنز بله ګټه دا ده چې په ټولنه کې د اصلاح غوښتنې روحيه پياوړې کوي. د طنز اساسي هدف د ټولنې اصلاح او روغتيا ده. طنز د اجتماعي طبيب حيثيت لري چې د ټولنې ډېرې کوچنۍ نيمګړتياوې هم پېژني او درملنه يې کولای شي. د سياست تر څنګ په ادبياتو کې هم د محافظه کار، انقلابي او اصلاح غوښتنې مبارزې موضوع د بحث وړ ده او ټول ادبيات له همدې دريو رنګونو څخه خامخا يو رنګ لري. محافظه کار ادبيات هر څه پر خپل حال پرېږدي او نيمګړتياوو ته ګوته نه نيسي. انقلابي ادبيات بيا د يوې شپېړې لپاره ټول پوستين اور ته اچوي، وچ او لانده ټول يو ځای سوځوي، لکه توپان د ټولنې ټول بنسټونه له بېخه باسي، خو دا تضمين نه شي ورکولای چې دا بنسټونه بيرته جوړولای شي او يا يې تر پخواني حالت ښه جوړوي. سمون پالان بيا معتدله لاره غوره کوي، نه د ټولنې پر ټولو ناخوالو سترګې پټوي او نه هم هر څه له سره جوړوي، د ټولنې جوړ ځايونه پر خپل پخواني حالت پرېږدي او يوازې يې نيمګړي او تخريب شوي برخې اصلاح کوي. څرنګه چې د طنز هدف د ټولنې اصلاح ده، نو ويلای شو چې طنز د اصلاحي ادبياتو سرلاری ګڼل کېږي.

د طنز بل اهميت په دې کې دی چې ښکلا له بدرنګيو راجلا او سوچه کوي. طنز ښکلا ته د لوستونکو پام ور اړوي، د دې لپاره چې ښکلا نوره هم وځلېږي، سوچه شي، نور هم ارزښت پيدا کړي، نو بايد له بدرنګۍ څخه بېله شي. طنز له يوې خوا انتقاد په ښکلي او هنري انداز کې وړاندې کوي او له بلې خوا بدرنګي غندي او له ښکلا څخه يې جلا کوي، چې په نتيجه کې يې ښکلا سوچه او د خلکو پام ور اوړي.

د طنز له لارې په ټولنه کې انتقادي تفکر وده کوي او اجتماعي ناخوالي مشخص کېدای شي. طنزي انتقاد د درملو حيثيت لري. هغه درمل چې په لومړي سر کې درد لري، خو نتيجه يې روغتيا ده. که څه هم انتقاد کول او منفي ليد لوری کوم درد نه شي دوا کولای، خو نيمګړتياوې ښه ترا مشخص کولای شي. تر هغو چې په ټولنه کې نيمګړتياوې مشخص نه شي، نو د اصلاح لپاره يې هيڅ ډول ستراتيژي او پلان نه شي جوړېدای. که انتقاد نه وي، نو ګڼ شمېر اجتماعي نيمګړتياوې، ناخوالي او ظلمونه به پټ پاته وي، ظالم به څکه سرې سترګې ګرځي چې نه به ولس او نه به دولت خبر وي، خو په هره اندازه چې د ټولنې ډېرې نيمګړتياوې رسوا او مشخص شي، نو په هماغه کچه يې د اصلاح لارې چارې اسانه کېږي. (۴: ۸۲ مخ)

د طنز بله ګټه دا ده چې لوستونکي خندوي او خندا د انسان اړتيا ده. په طنز کې د انتقاد تر څنګ ظرافت او خندوونکی انځور هم يو مهم عنصر ګڼل کېږي او دا هم يو حقيقت دی چې خندا تل له سولې سره تړلې وي. په کومه ټولنه کې چې د انتقاد کولو زړه ورتوب او انتقاد زغملو کلتور حاکم وي، هلته د اصلاح لپاره هڅې کېږي او چېرې چې

خلک خاندې هلته جګړه نه وي. د ترکیـې نومیـالی طنـز لیکـوال عزیـز نسین وایي چې طنز لږ تر لږه انسان خندوي او هغه څوک چې خاندې هیڅکله هم جګړه نه کوي، نو افغاني ټولنه چې خورا ډېرې ناخوالې یې ګاللي او اوس هم له ګڼ شمېر بدمرغیو سره لاس او ګرېوان ده، دا اړتیا لیدل کېږي چې د اصلاح په نیت دې ناخوالو ته د انتقـاد ګوتـه ونیـول شي، خو که دا انتقاد د خندا په بڼـه وي، نـو لا بـه ښـه وي، ځکـه چـې افغاني ټولنه هم اصلاح او هم خندا ته اړتیا لري. څېړنـو ښـوولې چـې د تراژیدي فیلم کتل یا لیکنې لوستل د طنزي او کومیډي اثـر پـه پرتلـه د وینې جریان چټک کوي او انسان خوشاله ساتي. (۹: ۵ مخ)

طنز ادبي ژانر که ادبي سبک؟

ځينې ليکوال په دې اند دي چې طنز ځان ته ادبي فورم، صنف يا ژانر (Genre) دی او نور يې بيا سبک (Style) بولي. همدا گروهه او بـاور د دې لامل شوی چې اوس ډېـری ادبپوهـان د ادبي اثـارو پـه ډلبنـدۍ او وېش کې د طنز ځای سم نه شي مشخص کولای. لـومړۍ عقيـده ډېـره مشهوره ده ، ځکه نو ډېر پلويان هم لري. موږ په دې بحث کـې لـومړی ادبي ژانر او بيا سبک په لنډ ډول څېړو، تر دې وروسته بـه وگـورو چـې طنز له کومې ادعا سره سم لگېږي؟

د ادبي ژانرونو د ډلبندۍ هدف د شکل او محتوا بېلول دي. کـه غـواړو چې یو ادبي اثر وڅېړو، نو باید لـومړی مشـابه ادبي اثـار پـه یـوه ډلـه او کورنۍ پورې وتړو او بیا یې تحلیـل کـړو. د هـر ادبي ژانـر پـه اړه ځینـې قراردادونه او معیارونه موجود دي. که ادبي اثار ډلبندي نـه کـړو، نـو پـه هغه تله او کاڼي یې نه شو تللای چې په ادبي تیورۍ کـې د هغـه لپـاره وضع شوی وي. له بلې خوا د علم یوه مهمه ځانګړنه دا هم ده چې باید ډلبندي شي او دا وېش په ټولو علومو کې دود دی. (۵۳: ۱۸۳ مخ)

نومیالي فیلسوف ارستو د لـومړي ځـل لپـاره ادبي اثـار پـر دریـو عمـده برخو وویشل لکه حماسي یا داستاني، تغزلي یا سندریز او ډراماټیک یا تمثیلي ادبیات. د وخت په تېرېدو سره ادب وده وکړه، ادبپوهانو د ارستو پر وېش بحثونه وکړل او په نتیجه کې نـوي ډلبنـدۍ جـوړې شـوې. دا وېش په لوېدیځه او ختیځه نړۍ کې سره جلا دی. په ختـیځ او لوېـدیځ کې هم هره ژبه داسې ولسي ژانرونه لري چې په هغـه کـې دا وېـش نـه مراعت کېږي او هر ژانـر جـلا قراردادونـه او معیارونـه لـري او د هغـه لـه مخې یو اثر ښه یا کمزوری ګڼل کېږي. د نوي وېـش لـه مخـې د ارسـتو ژانرونه لوی ګروپونه بلل کېږي چې هر ګروپ یې پر څـو ژانرونـو وېشـل شوی او هر ژانر بیا په خپل ځان کې کوچنۍ څانګې لري چې کـوچنۍ ژانر یا (Sub Genre) یې بولي. د بېلګې په ډول چاربیته د پښتو ولسـي- ادب یو ډول دی چې په غنایي یا سندریز ګروپ پورې اړه لـري، خـو پـه دې کورنۍ کې ځنځیري چاربیتـه هـم لـرو چـې کـوچنۍ څانګـه ورتـه ویلای شو.

له ارستو رانیولې بیا تر اوسه پورې نه یوازې دا چې پر پخوانیو ډولونو نوي ژانرونه ورزیات شوي، بلکې له پخوانۍ زړې تنې څخه نوي څانګې هم راټوکېدلي او یا دوې څانګې سره یو ځای او نوی ژانر ځنې جوړ شوی دی، مثلا له قصیدې څخه غزل جوړه شوه، له پخوانیو جنایي رومانونو څخه د داستایوفسکي رومانونه وزېږېدل، روسي شاعر الیکسانډر بلوک له لرغونو کلیوالي ترانو څخه الهام واخیست او په خپلو شعرونو کې یې پخوانۍ محتوا په نوې بڼه وړاندې کړه.

پخوا په لویدیځ کې کومیډي او تراژیدي جلا محتوا بلل کېده، خو اوس په یوه قالب کې هم راتلای شي او کومیډي - تراژیدي یې بولي. دغه ډول په پښتو کې ځوان فورم ټپییزه درواخله چې د پښتو تر ټولو قوي او مشهور شعري فورم (لنډۍ یا ټپې) پر بنسټ روغه شوه.

که څه هم د ارستو وېش او د هغه وخت له زړې تنې څخه رازرغونې شوي څانګې اوس هم ګڼ شمېر لارویان او پلویان لري، خو ځینې ادبپوهان په تېره بیا ښکلا پېژندونکي وایي چې دا ډلبندي اوس زړه او تر وخت تېره ده. دوی وایي چې دې طبقه بندۍ د ادبیاتو د نوي تاریخ فضا مسمومه کړې او د ښکلا پېژندنې په برخه کې یې له موږ څخه ګڼ شمېر حقایق پټ کړي دي. دوی استدلال کوي چې ډېر ځله یو نابغه هنرمند له دې امله د کره کتونکو له نیوکو سره مخ او شاهکار اثر یې له پامه غورځول کېږي چې ولې یې د ادبي ډولونو وېش نه دی مراعت کړی. (۲۳: ۲۹- ۳۰ مخونه)

د ادبي ډولونو تر وېش وروسته د ادبي ژانر د شکل او محتوا موضوع ته راځو. د هر ادبي اثر شکل او محتوا تر خپل منځ نه بېلېدونکي اړیکي

لري. یو ادبي ژانر چې شکل یې له محتوا سره سمون و نه لري یا یو شکل خپله محتوا تشریح نه کړای شي، ګردسره هنري ارزښت نه لري. د هند د نیمې وچې نابغه لیکوال او شاعر رابند ناټ ټاګور په خپله مقاله (د ادب مضمون) کې په دې اړه داسې وایي: ((بهرنۍ نړۍ زموږ په احساساتو او خیالاتو کې بله نړۍ جوړوي. دغه نړۍ نه یوازې له هغو رنګونو، کرکټرونو، غږونو او هغو شیانو څخه ډکه ده چې له دباندې نړۍ څخه ورته راځي، بلکې د ښو او بدو په اړه زموږ ډار، زړه ورتوب، تعجب، خوښۍ او خواشینۍ سره هم ژورې اړیکې لري)).

د هرې موضوع د بیان لپاره ځانګړی قالب موجود دی، مثلا د تغزلي یا سندریز ادب لپاره قصیده، غزل، څلوریزه، لنډۍ، چاربیته او داسې نور شعري قالبونه مناسب دي. دغه ډول د داستاني موضوعاتو لپاره مثنوي، لنډه کیسه، ناول او رومان مناسب قالبونه دي. دلته ګورو چې محتوا او شکل تر خپل منځ یو تناسب لري، یوه اوږده کیسه د لنډۍ یا غزل په فورم کې نه شو وړاندې کولای، خو مثنوي بیا د اوږدو کیسو لپاره ډېر ښه قالب دی. که غواړو چې همدا اوږده کیسه په نثر کې ولیکو، نو لنډه کیسه، ناول او رومان غوره قالبونه دي.

کله کله خو مضمون او شکل داسې سره غوټه شوي وي چې ګردسره نه سره بېلېږي. د تخلیقي اثر قالب باید داسې و نه ګڼل شي لکه لوښی او اوبه. اوبه د لوښي له جنس څخه نه دي، ځکه نو کولای شو چې د یوه لوښي اوبه په بل لوښي کې واچوو، خو که له یوه مضمون څخه د هغه د افادې شکل لیرې کړو امکان لري چې بل شی ځنې جوړ شي. مثلا غواړو یوه محتوا د رومان په قالب کې وړاندې کړو. که وغواړو همدا

محتوا د ژورنالیستکي مقالې یا ډرامې په بڼه وړاندې کړو، نو نه یوازې دا چې د تخلیقي مضمون د افادې فورم مو بدل کړ، بلکې یو نوی مضمون مو په نوي شکل کې ځای کړ او آن دا چې د هنر له ډگره ووتو. (۲۲: ۸۳ - ۸۵ مخونه)

زموږ فرهنگي دود داسې دی چې ټول ادبي اثار په لومړي سر کې د بڼې له مخې پر دوو برخو وېشل کېږي چې یو یې نظم او بل یې نثر دی. په دې وېش کې هم نظم او هم نثر خپل تخنیکي جوړښت او قراردادونه لري، مثلا د پښتو ژبې لنډۍ باید دوې مسرې وي، د څپو شمېر یې باید (۲۲) وي چې لومړۍ مسره یې نهه او دوهمه یې دیارلس څپې وي. باید قافیه و نه لري او دوهمه مسره یې په
(نه) یا (مه) پای ته رسېدلې وي. که دا خصوصیات و نه لري، نو لنډۍ نه شو ورته ویلای. (۳: ۱۰۷ مخ)

گورو چې طنز نه د ارستو په دریو لویو گروپونو کې یاد شوی او نه هم په هغه لړ کې د خپلواک ادبي ژانر په توگه راتلای شي چې دې لویو ډلو ته منسوب شوی دی، خو که ورته ځیر شو، نو له هر گروپ سره اړه لري او په ټولو هغو ادبي ژانرونو کې راتلای شي چې له دې لویو گروپونو سره اړه لري. لنډه دا چې طنز په هره بڼه راتلای شي لکه د وینا، لیکنې، رسم، تیاتر، راډیویي او ټلویزیوني ډرامو په بڼه.

ځینې ادبپوهان ادبي ژانرونه د موضوع او محتوا په نوم هم یادوي، لکه انتقادي ادبیات، عرفاني ادبیات، تعلیمي ادبیات او داسې نور. موږ مخکې وویل چې د ادبي ژانرونو هدف د شکل او محتوا بېلول دي، خو په موضوعي وېش کې نه یوازې دا چې د شکلونو او قالبونو وېش له پامه

غورځول کېږي، بلکې محتوا هم په روښانه ډول نه سره جلا کوي. د بېلګې په توګه انتقادي ادبيات به راواخلو چې له طنز سره نژدې خپلوي لري. د انتقاد ساحه تر ادبي ژانر لويه ده، انتقاد هم په ادبي او هم ژورنالستيکو ژانرونو کې راتلای شي، آن دا چې د ادبياتو تر پولو هم اوړي، انتقاد کېدای شي چې د کارټون په بڼه وي چې کارټون ته بيا ادبيات نه شو ويلای.

ځينې ليکوال طنز له انتقادي ادبياتو سره تړي. که دا فرضيه ومنو، نو په ډېرو ادبي او ژورنالستيکو ليکنو کې به د ټولنې ناخوالو ته د انتقاد ګوته نيول شوې وي، خو هر انتقاد ته طنز نه شو ويلای. طنز د انتقاد او ظرافت هغه مخلوط دی چې هنري ځلا او ښکلا لري، دا ځلا او رڼا په هر ادبي قالب کې لوېدای شي او دې قالب ته د هغې هيندارې بڼه ورکوي چې په هغه کې د ټولنې نيمګړتياوې خورا واضح ښکاري. په پورتنۍ فرضيه کې وينو چې په انتقادي ادبياتو کې د طنز له دوو اساسي ارکانو څخه يوازې يو رکن ياني انتقاد ليدل کېږي، خو د طنز بل رکن چې ظرافت دی له پامه غورځول شوی دی، نو په دې اساس ويلای شو چې د ادبي اثارو موضوعي وېش يوازې ادبي موضوعات اوډلای شي، خو د ادبي ژانرونو د شکل او محتوا په وېش کې مرسته نه شي کولای.

مخکې مو وويل چې ادبيات د بڼې له مخې پر دوو عمده برخو وېشل کېږي چې يو نظم او بل يې نثر دی. ګورو چې طنز هم په نظم او هم نثري بڼه ليکل کېدای شي. دغه ډول مو د هر ادبي ژانر لپاره د بهرني موجوديت ياني قالب خبره وکړه. څرنګه چې طنز د هر ژانر په قالب کې

راتلای شي، نو ويلای شو چې طنز بهرنی وجود او قالب نه لري او يوازې محتوا ده.

د طنزساحه تر ادبي ژانر لويه ده، ځکه چې ادبي اثار يوازې د خپل قالب په بڼه وړاندې کېږي، خو طنزي اثار پر شفاهي او ليکلې بڼه سربېره په تصويري او تمثيلي بڼه هم وړاندې کېدای شي. مثلا کارټون طنز دی، خو ادبيات نه شو ورته ويلای. طنزي رومان ادبي اثر دی، خو د ټلويزيوني سريال تمثيل شوې بڼه يې ادبيات نه شو ګڼلای. دلته وينو چې رومان تمثيل شوی او د الفاظو پر ځای يې د تصوير بڼه غوره کړې او د ادب له دايرې وتلی، خو په نوې بڼه کې بيا هم طنز بلل کېږي. اوس که همدا طنزي رومان کارټوني بڼې ته واړوو، نو له ادبياتو څخه وزي، خو له طنز سره خپلوي نه پرې کوي او په نوې بڼه بيا هم طنز يادېږي.

د ادبي ژانر يوه ځانګړنه دا ده چې کله يې يو ملت له بل څخه په پور اخلي او تقليد يې کوي، نو په شکل يا محتوا کې يې خامخا څه ناڅه بدلون راځي. د بېلګې په ډول جاپانی هايکو به راواخلو چې نوې پښتو شاعرۍ ته راغلې ده. هايکو په جاپانۍ شاعرۍ کې درې مسرې لري چې لومړۍ او دوهمه مسره يې پنځه او دوهمه يې اووه څپې لري، خو په پښتو شاعرۍ کې يې د مسريو تر منځ د څپو شمېر مهم نه دی، بس يوازې يې بايد د مسريو شمېر درې وي . هايکو د تخنيکي اړخ تر څنګ د محتوا له مخې هم خوراډېرې باريکۍ او نزاکتونه لري. په جاپانۍ شاعرۍ کې تر ډېره بريده د طبيعت ښکلا انځوروي، خو په پښتو کې چې تر دې مهاله څومره هايکوګاني ليکل شوي، نو هر ډول محتوا پکې

لیدل کېږي.د هایکو غوندې طنز هم له نورو ژبو څخه پښتو ته راغلی دی، نو که څېړي طنز ادبي ژانر وای او یا یې بهرنی وجود درلودای، خامخا یې څه ناڅه بدلون کاوه، خو ګورو چې د طنز دوه اساسي رکنونه یاني انتقاد او خندوونکی انځور پر ځای پاته او په هره ټولنه کې یې همدا رنګ ساتلی دی. که څه هم په ځینو بهرنیو طنزونو کې داسې خبرې راغلي وي چې زموږ له فرهنګ سره سمون نه لري، خو د هغه اصلي علت د طنز جوړښت نه، بلکې اجتماعي ارزښتونه دي، طبعاً چې د یوې ټولنې ارزښتونه له بلې سره توپیر لري. په ژانر کې شکل اساسي عنصر دی، آن دا چې ادبي ژانر له شکل پرته بیخي زېږېدلای نه شي، خو په طنز کې قالب د طنز برخه نه ګڼل کېږي.

په ادبي ژانر کې وینو چې قالب د موضوع او محتوا د کمیت دواړو له مخې مهم دی، خو طنز په هر ژانر کې راتلای شي، آن دا چې پر ادب سربېره په ژورنالیستیکو ژانرونو کې هم وړاندې کېدای شي او قالب یې یوازې د محتوا د کمیت له مخې غوره کېږي. مثلا د شپاړسمې میلادي پېړۍ د نومیالي اسپانوي طنز لیکوال سروانتیس (دون کیشوت) رومان به یاد کړو. دا اثر هم رومان او هم طنز دی. سروانتیس غوښتل چې د شپاړسمې پېړۍ پر رومانتیکو ادبیاتو، نکلونو، افسانوي پهلوانانو، درواغجنو کیسو او خرافاتي عقایدو باندې په ادبي بڼه انتقاد وکړي. څرنګه چې هدف یې د ادبیاتو او تاریخ یوه لویه برخه نقد کول او محتوا یې ډېره لویه وه، نو سروانتیس لازمه وګڼله چې د دې محتوا لپاره لوی لوښی یاني د رومان ژانر غوره کړي. دون کیشوت رومان په دوه ټوکه کې لیکل شوی چې هر ټوک یې تقریبا شپږ سوه مخه لري. د دې لپاره

چې د کتاب ژبه وچه او سترې کوونکې نه شي ليکوال غوره ګڼلې چې خپل فکر په طنزي ډول بيان کړي. دلته ګورو چې اثر د ادبي ژانر له مخې رومان دی، خو سبک يې طنزي دی. دغه ډول د چارلس ډيکنز اثار د ژانر له مخې رومانونه، خو د محتوا او سبک له مخې طنزونه دي. (۲: ۴۰ مخ)

د طنز په اړه وروستۍ خبره د سبک ده. سبک په لغت کې سره يا سپين زر ويلي کول او په قالب کې اچول دي او په ادبي اصطلاح د بيان خاص طرز ته وايي. سبک د ادبي نقد او ادبي تيورۍ لپاره بنسټونه ګڼل کېږي، ځکه يو خود ادبياتو د ماهيت په پېژندلو کې مرسته راسره کوي او بل د يوه شاعر يا ليکوال کمزورۍ هم راښيي.په سبک کې د لغتونو د انتخاب طرز، د جملو د جوړښت ډول، خيال انځورول، وزن، د بديعي صنايعو راوړلو طريقه او نورو ژبني خصوصياتو تکرار او يا يوه اړخ ته ډېر ارزښت ورکول يې عمده ځانګړتياوي دي. (۱: ۵۲ مخ)

څرنګه چې په سبک کې د ژبنيو توکو تکرار د ملاتير ګڼل کېږي، نو په طنز کې هم تل انتقاد او خندا په خپل ځانګړي تناسب او هنرمندانه انداز غاړه په غاړه او بېلابېلو بڼو تکرارېږي. هر ليکوال د خپلې عقيدې له مخې يو شی رد او يا تائيدوي. د يوې ستونزې د حل لپاره يوه ځانګړې لاره غوره کوي او بياهمدا مفکوره د ليکوال په اثارو کې په يوه او بله بڼه تکرارېږي، نو د هغو خصوصياتو مجموعه چې له يوې خوا د يوه ليکوال اثار له نورو څخه جلا او له بلې خوا د ده په اثارو کې تکرارېږي، سبک بلل کېږي. که څه هم ټول سبکي خصوصيات په طنز

پورې اړه نه لري، خو ځینې سبکي ځانګړنې شته چې ادبي لیکنه طنزي کولای شي. (۳۱: ۲۲-۵۴ مخونه)

سبک اووه ډولونه لري چې یو ډول یې د هدف او مقصد په نوم یادېږي. په احساساتي سبک کې لیکوال غواړي چې د لوستونکو احساسات او هیجانات راوپاروي چې طنز هم په دې ډول سبک پورې اړه لري. طنز لیکوال غواړي چې د لوستونکي احساسات راوپاروي، هغوی وخندوي، خو په دې خندا کې هغوی ته دټولنې ځینې ناخوالې او نیمګړتیاوې هم وروښیي. سبک د کمي او کیفي اړخونو له پلوه هم د بحث وړ دی چې طنز یې په کیفي ځانګړتیاوو کې راځي. (۱۷: ۹۹ مخ)

ځینې ادبي سبکونه د لویو لیکوالو او شاعرانو په نوم هم یادېږي او نور یې تقلید کوي لکه د خوشال بابا سبک، د روښانیانو سبک او داسې نور. دغسې په طنز کې هم دوه مشهور سبکونه شته چې یو (هوراسي) او بل (جووینالي) سبک نومېږي. هوراس او جووینال د لرغوني روم دوه مشهور شاعران ول چې هر یوه یې ځان ته طنزي سبک درلود. جووینالي سبک ته تور یا تریخ سبک هم وایي. په دې سبک کې ظرافت یا خندا لږ او انتقاد ډېر وي، خو برعکس په هوراسي طنزونو کې بیا خندا ډېره او انتقاد لږ وي، ځکه یې سپین یا خواږه طنزونه هم بولي. (۲٦: ۵۱ مخ)

د طنز لیکوالو تر منځ هم د سبک موضوع د بحث وړ ده چې انفرادي سبک بلل کېږي. د بېلګې په توګه یو شاعر یا لیکوال د طنز لپاره سیاسي او بل یو فرهنګي موضوع غوره کوي. یو لیکوال د ټولنې لوړپوړې چارواکې په نښه کوي او بل بیا ټیټ رتبه مامورینو ته ګوته

نیسي. یو لیکوال د خپلي لیکنې لپاره د لنډې کیسې او بل بیا د راپـور فورم غوره کوي. یو لیکوال د الفاظو په مرسته طنز جوړوي، خـو بـل بیـا معنوي صنعتونو ته ترجیح ورکوي. یو لیکوال اوږدې او بل لنډې جملې لیکي. یو لیکوال یو ډول قضاوت کوي او د بل لیکوال قضـاوت بیـا بېـل وي، نو تر دې بحث وروسته دې نتیجـې تـه رسـېږو چـې طنـز خپلـواک ادبي ژانر نه، بلکې ادبي سبک دی.

د طنز سبکونه

سبک (Style) عربي کلمه ده چې په لغت کې د سرو او سپينو زرو ويلي کولو او قالب کې اچولو ته وايي، خو په ادبي اصطلاح د يوه فکر بيانولو طرز ته سبک ويل کېږي چې بنسټ يې تکرار دی لکه د موضوع، قالب، جملو جوړښت، خيال انځورول،لفظي او معنوي صنايعو او نورو ژبنيو خصوصياتو تکرار يا يوه اړخ ته ډېر ارزښت ورکول د سبک عمده ځانګړتياوي بلل کېږي. يو ليکوال که هر څومره د يو چا د سبک تر اغېز لاندې راشي يا په شعوري ډول وغواړي چې د بل ليکوال پر سبک برابره ليکنه وکړي، په نتيجه کې به يې يو سبک بل ته ورته شي، خو کټ مټ يو سبک نه بلل کېږي.

سبک د لیکوال له فکر سره نه بېلېدونکي اړیکې لري او هر لیکوال جلا فکر لري مثلا یو لیکوال انتقادي تفکر (Critical thinking) لري، خو بل بیا محافظه کار وي، یو لیکوال باغي او بل محتاط وي. که فرض کړو چې دوه لیکوالان یو ډول فکر کوي، نو د موضوعاتو انتخاب یې توپیر سره کوي. په افغانستان کې پخوانیو طنز لیکوالو ډېر عادي موضوعات مطرح کول، د ټولنې ډېرو کوچنیو نیمګړتیاوو ته یې ګوته نیول، د نظام یا واکمن پوړ ډېر کوچني چارواکي یې په نښه کول، مثلا پر ټرافیکي پولیس، کاتب، میرزا، چوکیدار او داسې نورو په اړه به یې طنزونه لیکل، حال دا چې که د ټولنې دا پوړ اصلاح شوی هم وای، د خلکو پر ژوند یې چندان اغېز نه درلود، خو نن اکثره طنز لیکوال له رئیسانو او وزیرانو نیولې بیا تر ولسمشر پورې کرکټرونه په نښه کوي او په خپلو طنزونو کې د ټولنې ډېر اساسي موضوعات رانغاړي.

که فرض کړو دوه لیکوالان هم یو ډول فکر کوي او هم زړه ور دي، دواړه غواړي چې په ټولنه کې پر اداري فساد طنز ولیکي او دواړه غواړي چې یو فاسد وزیر په نښه کړي. ایا دواړه به وکولای شي چې د خپل طنز لپاره یو ډول قالب غوره کړي؟ که فرض کړو چې دواړه طنز لیکونکي پر لنډه کیسه لاسبري دي او دا قالب یې غوره کړ، دوی به په دې قالب کې فکر یو ډول ځای پر ځای کړي؟ ایا دوی به وکولای شي چې یو ډول الفاظ غوره کړي؟ د دوی د جملو سکښت او جوړښت به یو ډول وي؟ ایا یو ډول طنزي تخنیکونه به وکاروي؟ طنز د انتقاد او خندوونکي وضعیت یا ظرافت څخه جوړ دی، د ځینو لیکوالو په طنز کې د انتقاد او د ځینو لیکوالو په طنز کې بیا د ظرافت پله درنه وي، ایا

دوه لیکوالان به وکولای شي چې خپل طنـز تـه د انتقـاد زهرجنـه دوا او ظرافت خواږه په یوه انـدازه ورگـډ کـړي؟ ښـکاره خـبره ده چـې دا کـار ناممکن دی،نو ویلای شو چې سبک فردي ځانگړنه ده. لکه څنگه چـې د انســانانو فکرونــه او رنگونــه سره جــلا دي، دغــه ډول د دوو لیکوالــو سبکونه هم یو ډول نه دي.

که څه هم هر لیکوال ځان تـه جـلا سـبک لـري، خـو د ځینـو لیکوالـو سبکونه ډېر پاخه، جالب او ډېر لوستونکي لري، ځکه نور لیکوال هم د دوی تر اغېز لاندې راغلي او د دوی تقلید کوي چې پـه دې ډول ځینـو سـبکونو پېـړۍ پېـړۍ دوام کـړی دی لکـه د هـومر سـبک، د شکسـپېر سبک، د خوشال بابا سبک، د حمید بابا سبک او داسې نور.

لومړی خو طنز خپله یو ادبي سبک دی چـې مخکـې مـو پـه دې اړه پـه تفصیل بحث کړی دی، په دې سـبک کـې بیـا دننـه هـر لیکـوال خپـل ځانگړی سبک لري، نو ویلای شو چې طنز ډېر سبکونه لري، خـو تـور او سپین سبکونه یې ډېر مشهور او هر طنز لیکوال په یو ډول نه یو ډول د دې دوو سبکونو لاروی بلل کېږي. دا سبکونه د طنـز د دوو اسـاسي توکیو په تناسب پورې اړه لري چې یو انتقاد او بل خندوونکی وضعیت یا ظرافت دی. تور طنز ته تریخ یـا جووینـالي طنـز هـم وایـي. جووینـال د لرغوني یونـان طنـزي شـاعر و. د ده پـه طنزونـو کـې بـه انتقـاد ډېـر او ظرافت لږ و، ځکه خو د ده طنزونو ته تور یا تریخ طنز هم وایـي. سـپین سبک د لرغوني یونان له یو بل شاعر هوراس لـه نـوم سره تړلـی دی. د هوراس په طنز کې بیا د جووینال بر عکس انتقاد لږ او خنـدا یـې ډېـره ده، ځکه نو پر دې سبک برابر لیکل شویو لیکنو ته خوږ طنز هم وایي.

د پخوا په ډول اوسني طنزونه هم پر تور او سپين سره وېشل شوي دي، ځيني طنزونه دومره خواږه او لوستونکي دومره خندوي چې خلک د چاکلېټو په سترګه ورته ګوري، ځکه په دې چاکلېټو کې اغښل شوي درمل دومره لږ دي چې هر لوستونکی يې خوند نه شي احساس کولای، خو ځيني طنزونه بيا دومره ترخه دي چې خندا يې د هيڅ برابره ده.

په طنز کې د انتقاد او ظرافت تر منځ تناسب ساتل خورا ضروري کار دی. که يو طنز لوستونکی و نه خندوي او د خندا پر ځای يې وژړوي، طنز نه شو ورته ويلای، خو که يو طنز يوازې لوستونکی وخندوي او انتقاد و نه لري بيا هم طنز نه ګڼل کېږي. که د انتقاد او ظرافت تر منځ تناسب ته پام و نه شي، د طنز بنسټونه نړېږي. موږ او تاسې هره ورځ انتقادي ليکنې لولو، خو ادبيات يې نه ګڼو، ځکه چې هنريت نه لري، دغه ډول داسې ليکنې هم لولو چې خندوي مو، خو د اجتماعي ناخوالو يوه ګوښه مو سترګو ته نه دروي. تر ټولو بريالی طنز ليکوال هغه دی چې د دې دوو توکيو تر منځ تناسب وپېژني او په مناسب ډول د دې دوو توکو يو ځای کول يې زده وي.

د طنز بنسټونه

کله چې غواړوطنز وپېژنو، نو لومړی مو دا پوښتنه په ذهن کې راګرځي چې طنز له څه شي څخه جوړ شوی دی؟ ډېر ځله به مو د کره کتنې په بانډارونو کې اورېدلي او کتابونو کې به مو هم لوستي وي چې ادبپوهان ځينې ادبي ليکنې په طنز کې نه شاملوي، خو ليکوال يې طنز بولي، ان دا چې ځينې ليکوالو پر خپلو کتابونو پـه غټـو تـورو طنـزي شـعرونه، طنزي لنډې کيسې يا دې ته ورته نومونه ليکلي وي، خو ادبپوهان يــې په طنز کې نه شمېري.

اوس پوښتنه دا ده چې له ادبپوهانو سره کوم معيار شته چې يوه ليکنـه طنز ګڼي او بله د طنز له دايرې څخه باسي؟ مخکې تر دې چـې د دې پوښتنې ځواب ته راشو يو مثال راوړو. (H_2O) د اوبو کېميـاوي ترکيـب دی. په دې ترکيب کې هايدروجن او اکسيجن د يو خـاص تناسـب لـه

مخې سره یو ځای شوي او اوبه ځنې جوړې شوي دي. اوس که له دې مرکباتو څخه یو یې هم کم یا ډېر شي اوبه نه شو ورته ویلای. دغه ډول طنز هم پر دوو پښو یا دوو بنسټونو باندې ولاړ دی چې یو انتقاد(Criticism)او بل یې هم ظرافت (Elegance) یا خلاف العادت (Abnormal) حالت دی. که یوه لیکنه یوازې لوستونکی وخندوي، خو انتقاد و نه لري طنز نه بلل کېږي، دغه ډول که یوازې انتقاد ولري او خندوونکی وضعیت نه وي پکې انځور شوی بیا هم طنز نه شو ورته ویلای، نو ویلای شو چې طنز له دې دوو توکیو څخه جوړ دی او په دې دوو معیارونو او کاڼو یې تللای شو.

په طنز کې د انتقاد او ظرافت ارزښت په دې کې دی چې ظرافت د انسان عواطف او انتقاد یې عقل را پاروي. کله چې لوستونکی په طنز کې ظریف انځور ویني، نو د خندا په بڼه غبرګون ښیي. کله چې یې په انځور کې د ټولنې ناخوالو ته پام شو، نو عقل یې راپارېږي او په انځور کې د اجتماعي ناخوالو او بدمرغیو په اړه قضاوت کوي چې وروسته دا قضاوت د قهرجن غبرګون بڼه نیسي، ځکه خو د طنز خندا د کومیډي، هزل او هجوې په پرتله ډېر دوام نه کوي او ډېر ژر په ژړغوني او قهرجن حالت اوړي.امریکایي طنز لیکوال مارک ټوین (Mark Twain) وایي چې د ظرافت او خندا اصلي شکل خوشاله کوونکی نه، بلکې ځوروونکی دی.(۴۲: ۱۷۲ مخ)

د لوستونکي عقلي غبرګون دوه پړاوه لري چې لومړی قضاوت او دوهم قهر او نفرت دی. په طنز کې ظرافت او د لوستونکي خندول هدف نه، بلکې وسیله بلل کېږي. د ظرافت په مرسته په ټولنه کې بې عدالتي او

شاته پټ عـاملين د لوسـتونکو سـترګو تـه درېـږي چـې پـه نتيجـه کـې لوستونکی د هغه په اړه معقول او منطقي قضـاوت کـوي. پـه دې بحـث کې پر انتقاد، خنـدوونکي وضـعيت، خنـدا او خنـدا پـر لاملونـو بانـدې خبرې کوو.

۱ : انتقاد(Criticism):

انتقاد د ظلم او بې عدالتيو پر وړاندې د انسان عقلي او وجداني عکس العمل دی. طنز له انتقاد او انتقاد په ټولنه کې له ناخوالو او نادودو سره تړلی دی. انتقاد په حقيقـت کـې لـه بشرـي نـاوړين سره د خلکـو کرکـه ښيي. کله چې په يوه ټولنه کې بشري ارزښتونه تر پښو لاندې کېـږي او خلک خپله کرکه د انتقاد په بڼه ښيي، دا مانا لري چې خلک له بشرـي ارزښتونو څخه دفاع کوي او اصلاح غواړي.
طنزي انتقاد لکه ميکروب ضد درمـل (Antibiotics) چـې د خونـد لـه مخې زهرجن او ترخه دي، خو هدف يـې د ميکروبونـو لـه منځـه وړل او بشري روغتيا ده. د انتقاد ساحه ډېره پراخـه ده، خـو طنـزي انتقـاد لـه نورو انتقادونو څخه جلا او خپلې ځانګړتياوې لري چې په دې ډول دي.
په طنز کې د مشخص فرد پر ځای پر ناخوالو بريد کېږي، ځکه چـې پـر مشخص فرد، کورنۍ او ادرس انتقاد کول حقوقي بڼه پيـدا کـوي او پـه حقوقي برخه کې بايد کره شواهد او اسناد وړاندې شي. په ادبي ليکنـه کې چې په هره اندازه کرکټرونه، پېښې، نومونه، ادرسونه، نېټـې، مکـان او زمان په واقعي توګه معرفي کېږي، په هماغه اندازه د ليکنـې هنريـت او تخيل ته زيان رسېږي. که په يوه ليکنه کـې هـر څـه واقعـي او بربنـډ

ویل شوي وي، هغه هنري لیکنه نـه، بلکـې ژورنالیسـتیک راپـور گـڼلای شـو، ځکـه چـې د ژورنالیسـتیکو لیکنـو بنسـټ واقعیـت او ادبي لیکنـو بنسټ تخیل دی. ځینې داسې طنزونـه هـم شـته چـې پـه هغـه کـې د سټالین، هیټلر او موسولوني نومونه یاد شوي او غندل شـوي دي، خـو دا کرکټرونه د خپلو شخصیتونو لـه مخـې نـه، بلکـې د خپلـو فکرونـو لـه مخې غندل شوي یا په بله مانا دا کرکټرونه سیمبولونه بلـل کېـږي چـې هدف یې د انسان وژنې، تراهگرۍ، دیکتـاتورۍ، نژادپـالنې او فاشـیزم غندنه ده. (۲۷: ۳۴ مخ)

په ټولنه کې ناخوالې هر چا ته ښکاره او قربانیان یې هم له هیچا څخـه پټ نه دي، خو د ظالمانو، مفسدینو او انسانیت دښمنان هـر څـوک نـه پېژني، ان دا چې کېدای شي د یوه بشري ناورین شاته پټ لاسونه هیچا ته هم معلوم نه وي، مثلا په یوه ښار کې درنه چاودنه کېږي چې په پایله کې یې په سلگونو ملکي خلک مړه کېږي، خو هیڅوک نه پوهېږي چـې په دې چاودنه کې د چا لاس و؟ نو که موږ د معلومو اشخاصو پـر ځـای پر بې عدالتیو باندې انتقاد وکړو د ټول ملت، آن دا چې د ټـول بشرـیت خواخـوږي بـه راسره وي، ځکـه چـې لـه جنـایتونو سره هیڅـوک هـم خواخوږي نه لري، خـو کېـدای شي چـې لـه جنایتکـارانو سره د هغـوی خپلوان، قوم، قبیله او ملگري خواخوږي ولـري او کېـدای شي د توجیـه کولو لپاره یې بېلابېل دلایل ولري. د طنز موضوع انتقاد او هدف یـې د ټولنې اصلاح ده. که د برید هدف معلوم شخص وي، نو دا لیکنـه طنـز نه، بلکې هجوه ده، ځکه چې په هجوه کې هر څه بربنـډ ویـل کېـږي او کرکټرونه یې هم واقعي وي. (۴۳:۴ مخ)

د شخصي عقدې لـه مخـې پـر یـو چـا برید کـول او د هغـه سـپکاوی د هجوې عمده ځانګړنه ده، خو څرنګه چې په طنز کې پر معلومـو افـرادو تېری نه کېږي، نو د طنز مینه وال ورځ په ورځ ډېرېږي، خو هجویه اثـار ورو ورو له صحنې وزي، لیکوال او شاعر یې په چاپولو شرمېږي او آن دا چې اکثره معاصر کره کتونکي یې په ادبیاتو کې هم نه شاملوي.

کله چې په ټولنه کې ناخوالو ته اشاره کوو، نو سمدلاسـه لـه ځـان سره قضاوت کوو او په نتیجه کې یې انتقاد هم کوو چې د دې انتقاد پایله له یوه عمل یا فکر څخه کرکـه ده، خـو ښـه او معقـول قضـاوت هغـه وخـت کېدای شي چې په هغه کې قضاوت د عدالت له مخې شـوی وي. کلـه چې د قضاوت لپاره د عدالت معیار منو، نو عدالت دا ایجابوي چې په خپل انتقاد کې انساني کرامت او بشري ارزښتونو ته درناوی وکړو او لـه شخصي عقدې او سپکاوي څخه ځانونه وساتو.

۲: خلاف العادت وضعیت (Abnormal Situation):

کله چـې طنـز لیکـوال پـه خپلـه لیکنـه کـې د هـنري قـوت پـه مـټ د اجتماعي ناخوالو داسې ظریف اړخونه انځور کړي چـې خلکـو تـر اوسـه پورې نه وي لیدلي او خلاف العادت ورته ښکاره شي، نو تعجب کـوي او خپل تعجب د خندا په بڼه څرګندوي. په کومیډي، هـزل او هجـوه کـې هم د خلاف العادت انځور په لیدلو سره خلکو ته خندا ورځـي، خـو پـه طنزي ظرافت کې د ټولنې ناخوالې هم لیدل کېږي.

ځینې ادبپوهان د ظرافت پر ځای خندا د طنز رکن یا بنسټ بولې، خو زه فکر کوم چې خندا د طنز داخلي توکی نه، بلکې د طنز پر وړانـدې د

لوستونکو عاطفي غبرګون دی. طنز په خپل داخلي جوړښت کې خندا نه، بلکې ظرافت لري چې د خندا سبب ګرځي، مثلا کله چې د انسان پزې ته د نسوارو بوی ورسېږي، نو غبرګون ښيي او پرنجېږي. دلته نسوار د انسان د شامي سیستم برخه نه ده، بلکې د نسوارو بوی د دې لامل کېږي چې د انسان شامي سیستم عکس العمل وښيي، نو خندا هم له طنز څخه دباندې د لوستونکي عاطفي غبرګون دی چې لامل یې په طنز کې نغښتی ظرافت دی، نو راشئ چې لومړی خندا او بیا خندوونکی وضعیت وپېژنو.

خندا:

خنداپېژندنه یا جیلاټولوجي (Gelatology) هغه په زړه پورې برخه ده چې خندا څېړي اوپه دې وروستیو وختونو کې یې د ډېرو پوهانو او لیکوالو پام ځان ته راړولی دی، خو تر اوسه پورې هیڅا هم د خندا اصلي او اساسي علت نه دی موندلی او په دې اړه څېړنې رواني دي. (۱۲: ۱۵ مخ)

خندا د ځینو پېښو پر وړاندې د انسان فیزیولوژیکي غبرګون دی چې د حرکاتو او غږونو په بڼه څرګندېږي. په سترګو کې خوښي ښکاره کېدل، مسکی کېدل، تندی غوړېدل یا ورین کېدل، د شونډو حرکات، غاښونه ښکاره کېدل، قهقهه یا له خوشالیه تر خوله لوړ اوازونه ایستل، د پښتورګو درد، د سترګو اوښکې او ځینې وختونه ادرار د خندا عمده نښې نښانې ګڼل کېږي، خو یوازې هغه مسکا له طنز سره اړه لري چې په پای کې په ژړغونی او قهرجن حالت پای ته ورسېږي.

خندا دوه ډوله ده چې يوه واقعي او بل مصنوعي خندا ده. واقعي خندا د يوې پېښې پر وړاندې د انسان عاطفي غبرګون دی، خو مصنوعي خندا يوازې د خندا تمثيل دی لکه په کوميډي فيلمونو، ډرامو او تياتر کې چې ممثلين د خلکو د خوشاله کولو لپاره په مصنوعي ډول خاندي، څرنګه چې خندا ساري خوی لري، نو نندارچيانو ته هم سرايت کوي او هغوی هم خاندي.

دا چې خندا ساري ده، په دې اړه نامتو اروپوه رابرټ پرووايِن (Robert Provine) د خندا ساينس په نوم يوه په زړه پورې مقاله ليکلې چې په ننني اروپوهنه ويب پاڼه کې خپره شوې ده. دی د خپلې خبرې د ثبوت لپاره د تانزانيا د نجونو د ښوونځي يوه کيسه را اخلي او وايي: ((د (۱۹۶۲ م) کال د جنوري پر دېرشمه نېټه د ښوونځي په يوه ليليه کې دريو نجونو غوښتل چې ښوونځی د لنډ مهال لپاره رخصت شي. هغوی تر خپل منځ پر دې خبره وخندل. د دوی خندا ورو ورو پسې ډېرېده او اخير دومره ډېره شوه چې هر وار به يې يو بل ته کتل، نو له خندا به ړنګې شوې او پر پښتورګو به يې لاسونه ونيول. دې خندا په څو شېبو کې د ليليې (۹۵) نورو نجونو ته هم سرايت وکړ او هغوی هم په خندا پيل وکړ. د نجونو دې حالت ته په کتو سره د ښوونځي اداره اړه شوه چې ښوونځی رخصت کړي. کله چې دا خبر د منځنۍ افريقا نورو ښوونځيو ته ورسېد، نو هلته هم زده کوونکو د ښوونځي د رخصت کېدو له امله خندا پيل کړه. دې خندا همداسي دوام وکړ او په نتيجه کې يې زرو تنو زده کوونکو په زوره زوره وخندل)). ډاکټر پرووايِن وايي چې انسان په دماغ کې د خندا لپاره

يوه ځانګړې کڅوړه لري چې خندا کشف کوونکی عصبي ميکانيزم (Neurological mechanism of laugh detection) نومېږي. داکڅوړه په خپل ځان کې يوه کشف کوونکې آله لري چې (Detector) نومېږي. کله چې څوک په خپل چاپېرپال کې د خندا وړ څه ويني يا بل څوک خاندي، نو دا آله په اوتومات ډول کڅوړې ته امر کوي چې خندا توليد کړي.

د خندا لاملونه

که غواړو چې په طنز کې ظریف انځورونه ولرو او د دې انځورونو په وسیله لوستونکي وخندوو، نو باید لومړی د خندا لاملونه وپېژنو. که یوه لوحه په څو رنګونو ښکلې شوې او بیا پر هغه باندې پیغام لیکل شوی وي، د لیدونکي پام ډېر ژر ځان ته رااړوي او د رنګونو له امله پیغام هم په ډېر شوق او لیوالتیا لولي، خو د دې لپاره چې خلک پیغام خوښ کړي باید لومړی د لوستونکو ذوق او شوق ځان ته معلوم کړو. په طنز کې هم باید لومړی پوه شو چې خلک ولې خاندي؟ که د خندا لاملونه مو وپېژندل، بیا کولای شو چې په طنز کې هغه څه ورګډ کړو چې خلک خندوي.

خندا په عمومي توگه دا څلور ډولونه لري:

۱: فزیکي عوامل: د انسان جسم داسې حساس ځایونه لري چې که د بل چا لاس ورسره ولگېږي، نو پاربږي او د خندا سبب کېږي، مثلا د ځینو خلکو تخرگونه، نس او پوندې د بل چا له لاس سره حساسیت لري، که لاس ورسره ولگېږي، نو تخنېږي او خندا ورځي.

۲: کېمیاوي عوامل: ځینې کیمیاوي مواد شته چې که چېرې د پزې له لارې د انسان وجود ته ننوزي، د خندا لامل گرځي لکه ځینې گازونه، نشه یي توکي، زعفران او داسې نور.

۳: عصبي ناروغی: ځینې خلک له دې پرته چې په خپل چاپېریال کې څه ویني خاندي یا کله کله یو څه ویني، نو عصبي سیستم یې گډوډ شي او بې اختیاره خاندې. مثلا یو څوک د خپل زوی، لور، پلار، مور یا بل تېروني دوست د مړینې خبر واوري یا یې مړی ویني، نو د ژړا پر ځای ناڅاپه خندا شروع کړي، کله کله خو دا خندا دومره دوامداره وي چې کنټرولول یې گران کار وي.

د ډار تر څنگ هیله مندي هم د خندا یو عامل کېدای شي. مثلا یوه ماشوم اشتباه کړې ده، پلار یې په قهر دی او په ماشوم پسې منډې وهي، پلار غواړي ماشوم ونیسي او سزا ورکړي. په دې وخت کې ماشوم منډې وهي او خاندي، ماشوم ځکه خاندي چې ځان ازاد احساسوي او فکر کوي چې پلار یې نه شي نیولای، خو که ماشوم د پلار گوتو ته

ورشي، نو د ماشوم خندا په ناهيلۍ اوړي او په ژړا پيل کوي. دغه ډول د ځينو عصبي ناروغانو خندا هم له چاپېريال او ټولنې سره اړه نه لري، بلکې اصلي علت يې عصبي ناروغۍ دي.

۴: فکري عوامل: دا عوامل مستقيم يا غير مستقيم د انسان پر ذهن اغېز کوي او خندوي يې. فکري عوامل خورا مهم دي، ځکه چې د انسان له عقل، فکر، عقايدو، منطقو، قضاوت او ټولنې سره اړه لري او ساحه يې ډېره لويه ده. څرنګه چې طنز هم د انسان له فکر او ذهن سره اړه لري، نو يوازې د خندا فکري عوامل له طنز سره اړه لري او موږ هم يوازې د خندا همدا عوامل څېړو.

د خندا په اړه بېلابېلې تیورۍ

اروپاپوهان له ډېره وخته راهیسې هڅه کوي پوه شي چې یو عادي او روغ انسان ولې خاندي؟ په دې اړه ګڼ شمېر څېړنې شوي او د خندا ځینې عوامل هم مشخص شوي دي، خو لا تر اوسه پورې څېړونکي نه دي توانېدلي چې د خندا اصلي لامل پیدا کړي، ځکه نو په دې اړه نورې څېړنې هم رواني او په دې اړه نوي تیورۍ هم وړاندې کېږي. موږ په دې بحث کې د خندا د لاملونو په اړه د بېلابېلو پوهانو تیورۍ را اخیستي او غواړو چې د دې تیوریو تر منځ ګډ ټکي پیدا او د خندا یو نسبتاً اصلي عامل وپېژنو.

۱: د لوړوالي احساس (Superiority):

ارستو وايي چې کله عاقل انسان د ناپوهانو کړه وړه ویني يا خپل سيال مات کړي،نو خندا ورځي، مثلا کله چې يو لوستی سړی ويني چې يوه نالوستي سړي کتاب سرچپه نیولی وي، نو لوستي سړي ته خندا ورځي، ځکه چې ځان لوړ او هوښيار ورته ښکاره شي.

۲: تناقض (Incongruity):

کله چې د شکل او محتوا، ظرف او مظروف، ظاهر او باطن،پیل او پای، عمل او وينا تر منځ تناقض موجود وي د خندا سبب کېږي، مثلا که يو بوډا سړی د موسيقۍ په محفل کې د ځوانانو غوندې نڅا کوي، نو په ليدو يې خلکو ته خندا ورځي، ځکه چې د بوډا عمر او نڅا تر خپل منځ تناقض لري.

۳: ماشيني تکرار (Mechanical repetition) :

فرانسوي فيلسوف (برگسن) وايي چې ((ماشيني تکرار د خندا اصلي لامل دی لکه تکيه کلام، يوه خبره څو څو واره تکرارول، د يو خاص نظم له مخې پزه کشول يا ژبه ژر ژر راايستل او ننه ايستل او داسې نور حالتونه چې ماشيني تکرار ولري د خندا وړ گرځي)).برگسن زياتوي چې يوازې د انسان کړه وړه د خندا وړ دي. موږ پر حيواناتو او بې سا شيانو باندې يوازې هغه وخت خاندو چې انسان ته ورته کارونه کوي. کله چې يو ريبوټ د انسان په ډول کار کوي د خندا وړ گرځي.

۳: تضاد:

دا تیوري تناقض ته نژدې ده، توپیر یې دا دی چې په تناقض کې یو حالت له بل سره سم اړخ نه لګوي، خو په تضاد کې یو حالت مطلق د بل حالت ضد وي. مثلا که د ډاکټر د کلینیک لوحه د قصاب پر دوکان راځوړند کړو د خندا وړ ګرځي.

۴: حاضر ځوابي:

دا تیوري تناقض ته ورته ده. کله چې له یو چا څخه پوښتنه وکړو، خو هغه زموږ د توقع یا عادت خلاف ځواب راکړي موږ ته خندا راځي. په دې اړه به د انګلستان د مشهور سیاستوال چرچل مثال راوړو. ((وايي چې یوه ورځ چرچل په یوه نرۍ کوڅه کې تېرېده چې خپل یو سیاسي مخالف یې په مخه ورغئ، دواړو یو بل ته رډ رډ سره وکتل، د چرچل مخالف وویل: زه نه شم کولای چې پر یوه اړخ شم او یو احمق تېر شي. چرچل په داسې حال کې چې پر یوه اړخ کېده وویل: خو دا دی زه دا کار کوم)). په حاضر ځوابۍ کې زموږ ذهن د یو ډول ځواب وړاندوینه کړې وی. په حاضر ځوابۍ کې موږ ته ځکه خندا راځي چې د خپلې وړاندوینې خلاف ځواب ترلاسه کړو. (۴۷: ۲۹۳ مخ)

۵: سوء تفاهم یا ناسم پوهاوی:

دا تیوري هم تناقض ته ورته ده. د موضوع د ښه وضاحت لپاره به یو مثال راوړو. یو ځوان سینما ته تللی دی. شاته یې ښځه او مېړه ناست دي او تر خپل منځ په لوړ اواز خبرې سره کوي. ځوان د دوی د خبرو

له لاسه د فیلم ډیالاګونه سم نه شي اورېدای. اخیر یې زړه تنګېږي، ښځې او مېړه ته وایي: ډېر وبخښئ تاسې ښې خبرې کوئ، خو زه په دې حالت کې سم نه شم اورېدای. ښځې فکر وکړ چې د ځوان هدف دا دی چې زموږ خبرې سمې نه شي اورېدای، هغه و چې له قهره سره او شنه واوښته او په لوړ اواز یې وویل: زما یې د بلا چې زموږ خبرې سمې نه شې اورېدای . موږ خو د خپل کور خبرې کوو، ته نه شرمېږې چې زموږ کورنۍ خبرې اورې؟

٦: د توقع خلاف حالت:

دا تیوري هم تناقض ته ورته ده. مثلا د پنځوس کلن سړي د زېږېدو کلیزه وي. په دې مناسبت یې په یوه شانداره هوټل کې مېلمستیا جوړه کړې او دوستانو یې ډول ډول سوغاتونه ورته راوړي وي. سړی د مېلمنو په مخ کې یوه یوه تحفه خلاصوي او هیله لري چې تحفه به د ده له ژوند او شخصیت سره برابره وي. په دې لړ کې د تحفې یو پاکټ خلاصوي، ګوري چې د توقع خلاف له پاکټ څخه د ښځو لب سیرین، سینه بند او ماشومانو چوشک او چوټه (پمپر) راوزي.

۷: اروایي سکون:

هربرټسپنسر (Herbert Spencer) باور لري چې کله د انسان ذهن له غم او اندېښنو څخه تش یا په یو کار کې بریالی شي، نو خندا ورځي، مثلا یو مجرم په شل کاله بند محکوم شوی او په زندان کې پروت دی. نابېره په ټلویزیون کې خبر راځي چې کودتا وشوه او نوی حکومت ټول

بندیان خوشي کوي. په دې وخت کې زنداني خوشاله کېږي او پـه زوره زوره خاندي. دلته وينو چې زنـداني ځکـه خانـدې چـې د خپلـې توقـع خلاف خبر يې واورېد، خو که همدا زنداني په زندان کې شل کاله بند پوره کړي او اخيري ورځ له زندان څخه وزي، نه خاندي، ځکـه مخکـې لا خـبر دی چـې د بنـد مـوده يـې پـوره شـوې او خـوشي کېـږي. هغـه خوشالي چې له انسان سره په دوامداره توګه ملګرې وي د خنداپـه بڼـه نه څرګندېږي. مثلا يو ځوان له داسې نجلۍ سره واده کـوي چـې ډېـره يې خوښه ده. دا ځوان که څـه هـم ډېـر خوشـاله دی، خـو بيـا هـم نـه خاندي. کېدای شي يوازې هغه وخت له خوشـاليه وخانـدي چـې خـبر شي نجلۍ له ده سره واده کولو ته چمتو شوه، نو په لنډ ډول ويلای شو چې د پورتنيو تيوريو تر منځ ګډ ټکی خلاف العاده وضـعيت دی. کلـه چې انسان په خپل ژوند کې له خلاف العاده وضعيت سره مـخ شـي، نـو خندا ورځي.

په ټولنه کې ځانګړې تناسب او انساني تصور

موږ په نړۍ کې انسانان، حیوانات، نباتات، غرونه، سیندونه، ځنګلونه، ښارونه، کلي او نور موجودات وینو. د هغوی تر منځ اړیکي، د هر یوه ځانګړتیاوي، اغېزې، فزیکي جوړښت، حرکات، وظایف او نور اړخونه وینو او سوکه سوکه ورسره عادت کېږو. په شعوري او یا هم ارثي یا کلتوري ډول دا واقعیتونه منو، باالاخره د هر شي په اړه په خپل ذهن کي یو تناسب ټاکو او په همدې باور ژوند کوو. کله چې کوم وخت یو شی له همدې تناسب څخه وتلی راته ښکاره شي، نو موږ ته خندا راځي. کېدای شي دې ډول وضعیت ته خلاف العادت یا (Abnormal Satuation) ووایو. مثلاً پیشي تل پر بامونو ګرځي او هیڅا ته د خندا وړ خبره نه ده، ځکه چې ټول خلک ورسره عادت شوي دي، خو که کوم

وخت د یوې څو پوړیزې ودانۍ پر بام خر ولاړ وي، کېدای شي ډېر خلک تعجب وکړي او په خندایې ننداریې ته راټول شي.

خلاف العادت وضعیت د تل لپاره انسان نه خندوي.مثلا که همدا خر د ډېر وخت لپاره پر بام پاته شي او یابیخي یې همدا بام د اوسېدو ځای وي، نو ورو ورو خلک ورسره عادت کېږي. لکه یوه ټوکه چې د لومړي ځل لپاره انسان ډېر خندوي، خو دوهم ځل یې لږ خندوي، دریم ځل یې بیخي لږ خندوي او څلورم ځل ښایي بیخي د خندا وړ نه وي.

خلاف العادت وضعیت جغرافیایي حدود هم لري. یوه صحنه به په یوه هیواد کې د خندا وړ، خو بل ځای کې به عادي کار وي. په اروپا کې په سپې باندي گاډۍ کشول معمولي خبره ده، خو په افغانستان کې د خندا وړ خبره بلل کېږي. دغه ډول زمان هم پر خندوونکي وضعیت اغېز لري. یو کار به یو وخت معمول و، خو اوس د خندا وړ خبره ده چې ښه مثال یې موډ او فیشن دی. که یو څوک خپل کالي د زر کاله پخواني موډ سره سم جوړ کړي، د خندا وړ خبره ده.

د طنز مخاطب انسان او خندا هم انساني ځانگړنه ده. انسان درې عمده اړخونه لري چې له دې لارې ښه څېړل کېدای شي، لکه جسمي، ذهني او اجتماعي اړخونه. موږ د انسان همدې دریو اړخونو ته پام کوو، د وخت په تېرېدو ورسره عادت کېږو او بیا یې په خپل ذهن کې یو تناسب انځوروو. کله چې په دې دریو برخو کې یوه برخه یې له تناسب څخه وتلې راته ښکاره شي، نو موږ ته خندا راځي.

د انسان په ذهن کې د جوړ شوي تناسب ډولونه

د بشري ټولنې تر ټولو اساسي واحد انسان دی چې په عمومي ډول یې درې اړخونه د څېړنې وړ دي لکه جسمي، ذهني او اجتماعي اړخ. کله چې غواړو د یو چا په اړه معلومات لاس ته راوړو، نو دا درې اساسي پوښتنې مو په ذهن کې راګرځي چې له جسمي پلوه څنګه دی؟ زوړ دی که ځوان؟ چاغ دی که ډنګر؟ په ونه جګ دی که ټیټ؟ د پوستکي رنګ یې سپین، تور، سور او که ژیړ دی؟ له ذهني پلوه لېونی دی که پر سد ؟ لوستی دی که نالوستی؟ هوښیار دی که کم عقل؟ لایق او که تنبل دی؟ چالاک دی که ساده؟ کله چې مو یې دا دوه اړخونه وپېژندل، دریمه پوښتنه د هغه د اجتماعي کرکټر په اړه ده. نوموړی څه وظیفه لري؟ معلم، متعلم، مامور، سوداګر، مجرد، متاهل،

سیاستوال، شتمن او که بېوزله دی؟ کله چې مو دا معلومات حافظې ته وسپارل د وخت په تېرېدو سره زموږ په ذهن کې یو تناسب جوړېږي. دا چې په دې تناسب کې ګډوډي یا خلاف العاده وضعیت څنګه د خندا لامل ګرځي په دې بحث کې به د جسمي، ذهني او اجتماعي تناسب څو بېلګې وړاندې کړو.

۱: جسمي تناسب:

جسمي یا فزیکي تناسب څو ډولونه لري لکه د انسان د وجود د غړو تناسب، جنسي ځانګړتیاوي، حرکات او سکنات، خبرې کول او داسې نور ډولونه لري چې دلته یې هر ډول په لنډ دول بیا نوو.

الف: د بدن غړي:

انساني حواس د انسان د بدن له غړو سره عادي شوي او زموږ په ذهن کې یې یو تناسب جوړ کړی دی. که هر غړی یې له تناسب څخه ووځي، نو د خندا وړ ګرځي. که د یو چا پزه د کوتان د مښوکي غوندې اوږده وي، غوږونه یې د وزې غوندې اوږده او ځړېدلي وي، سر یې د غویي غوندي غټ او ملا یې د مېږي په شان نرۍ وي، نو د خندا وړ ګرځي.

ب: جنسي ځانګړتیاوي:

نر ځان ته خپل او ښځه خپل ځانګړي فزیکي خصوصیات لري. که یوه ښځه ږیره ولري، د نر کالي واغوندي یا نر د ښځي کالي واغوندي یا

ښځينه سينګار وکړي، نو خلک يې په ليدو خاندي، آن دا چې که د نر اواز د ښځي غوندي نرى وي هم خلکو ته خندا ورځي. ښځې په بيولوژيکي لحاظ داسي جوړښت لري چې ماشوم زېږولای شي، خو نارينه داسي جوړښت نه لري، نو که په رسنيو کې يو داسې خبر خپور شي چې کوم نارينه اميدواره شوى يا يې ماشوم زېږولى، په رښتيا چې د خندا وړ خبره ده.

په بيولوژيکي لحاظ تر بلوغ وروسته د نارينه ږيره او برېتونه راشنه کېږي، خو ښځه ږيره او برېتونه نه لري، نو که کومه ښځه ږيره ولري د خندا سبب کېږي. که يو ځوک اوږده ږيره ولري او بيا يې وخريي نو په لومړي ځل ليدو سړي ته خندا ورځي. ښځې د سر ويښتان اوږده پرېږدي او خپل ځانګړى موډ لري، خو که کومه ښځه سر پاک وخريي يا نارينه له ږيرې څخه کوڅى جوړه کړي د خندا وړ ګرځي.

ج: حرکات او سکنات:

لوى، کوچنى، نر، ښځه، ځوان او زوړ انسان خپل ځانګړي حرکات او سکنات لري. که دا حرکات او سکنات تبديل يا له خپل تناسب څخه ووځي د خندا وړ ګرځي. که د انسان حرکات او سکنات حيوان يا د حيوان دا انسان ته ورته شي بيا هم د خندا وړ ګرځي، مثلا خرس لکه انسان پر دوو پښو روان شي، انسان لکه آس پر څلورو پښو حرکت وکړي او شيشنى شروع کړي، شامپانزي بيزو لکه انسان پيتاوي ته څنګ وهلى او په هينداره کي خپل مخ ګوري،دا ټول خلاف العادت حالتونه دي چې د خندا وړ ګرځي.

د: د خبرو ډول:

هر انسان د خپل ذهن، عقیدې، عقل او اجتماعي موقف سره برابرې خبري کوي. پر لېوني باندې خلک راټول وي اوورباندې خاندي او کله کله لېونی هم پر خلکو باندې خاندي، ځکه لېوني ته د خلکو او خلکو ته د لېوني خبرې خلاف العادت ښکارېږي. که ولسمشر پوډري غوندي خبرې وکړي یا یو عالم د نالوستو خلکو غوندي د کلماتو تلفظ ناسم ادا کړي یا د یوې کلمې پر ځای بله کلمه راوړي د خندا وړ ګرځي. مثلا که یو باسواده سړی پاکستان، فاکستان، اساسي قانون ، هساسی کانون او عشق، (هشک) تلفظ کړي د خندا وړ ګرځي.

۲: ذهني او عاطفي تناسب

لکه څنګه چې د انسان له جسمي تناسب سره اشنا شوي یو، دغسې د هر پوړ انسانانو له ذهني او عاطفي وضعیت په اړه هم په خپل ذهن کې یو تصویر لرو. هر عادي او جوړ انسان عقل لري او زموږ توقع هم دغه ده چې باید هر عاقل او بالغ انسان معقول او معمول کړه وړه ولري، خو که موږ په خپل دې تصویر کې لږ بدلون هم احساس کړو، نو خندا راځي. مثلا یو سیاستوال معمولاً سیاسي مفکوره او تګلاره لري، خو که یو ګوندي سړی په ګوندي دفتر کې ووایي چې: د خدای پر پار دلته سیاست مه کوئ، نو خلکو ته پر دې خبره خندا ورځي. که یو څوک د دې پر ځای چې د وزې غولانځه ولوشي دلوشلو په نیامت وزه تر لکی کشوي د خندا سبب کېږي.

انسانان چې ځنګه په ظاهره ښکاري، نو د خلکو په ذهن کې د هغه د فکر په اړه هم يو انځور جوړېږي او له ظاهر ځخه يې هماغسې- هيله لري. مثلا له روحاني شخص ځخه د تقوا، له نظامي افسر- ځخه د زړه ورتوب، له ملنګ ځخه د عاجزی، له باسواده ځخه د سواد او له ډاکټر ځخه د طبي پوهې هيله کېږي، خو که دا خلک د خپل ظاهري شکل او مسلک خلاف کوم عمل وکړي د خندا وړ ګرځي.

عواطف د انساني جوړښت يو بل مهم اړخ دی. خندا، ژړا، مينه، کرکه، ډار او زړه ورتيا انساني عواطف ګڼل کېږي چې هر يو يې پر خپل وخت او ځای راڅرګندېږي. که يو جنرال د جګړې پر مهال په غوږو کې ګوتې نيولي او د مرګ له ويري ژاړي، خلکو ته خندا ورځي، خو که په هماغه جګړه کې يو ملکي سړی د مرګ له ويري ژاړي، د خندا خبره نه ده. دغه ډول که يو څوک د خندا پر ځای ژړا او د ژړا پر ځای خندا شروع کړي هم د خندا وړ ګرځي.

۳: اجتماعي تناسب

انسان يو اجتماعي موجود دی، په ټولنه کې ژوند کوي او له ټولنې سره ګڼ شمېر اړيکې لري. اجتماعي جوړښت د يو لړ اخلاقي، فرهنګي، عقيدوي، فکري، سياسي او اقتصادي تمايلاتو محصول دی. دا اړيکې د وخت په تېرېدو سره د خلکو په ذهن کې تناسب جوړوي او خلک ورسره عادت کېږي. که دا اړيکي لړ بدلون ومومي، نو په لومړي وار ليدو يې سړي ته خندا ورځي. د يادوني وړ ده چې اجتماعي تناسب اخلاقي او جغرافيايي پولي لري، مثلا که په افغاني ټولنه کې د جنازې

په مراسمو کې موسیقي او نڅا ولیدل شي، د خندا وړ خبره ده، خو په چین کې د یوویشتمې پېړۍ تر لومړۍ لسیزې پورې په یوه سیمه کې دا دود و چې لوڅو نجونو به د مړي د ښخولو پر مهال نڅا کوله. د اجتماعي ژوند تناسب خورا ډېر اړخونه لري چې یو څو یې په دې ډول دي:

الف: اخلاق:

اخلاق فردي ځانګړتیا بلل کېږي، خو کله چې د څو افرادو اخلاق سره ورته او پر دې مشترکو اخلاقو ډېر وخت تېر شي، د فرد پر ځای ټولنې ته منسوب او ټولنیز اخلاق بلل کېږي. ټولنیز اخلاق د ټولنې هر وګړی پېژني او ورسره عادت شوی وي. که د ټولنې په اخلاقي تناسب کې لږ بدلون راشي د خندا وړ ګرځي. مثلا که په ځینو عربي او غربي هیوادونو کي له یو چا څخه په مجلس کي باد پرې شي د خندا وړ خبره نه ده، خو په افغانستان کي د خندا وړ څه چې لویه بد اخلاقي ګڼل کېږي.

ب: لباس:

ټول انسانان په یو ډول نه یو ډول جامه اغوندي. ښځه خپله او نارینه خپل ځانګړی ذوق او فیشن لري چې خلک ورسره عادت شوي دي. په هندوستان کې خلک له لونګ سره عادت دي او د نارینه وو ملي لباس ګڼل کېږي، خو که په افغانستان کې څوک د لومړي ځل لپاره په لونګ کې ولیدل شي د خندا وړ خبره ده. په افریقا کې یوه قبیله ژوند کوي چې ښځې او نارینه یې لڅ لغړ ژوند کوي او همداسي عادت شوي

دي، خو که په افغانستان کې ځوک لڅ لغړ وګرځي د خندا وړ خبره ده. د افغانستان اکثره کلیوال خلک لنګوټه تړي، خو په امریکا کې لنګوټه تړل دود نه دی. که د افغانستان ولسمشر په کمیس پرتوګ او لنګوټه کې پارلمان ته وینا کوي ډېر دروند، ولسي او عادي ښکاري، خو که د امریکا ولسمشر لنګوټه وتړي او د کانګرس غونډې ته وینا وکړي، د خندا وړ خبره ده.

ځینې کارکوونکي او مامورین خپل ځانګړی یونیفارم لري لکه پولیس، د ښاروالۍ کارکوونکي، ډاکټر او نور یادولای شو. ځینې خلکو په خپله ځان ته یونیفارم خوښ کړی وي لکه ملنګ چې یو ځانګړی لباس او موډ لري. اوس که پولیس ته د ملنګ او ملنګ ته د پولیس یونیفارم ورواغوندو د خندا لامل ګرځي.

ج: سینګار:

ښځه، نر، لوی، کوچنی، کلیوال او ښاري خلک خپل ځانګړی، ذوق، سلیقه او د سینګار ډول لري. که نارینه د ښځو غاړګۍ په غاړه کړي، نوکان او شونډې سرې کړي، والي په غوږ کړي، رنګه او زرین کالي واغوندي یا ښځه د نارینه په ډول ځان جوړ کړي د خندا لامل ګرځي.

د: مهال:

انسان په ټولنه کې له یو ځانګړي زمان او عمر سره تړلی دی چې هره دوره یې د خلکو په ذهن کې یو تناسب جوړوي. ماشوم، ځوان او بوډا په ټولنه کې جلا دریځونه او کړه وړه لري. خلک د هر چا له عمر سره

سم د هغه ذهني او جسمي تناسب خپل ذهن ته سپاري او هغه ډول هيله ځنې لري. که ماشوم د مور په غېږ کې پروت وي او مور يې تې ورکوي طبيعي معلومېږي، خو که لوی سړی په داسې حالت کې ووينو د خندا وړ خبره ده. د عمر تر څنګ د کال فصل، موسم، شپه، ورځ او ځانګړي وختونه هم خپل تناسب لري. که يو چا په دوبي کې د ساړه ژمي کالي اغوستي وي د خندا وړ خبره ده. که لمر راختلی او ملا د سهار اذان کوي، خلکو ته خندا ورځي. که څوک په رڼا ورځ کې څراغ په لاس او پر لاره روان وي ليدونکو ته خندا ورځي. که يو بزګر په خپله ځمکه کې د يوه فصل پر ځای د بل فصل تخم کري هم د خندا وړ ګرځي.

هـ : چاپېريال:

هر انسان له ټولنې سره خپلې ځانګړي اړيکې لري يا هر څوک په ټولنه کې خپل ځای ځايګی لري چې خلک ورسره عادت شوي دي. مامور له دفتر، بزګر له کروندې، ډاکټر له روغتون، دوکاندار له دوکان او معلم له مکتب سره اړيکې لري او هر څوک په خپل چاپېريال او کار کې طبيعي او مناسب برېښي. که په دوی کې هر يو يې له خپل ځای څخه ليري او بل ځای ته يووړل شي د خندا وړ ګرځي، مثلا يو بزګر چې پايڅې يې رابډوهلي، په خټو لړلي پښې، په دوړو سپېره او په کلينيک کې د ډاکټر پر ځای ناست وي ښکاره خبره ده چې د خندا وړ ګرځي. دغه ډول که يو ډاکټر د نانوای کالي اغوستي، په اوړو سپېره، شاوخوا يې د ډوډۍ پخولو سامانونه پراته او ناروغان ګوري، هم د

خندا وړ خبره ده. دغه ډول حیوانات هم ځانګړي چاپېریال ته منسوب دي. که په دښت کې د یوې کېږدۍ مخ ته اوښ ولاړ وي ډېر طبیعي ښکاري، خو که خلک په یوه تالار کې د یوه سیاسي مشر وینا اورېدو ته راټول شوي او ناڅاپه یو اوښ سټیج ته ودرېږي او بړ بړ شروع کړي خامخا به خلک خاندي.

و: طبیعي چاپېریال:

طبیعي چاپېریال لکه ځنګلونه، غرونه، دښتونه، سیندونه او ونې خپل ځانګړی جوړښت لري چې د انسانانو په ذهن کې یې ځانګړی تناسب انځور شوی دی. که کوم وخت یو غر یا ونه سرچپه ووینو د خندا وړ ګرځي یا که کوم سیند ووینو چې اوبه یې مخ پر لوړه بهېږي، نو هم د تعجب وړ خبره ده.

ز: مصنوعي چاپېریال:

انسانانو د خپلې خوښې سره سم ځان ته مصنوعي چاپېریال هم جوړ کړی دی، لکه ښارونه، کلي، بازارونه، واټونه، کورونه او داسې نور. په کور کې دننه هم هر څه خپل ځای او تناسب لري. مثلا څپلۍ، کالي او خواړه خپل ځایونه لري. که څپلۍ په یخچال کې، بالاپوښ په دېګ کې او غوړي د کالیو په ماشین کې ووینو، خندا راځي.

تر دې ځایه مو د خندا لاملونه وپېژندل، اوس کولای شو چې د خندا لپاره داسې یو انځور وړاندې کړو چې طنزي خندا وزېږوي. طنزي خندا دا ده چې په پای کې په ژړغوني حالت پای ته رسېږي. په طنز کې خندا د خندا لپاره نه، بلکې د انتقاد ځلولو لپاره وسیله وي. طنزي

خندا باید یوازې د ټولنې هغه نیمګړتیاوې روښانه کړي چې په هغه کې انسان ملامت وي، نه دا چې هغه څوک په نښه کړي چې د طبیعي پېښو او اجتماعي ناخوالو قرباني شوي وي لکه معلولین، ناروغان، بېوزلان، مظلومان او داسې نور. دا ډول خلک که څه هم په جسمي، ذهني او اجتماعي لحاظ له تناسب څخه وتلي او د خندا وړ کېدای شي، خو څرنګه چې دا ډول حالتونه له اجتماعي بې عدالتۍ سره اړه نه لري، نو دطنز موضوعات نه بلل کېږي. که پر دې ډول خلکو وخاندو، نو دا به طنز نه، بلکې هجوه، هزل او کومیډي وي. په دې ډول لیکنه کې نه یوازې دا چې د طنز هدف مو له پامه غورځولی، بلکې اخلاقي او بشري معیارونه مو هم تر پښو لاندې کړي دي. یو ادبي اثر چې په هره اندازه د خپل ولس او خپلو خلکو ارزښتونو ته پام کوي، په هماغه اندازه د بشریت لویې کورنۍ ته نژدې برېښي او نړیوال بلل کېږي. (۲۲: ۴۹ مخ)

طنز ته ورته خپلونه

هجوه، هزل، کومیډي او ټوکه په طنز کې د بحث وړ موضوعات نـه دي، خو دا چې د خندا په برخه کې له طنز سره نژدې خپلوي لري، نو ډېری لوستونکي او آن لیکوال هم د طنز او یادو خپلونو تر منځ سم تـوپیر نـه شي کـولای. مـوږ پـه دې بحـث کـې دا څلـور واړه خپلونـه پـه لنـډ ډول معرفي او بیا یې له طنز سره پرتله کوو.

۱: هجوه: (Lampoon)

هجوه عربي کلمه ده چې په لغت کـې دیـو چـا د عیبونـو ویلـو، غنـدلو، ښکنځلو، پوچوخبرو او بد ویلوته وایي او په ادبي اصطلاح کې هغه نثر یا نظم دی چې د چاعیبونه په زیږه او کله کله د ښکنځلو پـه ژبـه بیـانوي. هجوه ویل په عربو کې زوړ تاریخ لري او پښتو ته هم له عربي ژبې څخه

راغلې ده . عربو به د خپلو اتلانو او وياړونو يادولو ته (مفاخره) ياني وياړنه او دښمنانو غندلو ته (هجو) ويل. مفاخره به يوازې په اشخاصو پورې اړه نه درلوده، بلکې وطن، قوم، تاريخ، بتان، خداى گوتې او ځينې نور ارزښتونه هم پکې ستايل کېدل، خو د پاچاهانو، شتمنو او زورواکو خلکو ستاينې ته به يې (مدح) او مدح ويونکي شاعر ته به يې (مداح) وايه.

هغه شاعر چې د پاچا يا بل واکمن په ستاينه کې به يې شعر وليکه، نو پاچا به د انعام په ډول پيسې يا بل مادي امتياز ورکاوه، خو کوم شاعر چې به دغه امتياز تر گوتو نه کړ او يا به يې ونډه لږ وه، نو د پاچا په غندلو او سپکولو به يې خوله پورې کړه. هجوه لکه طنز ادبي سبک دى او په خاص ادبي ژانر پورې اړه نه لري، بلکې په هر ژانر او قالب کې ليکل کېداى شي، خو تر ډېره بريده په نظم کې ويل کېږي. (۲۲: ۲۱۰ مخ)

هجوه او طنز يوازې د خندا او ظرافت په برخه کې تر خپل منځ خپلوي لري، ياني طنز او هجوه دواړه خلک خندوي، خو داسې هجوه هم شته چې له قهره ډکه او چندان خندا نه لري. په طنز کې هدف د اجتماعي فساد په گوته کول او غندل دي چې هدف يې اصلاح وي، خو په هجوه کې د فساد پر ځاى معلوم شخص په نښه کول وي چې هدف يې سپکاوى، شخصي عقده او غچ اخيستل دي.
(۴: ۳۰-۴۴ مخونه)

په هجوه کې انتقاد مستقيم، خو په طنز کې غير مستقيم وي. دهجوې پيغام لوڅ او هنري ارزښت يې لږ وي،خو طنزي پيغامونه ظريفانه،

هنري او په ادبي صنعتونوپسولل شوي وي. د هجوې ژبه پوچه وي، خو په طنز کې د ژبې عفت ته پوره پام کېږي. په طنز کې اخلاق یو مهم اصل ګڼل کېږي، خو په هجوه کې د ټولنې اخلاقي معیارونو ته پام نه کېږي. طنز اجتماعي رسالت لري او دټولنې یوه لویه برخه مخاطب کوي، کېدای شي یو ملت او آن ټول بشریت مخاطب کړي، خو د هجوې ساحه کوچنۍ او معمولا فرد یا یوه ډلګۍ په نښه کوي. (۹: ۷مخ)

څرنګه چې هجوه له پخوا څخه د نظم په بڼه لیکل کېده، نو تر اوسه یې هم په همدې بڼه ژوند کړی او نثري بېلګې یې لږ لیدل شوي دي. څرنګه چې ادب له اخلاقو سره نږدې اړیکې لري او هجوه اخلاقي معیارونه تر پښو لاندې کوي، نو ځینې ادبپوهان یې ګردسره له ادب څخه دباندې بولي، په تېره بیا هغه لیکوال خو هجوه بیخي په هنر کې نه شاملوي چې هنر د ژوند لپاره یا ګټور هنر پر تیورۍ باور لري.

که له لیکوالو او شاعرانو څخه راتېر شو، نو اوس هجوه هغه لوستونکي او اورېدونکي هم نه خوښوي چې اجتماعي اخلاقو او د ژبې عفت ته ژمن دي. همدا دلیل دی چې اوس د هجوې لیکل لږ شوي او هجوه یوازې په ولسي باندارونو کې په شفاهي ډول ویل کېږي. داسې ډېر لیکوال او شاعران شته چې هجویه اثار لري، خو له شرمه یې نه چاپوي او ان په خپل ادبي اثارو کې یې هم نه شمېري.

په پښتو ژبه کې خوشال بابا، غني خان، استاد محمد انور نومیالی، سلیمان لایق، محمداسماعیل اړم، جعفر خان اخکزی او عصمت قانع

چاپ او ناچاپ هجویه اثار لري. دلته د بېلګې په ډول د عصمت قانع مشهور هجویه شعر یو بیت راواخلو چې د پارلمان مسخره نومېږي:

برېتو په پارلمان کې، رېرور په پارلمان کې
اِخوان هم ورسره دی، پرولیتر په پارلمان کې
(۳۳: ۳۸ - ۴۰ مخونه)

۲: هزل: Pornography

هزل عربي کلمه ده چې په لغت کې ډنګرولو، چټې او خوشي خبرو کولو او فحش ویلو ته وایي، خو په ادبي اصطلاح کې هغه نثر، شعر، انځور او هنري حرکت ته ویل کېږي چې مضمون یې د انسان تناسلي آلاتو، جنسي اړیکو او د شرم ځایونو یادول او هدف یې تفریح او کله کله د یو چا توهین وي. (۴۲:۲۹۴ - ۳۷۵مخونه)

هزل هم د خندا او ظرافت په برخه کې له طنز سره خپلوي لري او خلک خندوي. په هزل کې هم د هجوې غوندې د اخلاقو او اجتماعي ادابو خلاف خبرې کېږي او هغه څه ویل کېږي چې په ټولنه کې شرم ګڼل کېږي. هجوه معمولا د شعر په قالب کې جوړېږي چې هم لیکلې او هم فولکلوریکه بڼه لري. په هزل کې د هجوې په پرتله قهر لږ او خندا ډېره وي. په هزل کې اساسي هدف تفریح وي، خو کله کله د یو معلوم شخص غیبت او سپکاوی هم پکې کېږي. (۴۷:۲٦ - ۲۷ مخونه)

هزل له طنز سره ښکاره توپیرونه لري. په هزل کې هدف تفریح او سپکاوی او په طنز کې هدف د ټولنې اصلاح او معلوم شخص ته

سپکاوی نه کېږي. د طنز ژبه په ادبي صنعتونو پسوللې او ښکلې شوي وي، خو په هزل کې هر څه بربنډ او بې پردې ویل کېږي.

پخوا هزل لیکل لکه د نورو ژبو غونډې په پښتو ژبه کې هم دود و، خو اوس نه یوازې دا چې نه لیکل کېږي، بلکې د ادب برخه هم نه ګڼل کېږي. هغه شاعران چې اوس هم هزلیه شاعري کوي، نه یوازې دا چې له شرمه یې نه چاپوي، بلکې په خپلو ادبي اثارو کې یې هم نه شمېري، بس یوازې یې د تفریح لپاره په ځانګړو بانډارونو کې په شفاهي ډول وایي. د دې خبرې د ثبوت لپاره د استاد نومیالی وینا را اخلو. ((ما خپل بې ادبه ادب یاني هزلیه اثار ښاغلي سلیمان لایق، عبدالباري جهاني، محمد معصوم هوتک، عبدالرحیم هاتف، ډاکټر صادق فطرت ناشناس او نورو لیکوالو او شاعرانو ته واستول او مشوره مې ځنې وغوښته چې ایا دا اثر د ټولنې په درد خوري که یه؟ ایا چاپ یې کړم که یه؟ خو دوی د چاپ مشوره را نه کړه او ځینې یې پټه خوله پاته سول او ګرد سره یې ځواب را نه کړ)).

په پښتو ژبه کې خوشال بابا لومړنی شاعر دی چې هزلیه شاعري یې څو څو واره چاپ شوې ده. په معاصره دوره کې استاد محمد انور نومیالی، سلیمان لایق او عصمت قانع نومونه یادولای شو چې د نورې شاعرۍ تر څنګ هزلیه شاعري هم لري. زه دلته د لوستونکو د معلوماتو لپاره د خوشال بابا د هزلیه شاعرۍ یو بیت راوړم چې وایي:

زه د (...) له لاسه چاو ته فریاد کړم
لمونځ زما له لاسه ووځي چې (...) یاد کړم
(۱۴: ۶۴۵ - ۶۴۶ مخونه)

۳: کومیډي (Comedy):

کومیډي هغه تمثيلي او ليکلی اثر دی چې د لیدونکي او لوستونکي پام ځان ته ور اړوي او د تفریح سبب کېږي.کومیډي معمولاً د داستان په فورم کې لیکل کېږي لکه لنډه کیسه، ډرامه، ناول او داسې نور. ارستو په عمومي ډول ادبيات پر دریوعمده برخو وېشي او یوه برخه یې تمثیلي هنر بولي. وروسته تمثيلي هنر هم پر دوو عمده برخو وېشي-چې یوه برخه یې کومیډي او بله تراژيدي بولي.

پخوا چې دلوستو خلکوشمېر لږ او د چاپ اسانتیاوي نه وې، نو د لیکلو اثارو وېش او مطالعه گران کار و، ځکه نو کومیډي اثار تمثیل کېدل،خو اوس يې هم تمثيلي اوهم یې لیکلې بڼه لرو لکه د دانته آلیگیري (الهي کومیډي) رومان او داسې نور. نامتو اروا پوه (زیگمونډ فرویډ) د کومیډي هدف تفریح بولي او پر دوو عمده برخو یې وېشي-چې یوه بې ازاره او بله هدف لرونکې کومیډي بولي.د کومیډي هدفونه هم دوه ډوله بولي چې یوه ته رسوا کوونکی او بل ته ویجاړوونکی هدف وایي. رسوا کوونکی هدف لکه په یو چا ملنډې وهل او د هغه عیبونه ښکاره کول او ویجاړوونکی هدف لکه یو ځوک سپکول او خلکو ته د هغه بد انځور وړاندې کول.

(۴۱: ۲٦ - ۲۷ مخونه)

اروپایي ادبپوهان کومیډي پر څلورو برخو وېشي:

الف: رومانتیکه کومیډي:

په دې ډول کومیډي کې عاشقانه پېښې ډېرې لیدل کېږي. د دې کومیډي اتل که څه هم ډېرې ستونزې گالي، خو داستان په خوښۍ او

خوشالۍ پای ته رسېږي. لکـه د شکسـپېر (د ژمـې پـه نیمـه شـپه کـې خوبونه لیدل) ډرامه.

ب: طنزي کومیډي:

زما په اند د طنزي کومیډي اصطلاح اشـتباه ده. کـه څـه هـم د طنـز او کومیډي تر منځ خندا مشترک عنصر ګڼل کېږي، خو د طنز نور عنـاصر او هدف له کومیډي سره ډېر توپیر لري. طنزي کومیډي په حقیقت کې د طنز تمثیلي بڼه ده. لکه څنګه چې مخکـې مـو وویـل پخـوا کومیـډي خلکو په لیکلې بڼه نه مطالعه کوله، بلکې یوازې به تمثیـل کېـده او کـه لیکل کېده هم، نو پیغام به یې د مطالعې له لارې نه، بلکې د تمثیل له لارې خلکو ته وړاندې کېده او لیکلی متن به یې د ډرامې د سکریپټ په بڼه و. د دې اثارو یوه ډېره پخوانۍ بېلګه د لرغـوني یونـان د اریسـتوفان کومیډي ډرامې دي چې لومړی پر سټیج تمثیل او وروسته چـاپ شـوي دي.البته داسې کومیډي او طنـزي اثـار هـم لـرو چـې لـومړی چـاپ او وروسته په تمثیلي بڼه وړانـدې شـوي دي، لکـه د ترکـي عزیـز نسـین او اسپانوي لیکوال سروانتیس اثار چې تر چاپ وروسته تمثیل شوي دي.
(۴۳: ۱۰۰ - ۱۰۳ مخونه)

ج: رفتاري کومیډي:

په دې ډول کومیډي کې د ټولنې عرف، عادات او رواجونه ارزول کېږي لکه د برناردشاو کومیډي اثار.

د: سبکي کومیډي (Farce):

دا ډول کومیډي لیدونکی یا لوستونکی ډېر خندوي. اتل یې له خپل اصلي تناسب څخه وتلی ښوول کېږي، کله ډېر کوچنی او کله ډېر لوی وي چې په دې ډول د خندا وړ ګرځي لکه د فرانسوي لیکوال (مولېر) کومیډي اثار. کومیډي هم له طنز سره د خندا او ظرافت په برخه کې خپلوي لري، خو له طنز سره یې توپیرونه دا دي چې کومیډي یوازې لیدونکی یا لوستونکی خندوي او په ټولنه کې ناخوالو او فساد ته ګوته نه نیسي، حال دا چې طنز په ټولنه کې پر ناخوالو او فساد برید کوي. په کومیډي کې خندا هدف او طنز کې وسیله وي. کومیډي په خندا پیل او خندا پای ته رسېږي، خو طنز په خندا پیل او ژړغوني حالت پای ته رسېږي. په کومیډي کې کله کله افراد هم په نښه کېږي، خو په طنز کې د افرادو پر ځای پر اجتماعي ناخوالو او فساد برید کېږي. (۲۳: ۱۵۷ - ۱۶۰ مخونه)

کومیډي هم لکه طنز ادبي سبک دی او په هر ژانر او قالب کې لیکل کېدای شي. کومیډي په پښتو ژبه کې هم لکه د نورو ژبو په شان پر تمثیلي بڼې سربېره په لیکلې بڼه ډېره لیکل شوې ده، په تېره بیا د شعر برخه یې ډېره غني ده. کومیډي د هجوې او هزل په پرتله طنز ته ډېره نژدې ده، ځکه نو عام خلک کومیډي اثارو ته طنز وایي. څرنګه چې کومیډي د طنز په پرتله د ټولنې جدي مسایل نه مطرح کوي او عام خلک یې د ټیټ ذوق محصول ګڼي او له بلې خوا په افغاني ټولنه کې د طنز غوندې په درنه سترګه نه ورته کتل کېږي، نو ځینې لیکوال او شاعران خپلو کومیډي اثارو ته د طنز نوم ورکوي. دلته د بېلګې په ډول

د ښاغلي عبدالوهاب مينه يار کوميډي شعر را اخلو چې د موږکانو واده نومېږي:

دا واورئ مضمون دی د هر قسم حيوانانو
شوق يې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****
خدمت وکړ کوترې ور جارو يې هغه ځای کړ
تجير جولاگي راوړ او ور پټ يې هغه سرای کړ
رقعې شوپرک واخيستې خبر يې هر اشنای کړ
دېگونه غونډېک پرېولل او دا امر يې پر ځای کړ
په گډه اتڼ واچاوه خزدکو، منگوړانو
شوق يې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****
بورا د زوم لپاره کنډاله کړه ور گل پوشه
پتنگ ځراغان بل کړل، هلتې جوړ کړ جم و جوشه
زنځه سترې سوې، ويل شنې چای کړئ جوشه
مږه لنگه سوې ورته ناسته وه خاموشه
غزل ويل غوماشي، رقص وکړ خځکانو
شوق يې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****
راغوښتی يې و باز او پر ښه تخت يې کښېنولی و
پوځ يې د رقم رقم مرغانو را بللی و

کارغه په تورلباس کې لڅې پښې تشریف راوړی و
توتي مينا خاله ته د واده کارډ ورلېږلی و
له ډېرې خوشالیه عطر کار کړله سویانو
شوق يې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****

په دې شپه کې دمخه وزې سره کړل خپل لاسونه
یږ هم ډېر رقص وکړ، غورځوله يې برېتونه
پسه و ډېر خوابدی، ویل ورک سوي مي بوټونه
تازي باندار خراب کړ، ویل تنبور پرې کړل تارونه
باندار چې يې خراب سو، رش و کش جوړ کړ مچانو
شوق يې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****

راغی و میدان ته اوښ لالا باجه په غاړه
سورنا وهله چرګې د چغال څنګ ته ولاړه
غوا مات کړ خپل ډولک اخیر پر خپله تړه ولاړه
رسمي مبلمه ملخ و چې پیره وه پر ولاړه
ضربې پرله پسې وهلې ټولو چنګاښانو
شوق يې و جوړ کړی، و واده د موږکانو
*****

واده د حیوانانو و مضمون چې یې انجام سو
کیسه ډېره اوږده ده د قلم رنګ مې تمام سو
لمر ولوېد مینه یاره بس یې کړه تیاره ماښام سو
د پند مسرۍ لري، خو که د چا لږ ور ته پام سو
ظاهره مزاحیه ده باندې وخاندئ یارانو
شوق یې و جوړ کړی، و واده د موږکانو.
(۳۹: ۱۱٦-۱۱۲ مخونه)

۴: ټوکه (Jock):

ټوکه د ولسي ادب تر ټولو کوچنی داستاني فورم دی. ټوکې لومړی د یوه شخص یا یوې ډلې له خوا جوړېږي، خو د هغه شخص نوم یا ډلې نوم نه ورسره یادېږي، وروسته لاس پر لاس ولسي بانډارونو ته لاره مومي او د ولس ګډ مال ګڼل کېږي. ټوکې د یوې ټولنې پر ناخوالو او اجتماعي نیمګړتیاوو باندې د ولسي نقد هینداره ده. په هره اندازه چې په یوه ټولنه کې ظلم، تېری او نادودې ډېرې شي اوخلک نه شي کولای په ازادانه ډول د دغو ناخوالو پر وړاندې خپل غږ پورته کړي یا د خلکو د زده کړې کچه ټیټه وي، نو هلته ډېرې ټوکې جوړېږي.
پر افغانستان باندې د روسانو د پوځي یرغل پر مهال خلکو پر جهادي تنظیمونو او واکمن کمونست ګوند ښکاره انتقاد نه شوای کولای، نو هغه و چې خپل غبرګون به یې د ټوکې په بڼه ښوده. داټوکې که څه هم په ظاهره په ولسي- بانډارونو کې د تفریح لپاره ویل کېدې، خو په حقیقت کې یې د وخت له سیاستونو سره د ولس کرکه ښووله.

ځینې لیکوال او شاعران د ټوکې هدف یوازې خندا اوتفریح ګڼـي، خـو زه فکر کوم چې په ټوکه کې د طنـز، هجـوې او هـزل درې واړو سـبکونو څرک لیدلای شو. څرنګه چې د دې څلورو واړو سبکونو ځانګړتیاوې مـو مخکې بیان کړي، نو دلتـه یـې بیـا نـه تکـراروو او یـوازې د داسـې یـوې ټوکې بېلګه راوړو چې طنز ته ورته جوړښت او پیغام لري. دا ټوکه د غـیر مسلکي او هغه معلم انځور وړاندې کوي چې خپل ټولګی نـه شي اداره کولای.

((یوه ښوونځي ته د نظارت هیئت یا تفتیش ورغی. ګـوري چـې پـه یـوه ټولګي کې خورا شـور او غالمغـال دی. شـاګردان څـوک غېـږې بـاسي، څوک په کړکیو کې ناست دي، څوک پـه چـت پـورې ځړېـږي او څـوک سندرې وایي. لنډه دا چې په ټولګي کې د دوړو له لاسه چنـدان څـوک نه ښکاري، خبره خو ګردسره نه اوربدل کېږي. د تفتـیش یـوه غـړي تـه سخت قهر ورغی. په ټولګي کې تر ټولو مشر هلـک یـې تـر غـوږ ونیـو او څو کلکې چپلاخې (څپېړې) یې ورکړې. ویل نور که کشران دي، تـه خو لوی سړی یې، ته د دې پر ځای چې دوی دې غلي کړي وای ته پـه خپله له دوی سره کنبوتلی یې او غالمغال دې جوړ کـړی دی. بیـا یـې زده کوونکو ته وویل چې ښوونکی مو چېرې دی؟ زده کوونکو پـه خنـدا ورته وویل: صاحبه دا تاسې چې تر غوږ نیولی دی، زموږ ښوونکی دی.

د طنز بڼې

طنز یو پراخ هنر دی چې پر ادبیاتو سربېره له نقاشۍ، سینما او تیاتر سره هم خپلوي او نژدې اړیکې لري. لکه څنګه چې اوبه د مایع، جامد او ګاز په بڼه موندل کېږي، دغسې طنز هم بېلابېلې بڼې او شکلونه لري لکه شفاهي، لیکلی، تصویري او تمثیلي شکلونه. دا چې کومه بڼه یې غوره، ګټوره او موثره ده د موضوع په حجم، د لیکوالو او مینه والو په ذوق، سویې، امکاناتو او ژوند په شرایطو پورې اړه لري. په دې بحث کې به د طنز هره بڼه له خپلو ځانګړتیاوو، اړتیاوو او شرایطو سره په لنډ ډول بیان کړو:

۱: شفاهي طنز

شفاهي طنز خورا اوږد تاريخ لري. له کومه وخته راهيسې چې انسانانو خبرې کول شروع کړي، نو ورسره سم د ظرافت حس (Sense of humor) ځرکونه هم ليدل شوي دي. ځينې خلک د ظرافت يو خاص استعداد لري. په دغسي خلکو باندې ولسي بانډارونه تاوده او خبرې يې د هر چا خوښېږي. د ولسي- ادب په ټولو فورمونو (نظم او نثر) کې داسې بېلګې لرو چې د طنز ټولې ځانګړتياوې لري، ان دا چې داسې په ټول پوره طنزونه هم لرو چې له ليکلي طنز سره سيالي کولای شي. د شفاهي طنز ښه بېلګه ټوکې دي چې ځينې يې د طنز په کانې پوره خېژي او د ټولنې خورا مهم موضوعات پکښې را اخيستل شوي وي، ياني هم اجتماعي انتقاد، هم ظرافت او هم اصلاحي هدف لري. شفاهي طنز د وړاندې کولو له مخې پر دوه ډوله وېشل کېږي. يو دا چې يو څوک په ولسي بانډار کې طنز خپله تمثيلوي. دا ډول تمثيل کېدای شي چې د کيسې ويلو يا د حرکاتو په ډول وي. دوهم دا چې يو ولسي سړی په بانډار کې له کوم حرکت پرته يوازې کيسه کوي.

د شفاهي طنزونو يو بل ډول هم لرو چې هغه د ليکوالو شفاهي طنزونه دي. کله چې يو ليکوال له ډاره خپل طنز نه شي چاپولای يا د چاپ امکانات نه لري، نو خپل طنز په ولسي بانډارونو کې د کيسې په فورم کې وايي او داسې رنګ ورکوي چې ګواکي دا هسې يوه ټوکه او له بل چا څخه يې اورېدلې ده. نور خلک چې د ليکوال طنزونه اوري، نود ټوکې په ډول يې په ولسي بانډارونو کې وايي چې په دې ډول دا طنز

په شفاهي بڼه خوله پر خوله له یوه نسل څخه بل نسل ته ځي او د وخت په تېرېدو سره د ولسي ادب برخه ګرځي.

د لیکلي او شفاهي طنز تر منځ یو توپیر دا دی چې د لیکلي طنز لیکوال معلوم، خو د شفاهي طنز لیکوال نامعلوم دی. بل توپیر یې دا دی چې په لیکلي طنز کې پر فرد نه، بلکې پر اجتماعي ناخوالو باندې انتقاد کېږي، خو په شفاهي طنز کې اکثره مشخص افراد په نښه کېږي. څرنګه چې په شفاهي طنز کې لیکوال نه دی معلوم، نو موضوع شخصي عقده او غچ اخیستل نه بلل کېږي، ځکه چې انتقاد کوونکی او د انتقاد وړ لوری دواړه ولس دی.

۲: لیکلی طنز

تر شفاهي طنز را وروسته لیکلی طنز اوږد تاریخ لري. کله چې لیک ایجاد شو او انسان خپل اوازونه، افکار او مفاهیم د انځورونو او تورو په بڼه پر کاڼو، پوستکو او کاغذونو باندې ولیکل او بیا د صحافت صنعت رامنځ ته شو، ورسره سم طنز پر شفاهي بڼې سربېره په لیکلې بڼه هم رواج وموند. لکه څنګه چې لیکلي متنونه پر نظم او نثر وېشل شوي، دغسې لیکلي طنزونه هم پر همدې دوو برخو وېشل کېږي. لومړني لاس ته راغلي طنزونه د اریستوفان منظوم اثار دي چې تر میلاد دمخه په لرغوني روم کې لیکل شوي دي. طنز د لیکنې په هر فورم او ژانر کې لیکل کېدای شي لکه ادبي، ژورنالیستیک او داسې نور فورمونه.

۳: تصويري طنز

تصـويري طنـز پـر ځلـورو عمـده برخـو وېشـل کېـږي لکـه کاريکـاتور، کارټون، کاريفوټو او طنزي انځور چې په دې بحث کې به هره برخه جلا جلا وڅېړو.

الف: کاريکاتور (Caricature)

د کاريکاټور کلمه د ايټالوي ژبې له (Caricatura) څخه راوتلې او وروسته په انگليسي ژبه کې دود شوې ده. کاريکاتور د انځورگرۍ هغه ډول ته ويل کېږي چې د يوه انسان يا شي انځور داسې جوړ شي چې په هغه کې مبالغه شوې وي او د انځور ځينې برخې لويې يا کوچنۍ وښودل شي او په دې ډول د خندا وړ وگرځي. د کاريکاتور پيغام ډېر څرگند نه وي، لږ نه لري، بلکې يوازې يو انځور وي، يوازې په چاپي رسنيو کې خپرېږي او تر ډېره حده په فرد پورې اړه لري. (۲۸: ۱۹۲۶ مخ)

ب: کارټون (Cartoon) :

کارټون د څو کاريکاتورونو مجموعه يا دڅو نفرو يا څو شيانو هغه انځـور دی چې تر خپل منځ ځانگړي اړيکې لري يا په بله اصطلاح ويلای شـو چې کارټون هغه غير واقعي او نيمه واقعي انځور دی چې پـه گرافيـک کې د طنزي، هجويه، هزليه او کوميډي هدفونو لپاره جوړېږي.

کارټون په منځنيو پېړيو کې د نقاشۍ يوه ځانگړې برخه وبلل شوه چـې پر غاليو، ختينو دېوالونو، ښيښو او لرگيو باندې جوړېده، خو په نولسمه

پېړۍ کې چاپي رسنیو تـه راغـی او پـه دې ډګـر کـې خـورا وځلېـده. د شلمې پېړۍ په لومړیو کې د کومیک سټریپ (Comic Strip) پـه نـوم کارټوني بڼه دود شوه چې د پرله پسې انځورونو په مرسـته یـوه کیسـه بیانوي. کله چې سینما راغله، نو کارټون سینما ته هم لاره ومونده چې اوس پر کارټوني تصویري کیسو سربېره کارټوني فیلمونه هم جوړ شـوي او ډېر مینه وال لري. (۳۲: ۵۰ مخ)

ج: کارټوني عکس

کارټوني عکس ته (کـاریفوټو) یـا (فوټوکـاتور) هـم وایـي چـې اکـثره پـه اجتماعـي رسـنیو کـې خپرېـږي او د کاریکـاتور پـر ځـای کـار ځنـې اخیستل کېږي. کله چې کمپیوټر او بیـا د رسـامۍ او ګرافیـک سـافټ وېرونه جوړ شول، نو کارټوني عکسـونو هـم رسـنیو تـه لاره ومونـدلـه. پـه کارټوني عکس کې د یو چا واقعي عکس له خپل تناسـب ځخـه ایسـتل کېږي، اصلي عکس او کارټوني شکل یې سره ګـډ او نـوی عکس ځنـې جوړېږي. کارټوني عکسونه اکثره د هجوې په موخه جوړېږي چې هدف یې د یو چا سپکاوی وي. (۴: ۱۵۴ مخ)

د: طنزي انځور

طنزي انځور د یو چا یا یوه شي واقعي انځور ته ویل کېږي او هیڅ ډول ګوتي نه پکې وهل کېږي. دا ډول انځورونه په افغانستان کې تـازه دود شوي او اکثره یې په اجتماعي رسنیو کې خپرېږي. تر دې مهاله چـې ما د طنز په اړه ځومره څېړنې کړي، نو د طنز د دې شکل په اړه مې څه

نه دي لوستي، ځکه مې نو د (طنزي انځور) نوم ورکړ. د طنز په دې شکل کې د ټولنې تل پاتې او همېشني موضوعات نه را اخيستل کېږي، بلکې اکثره يې لنډ مهاله اجتماعي، سياسي، اقتصادي او فرهنګي حالات بيانوي. کېداى شي چې د وخت په تېرېدو سره خلک د دې ډول طنزونو په پيغام باندې پوه هم نه شي، مثلا په افغانستان کې د ولسمشرۍ دريم ځل انتخاباتو نتايج ډېر وځنډېدل، داسې مجلس به نه و چې هلته به دا موضوع نه يادېده. په دې اړه په اجتماعي رسنيو کې د اوښ يو انځور خپور شو چې له يوې کنډوالې څخه يې پر دېوال سر راپورته کړى وي او ورسره ليکل شوي وه چې: ((وا خلکو! هغه د انتخاباتو نتايج څنګه شوه؟)) تر ۲۰۱۵م کال وروسته د افغانستان ډېرى ځوانانو د کار لپاره اروپا ته مخه کړل. په دوى کې داسې ځوانان هم ول چې هيڅ ډول اقتصادي او امنيتي ستونزې يې نه درلودې، بس هسې د اروپا ژوند يې خوښ و. په دې وخت کې د يوه خره انځور خپور شو چې خاوند يې له غوجلې څخه دباندې راکشوي، خو خر شاته زورونه وهي. ورسره ليکل شوي و چې: ((زه له اروپا پرته ځاى کار نه کوم)).

طنزي انځورونه پر دوو برخو وېشل کېږي چې په دې ډول دي:

الف: يوازې انځور

دا ډول انځورونه واقعي وي، لکه کارټوني انځور ګوتي نه پکې وهل کېږي، خو په خپل ځان کې داسې دوه متضاد حالتونه لري چې ليدونکو ته خندا ورولي، مثلا د ولسي جرګې يو وکيل د غونډې پر مهال

په درانه خوب ویده دی. په یوه سټوډیوم کې کانسرټ جوړ شوی دی. د سټوډیوم څنګ ته د پولیسو یو جنرال په رسمي یونیفارم کې وني ته ختلی او د کانسرټ ننداره کوي.

ب: انځور او تبصره

په دې شکل کې انځور د خندا وړ نه دی، خو له انځور سره لیکل شوي تبصرې انځور د خندا وړ ګرځولی دی. مثلا یو عسکر په مورچل کې په درانه خوب ویده دی او (ویښ زلمی) ورسره لیکل شوی دی. د یوې ډېرې فیشني نجلۍ له نیمه لڅ عکس سره لیکل شوي چې: ((دا نجلۍ ډېره بېوزله ده، آن دا چې بېچارګۍ د اغوستو کالي هم نه لري)).

۴: تمثیلي طنز

تمثیلي هنر له ډېرو پخوا زمانو راهیسې د ادبیاتو په تاریخ کې یو ځانګړی او مهم بحث دی. دا بحث د ادبپوهانو له خوا د تمثیلي هنر، داستاني ادب او ډراماټیک ادب په نومونو یاد شوی ، خو په وروستیو وختونو کې دا وېش تر پخوا دقیق شوی دی. هغه داستان چې د کاغذ پر مخ لیکل شوی وي داستاني ادب ورته ویلای شو، خو کله چې د سټیج پر سر تمثیل شي، فیلم یا ډرامه وربانديې جوړه شي د ادبیاتو له ډلې څخه وزي او د هنر د یوې بلې کورنۍ غړی بلل کېږي چې تمثیلي هنر یې بولي.(۳۸: ۱۲۵ مخ)

که څه هم اوس مهال هره ډرامه، تیاتر او فیلم د یوې لیکلي کیسې له مخې تمثیل کېږي، خو له یاده کیسې یا نکلونه کول خورا اوږد تاریخ

لري. په لرغوني يونان کې د راپسودونه (Rhapsodes) په نوم يوه ډله نکلچيان اوسېدل. دوی به خلکو ته د (ايلياد) او (اوديسه) او داسې نور شفاهي نکلونه کول چې خلکو به ډېر خوښول. دې نکلچيانو به يوازې نکلونه نه کول، بلکې ځينې حرکات به يې هم ورسره اجرا کول چې اوسنی تمثيل ورته ويلای شو.(۴۳: ۴ مخ)

نو ويلای شو هغه طنزي کيسه چې په ژوندی بڼه پر ستېج باندې تمثيل شي، فيلم ورباندې جوړ شي، ډرامه ورباندې جوړه شي او يا د سينما يا ټلويزيون له لارې ننداري ته وړاندې شي، تمثيلي طنز بلل کېږي. په تمثيلي طنزونو کې نه يوازې دا چې د ليکوالو تمثيلي پارچې، طنزي لنډې کيسې او طنزي ناولونه راځي، بلکې هغه ولسي يا شفاهي طنزي کيسې هم د تمثيلي طنز برخه بلل کېږي چې د ولسي خلکو له خوا تمثيل کېږي. په پښتني ولسي ادب کې ګڼ شمېر داسې کيسې لرو چې طنزي رنګ لري او د ټولنې خورا مهم موضوعات پکښې رانغاړل شوي وي. دا ډول کيسې په مېلو او ښاديو کې هم د نارينه وو او هم ښځمنو له خوا تمثيل کېږي.(۵۱: ۱۴۰ مخ)

د طنزي ممثلينو له ډلې څخه يو هم عبدالخالق و چې په (سنګر حوالدار) سره يې شهرت درلود او له نن څخه نژدې اويا کاله پخوا يې په کندهار کې د ښادۍ محفلونه تاوده ساتلي وو. سنګر حوالدار به په مېلو، ښاديو او کانسرټونو کې د مونولاګ په بڼه ځينې ولسي- کيسې تمثيل کولې چې يوه بېلګه يې د شکور ماما کيسه ده.

پخوا يې د ارګ يا پاچا ساتونکي ته (شاهي) ويل. کله چې دسقاو زوی حبيب الله کلکاني کابل ونيو او غازي امان الله خان له کابل څخه

ووت، نو شاهیان هم خپلو کورونو ته ولاړل. په دې تښتېدلیو عسکرو کې شکور ماما هم شامل و چې له خپلو څو ملګرو سره کندهار ته روان و. شکور ماما دوی په سره ژمي کې غزني ته ورسېدل او هلته یوه مسجد ته ورغلل چې شپه تېره کړي. مسجد تاوخانه درلوده او شکور ماما دوی ښه تاوده شول، خو نابېره مسجد ته ملا صاحب راغی او شکور ماما دوی ته یې وویل: ((بې دینانو ورسئ اودسونه تازه کړئ او لمونځونه وکړئ!)) شکور ماما د اوداسه لپاره یوه کاریز ته ولاړ. دا چې له یوې خوا یې ټوله ورځ پلی مزل کړی او ډېر ستومانه و او له بلې خوا اوبه هم ډېرې سړې وې، نو استنجا وهل ډېره څورونکې ورته وبرېښېده. هر وار چې به یې لپه له اوبو ډکه کړه، نو ملا صاحب ته به په قهر شو: ((ملا خدای دې خوار کړه، ما او خدای سره پرېړده چې لمونځ کوم او که یې نه کوم،ستا یې زما او خدا تر منځ څه؟)). شکور ماما تر اوداسه وروسته مسجد ته راغی او لمونځ یې وکړ. په دې وخت کې د اصغر په نوم یوه خان ډوډۍ ورته راواستول.

سنګر حوالدار د شکور ماما په رول کې ټول هغه څه بیانوي چې له کابل څخه بیا تر کندهار پورې په لاره کې ورباندې تېر شوي او یا یې لیدلي دي. سنګر حوالدار د کیسې د ټولو کرکټرونو رول یوازې لوبوي او په کیسه کې طبیعي غږونه (Sound effects) هم خپله تر خوله باسي. دا کیسه که څه هم فولکلوریکه یا ولسي بڼه لري، خوپه اماني دوره کې د ارګ د ساتونکو یو روښانه انځور یې بللای شو.(۱۸: ٦٩ مخ)

د طنز قالبونه

مخکې مو وویل چې طنز ځکه خپلواک ژانر نه دی چې د هر ژانر په قالب یا لوښي کې لیکل کېدای شي، که هغه منظوم او یا منثور، شفاهي یا تحریري، ادبي یا ژورنالیستیک او یا د لیکنې نور قالبونه وي. پخوانیو لیکوالو طنز پر دوو ډولونو وېشه چې یو ادبي او بل یې ژورنالیستیک طنز باله. د دوی هدف دا و چې طنز یوازې په ادبي او ژورنالیستیک قالب کې لیکل کېدای شي، خو اوس موږ ګورو چې طنز د لیکنې په هر قالب کې لیکل کېدای شي لکه طنزي خاطرات، طنزي

قاموس، طنزي فـال کتـل، طنـزي دائـرة المعـارف، طنـزي ژونـدليک او داسې نور.

د طنزي قالب او پاروډي تر منځ يوه نازکه پوله موجوده ده. په پاروډي کې هم يوه زاړه قالب ته نوې محتوا ور اچول کېږي او د طنـزي محتـوا لپاره هم زوړ قالب غوره کېږي، خو توپير يې دا دی چې په پاروډي کـې له يوه مشـهور قالـب، کمپـوز، لحـن، لبـاس، خـبرو او حرکـاتوسره نـوې نسخه تړل کېږي، خو د طنزي قالب لپاره د پخواني قالـب شـهرت مهـم نه دی. مثلا موږ په پښتو ژبه کې يو مشهور متل لرو چې وايي: ((د خره مرگ د سپو اختر دی)). اوس که ووايو چـې: ((د مـوټرو ټکـر د ترافيکـو اختر دی))، نو دا پاروډي شوه، خـو کـه يـو طنـز د راپـور، خـبر، مرکـې، تبصرې، سفرنامې، لنډې کيسې، هـايکو،څلوريځې او مثنـوي پـه قالـب کې وليکو پاروډي نه بلل کېږي. که څه هـم ادبي، ژورناليسـتيک او نـور قالبونه د سبک له مخې پاروډۍ ته ورته دي، خو مطلق پاروډي ځکه نه شو ورته ويلای چې د نوي نسخې له مخـې لوسـتونکو تـه زړه نسـخه نـه وريادوي او دوو نسخو تر منځ توپيرونو ته يې پام نه وراوړي.

په عمومي ډول يو هنري اثر له دوو توکو څخه جوړ دی چې يـو محتـوا او بل يې شکل يا قالب دی. لومړی د ليکوال ذهن ته يوه سـوژه، خيـال يا مفکوره راځي او بيا د هغه د وړاندې کولو لپاره يو قالب غـوره کـوي. د ښه هنري اثر ځانگړتيا دا ده چې محتوا او قالب داسې سره اغږل شـوي او گډ شـوي وي چـې لوسـتونکی يـې گـردسره د بېلتـون احسـاس و نـه کړي. (۲۱: ۲۰۲ - ۲۰۳ مخونه)

د قالب غوره کولو پر مهال بايد دا دوه ټکي په پام کې ونيول شي:

الف: د محتوا او قالب تر منځ تناسب

د غوړیو جوړولو فابریکه چې بازار ته څومره اندازه غوړي استوي، نو په هماغه اندازه قالب یا لوښی ورته غوره کوي لکه بېلر، حلبي قطۍ یا ټیم، بوتل، ستل او پلاستیکي کڅوړه، نو باید دغه ډول د طنز قالب هم د محتوا د حجم له مخې غوره شي. که موږ یوه کوچنۍ طنزي محتوا چې د متل، خبر، ځلوریځې او نورو کوچنیو قالبونو په اندازه وي او موږ یې د لنډې کیسې یا ناول په قالب کې وړاندې کړو، داسې ښکاري لکه په پنځه کلن ماشوم چې د پلار جامې واغوستل شي یا یوه اوږده طنزي کیسه چې باید د ناول یا رومان په قالب کې وړاندې کېدای شي، خو موږ یې د لنډې نثري ټوټې په بڼه وړاندې کړو، داسې مثال لري لکه څوک چې غواړي د پنځه کلن ماشوم کالي د هغه پلار ته ورواغوندي.

ب: د قالب له ځانګړتیاوو سره د لیکوال اشنایي

کله چې طنز لیکوال د محتوا له حجم او اندازې سره سم قالب غوره کړ، باید وګوري چې ایا د غوره شوي قالب له ځانګړتیاوو سره بلددی که نه؟ مثلاً له یو چا سره دریشي ښه ایسي او د دریشۍ لپاره یې مناسب ټوکر رانیو او بیا یې ګنډونکي ته یووړ، خو که دا ګنډونکی دریشۍ نه

شي جوړولای د دریشی انتخاب ګټه و نه کړه. که یو طنز لیکوال شاعر نه وي او لږ تر لږه د نظم له ځانګړتیاوو او تخنیکونو سره بلد نه وي، د نظم په قالب کې طنز نه شي لیکلای. که یو طنز لیکوال د لنډې کیسې راپور، خبر، ګردي مېز او نورو قالبونو له ځانګړتیاوو او تخنیکونو سره اشنا نه وي، واضح خبره ده چې په دې قالبونو کې طنز نه شي لیکلای، نو په کار ده چې طنز لیکوال له خپل ټغرسره سمې پښې وغځوي او داسې قالب غوره کړي چې دی وربانـدې لاسبری وي، که داسې و نه کړي، نو د شکل او محتوا تر منځ توپیر له ورایه ښکاري او د طنز هنري اړخ ته زیان رسېږي.
په پښتو ژبه کې لکه څنګه چې نظم تر نثر مشر دی، دغسې د طنز لومړني څرکونه هم په نظم کې لیدل کېږي، خو د شلمې پېړۍ له وروستۍ نیمایي څخه په نثري قالبونو کې طنز لیکل دود شوي دي. دلته په ټولو قالبونو کې د لیکل شویو طنزونو بېلګې راوړل بحث ډېر اوږدوي ، نو د بحث د لنډون لپاره به د طنزي قالبونو یو څو بېلګې راوړو.

د نظم بېلګه:

د دوو وروڼو وېش

کشره وروره هر څه غواړې دا یې ستا
د بابا د میراث ښه اشیا یې ستا

د کور ټول کالي زاړه دي، ماتې راکړه
پټنوسپوښ دی نوی نزی، ها یې ستا

ها پایزېب دي د بې رحمي میرې زما وي
ها د لاس تسبېح د مړه بابا یې ستا
ها بدخویه ازاري اوښ ما ته راکړه
مجلسي پیشو د ګران بابا یې ستا

د دوو ورځو فاتحې خرڅ راته راکړه
غړغړې، نارې، ماتم ژړا یې ستا

دا موجودي پیسې ډېري زما په کار دي
په دباندې کې د پور ادا یې ستا

ها د درو زړو باغو قباله راکړه
د اوبو کوزه، کارېز، کلا یې ستا

ها پنځه وداني ځمکي ما ته راکړه
اس، پسه، خر و غویی او غوا یې ستا

د سرای غولی دي زما تر شریفې وي
تر اسمانه د لوړ بام هوا یې ستا

ها مات ځنډی د صابون دېگ دي زما وي
ها کاچوغه د خوږې حلوا يې ستا

شپږ ګډوې، دوه صافي ګان، کفګير دي زما وي
لوی ګړونج او سلواغه د څا يې ستا

مخلص وروره که راضي يې خو به ښه وي
او که نه يې زما د سر بلا يې ستا.
(۳۷: ۱۴۹ - ۱۵۰ مخونه)

د ځلوريځې بېلګه:
تقديريان
څومره چې مريد کې وي خرتوب هغه پټير خوري
داسې صدر وايه چې ډوډی سره وزير خوري
وګوره دي بل ته چې برېتک يې ببر کړی دی
کسب نه هنر شته، خان لالا يې په تقدير خوري.
(۳۰: ۷۰۲ - ۷۰۳ مخونه)

د مثنوي بېلګه:

ګوندي په جنت کې

د شینوارو په مالت کې یو ملا و
هم مشهورپه نصیحت هم په تقوا و
ورته ناست به کلیوال وه په سلګونو
راروانې وې جوپې د عالمونو
مسئلې به یې چې هره ورځ کولې
د ولس له سترګو اوښکې تویېدلې
ټول مخلوق دده په خوله دده په زړه وه
ښځې، نر وه که زلمي وه که زاړه وه
که د سر او که د مال پر سر دعوې وې
فیصلې به د ملا صاحب له خولې وې
یوه ورځ یې کړې کیسې د دوزخونو
د مارانو، لړمانو او اورونو
ویل یې ښه کوئ له بدو توبه ګار سئ
او که نه نو په غضب به ګرفتار سئ
هسې نه چې له شیطان سره پرلارسئ
اور لړوني د دوزخ د سره انګار سئ
د یوه لمانځه اویازره غوټې دي
د دوزخ ژوري کندي او شېلې دي
اویا کاله په غوټه کې دي اورونه

هر یو کال یې زموږ اویازره کلونه
څه به وایم د مارانو لړمانو
د دوزخه په امان سئ مومنانو
هر یو مار لري اویا زره سرونه
په هر سر کي یې اویازره غاښونه
هر لړم لري اویازره نېښونه
په هر نیښ کي یې د زهرو خروارونه
څوک به لوېږي په غاښو کي د مارانو
څوک به شومه وي د اور د لړمانو
چې پر لاره د ابلیس څوک برابر وي
تر ابده به یې ځای دغه سقر وي
خدای ورکړي مومنانو ته باغونه
پیدا کړي یې فردوس او جنتونه
پکښي سروکال تازه خوږې مېوې وي
جګي ونې تکي شنې، یخي سایې وي
د شربتو او شیدو لري حوضونه
په ویالو کې یې بهیږي شرابونه
هر مومن ته دومره ځمکي وررسېږي
چې اسونه پکښي ځغلي ستړي کېږي
د یاقوتو زمردو یې قصرونه
د طلا پکښي ځلېږي قندیلونه
هرمومن ته اویاحوري وي ولاړي

ښایستې وي لکه بتي جګي غاړي
تر بیلوړو یې روښان وي اندامونه
له وریښمو یې جوړ سوي مړوندونه
لا اویا ورته ولاړ ښایسته غلمان وي
د مومن امر ته ګوري غلامان وي
یو تر بله وي ښایسته داسي ښکاریږي
لکه لعل د مرغلرو چي ځلیږي
کری ورځ د جنتي کړي خدمتونه
په لاسو کي یې د سرو میو جامونه
او که څوک تر نورو خلکو پرهیزګار وي
تل مشغول په بنده ګی د خپل بادار وي
لا په برخه به یې نور وي نعمتونه
غلمان حوري او د سروزرو قصرونه
چې په شپه کړي د خالق عبادتونه
خدای به ورکړي د ښایستو حورو پوځونه
په دا منځ کي یو پښتون سو ورته پورته
خوله یې خلاصه کړه په سوال د ملا لور ته
ویل جار سمه د خدای تر نعمتونو
هم تر حورو هم غلمانو هم قصرونو
خدای دي موږ ته هم نصیب کړي جنتونه
د شیدو او د شرابو ډک سیندونه
مګر وایه په جنت کي هم بدي سته؟

د قومونو له تربرو سره سیالي سته؟
یو د بل په دښمنۍ کي وژل کېږي؟
په بدۍ کي چاته ښځي وررسېږي؟
ملا وویل! سړیه ته غافل یې
ته روان پر کږو لارو د باطل یې
چې هرچا ته خپله برخه وررسېږي
د گوندیو ضرورت نه لیده کېږي
چې نه مرگ، نه ناروغي، نه غریبي وي
لا به څوک وي چې په خیال کي یې بدي وي؟
پښتانه ویل زما نه دي جنتونه
بې غیرتو ته کوه نصیحتونه
څه توپیر دی د انسان او د وزگړي
چې په چا باندي پور نه لري د مړي
د هغې بدۍ مزه وي په قرنونو
چې نیکه یې کیسې وکړي د نیکونو
ژوند هغه دی چې دي زړه له خروښه ډک وي
درسره وي سل گولۍ ډک دي ټوپک وي
دا څه ژوند دی چې نه جنگ وي نه تربور وي
نه دي لاس د خپل تربور په وینو سور وي
نه د اصل او کم اصل وي خبري
نه د چا له توري پورته سي بڅري
نه د (بیټ)نه د (سړبن) خبري کېږي

نه غلجی نه درانی به معلومېږي
نه دا ځای د میړنو، نه پښتنو دی
چې د بل په خیرات پایي د هغو دی
دا جنت یا د ملا یا د میرزا دی
یا چې نه لري غیرت د هغه چا دی
پښتانه خدای پیدا کړي په بدي کي
ورور له ورورسره اوسېږي په ګوندي کي
څوک اصیل څوک پیدا سوي کم اصلان دي
وایه څنګه په جنت کي په یو شان دي؟
(۱۰: ۳۱۵ - ۳۲۰ مخونه)

د هایکو بېلګه:

چت باندې ناسته وه هلال کمېتۍ
موږ یې په تمه و چې میاشت به ګوري
هغوی له پاسه جینکو ته کتل. (۲۸: ۲۵مخ)

د ډرامې بېلګه:

د سرک پروژه

لومړۍ صحنه:

انجنیر دلبر خان: (په وارخطایي) رئیس صاحب هیئت راغی

رئیس: (په بې پروايي) نو رادي شي ولي وارخطا يې؟

انجنير: (په وارخطايي) صاحب د سړک به څه ځواب ورکوو؟

رئیس: ولي په سړک څه شوي دي؟

انجنير: بوديجه خلاصه شوه او د سړک پنځمه برخه لا هم نـه ده جـوړه شوې

رئیس: (په خندا) ياره دلبرخانه لکه د مرغۍ دومره وړوکی زړه دي دی، ما ويل چې ته به څومره غټ زړه لرې

انجنير: صاحب په غټوالي مي مه تېروځه، په دغسي کارونو کې ډېر بـې زړه يم

رئیس: زه پوهېږم، خو که په يوه بله پروژه کې هم راسره وې، نـو دا وېـره به دي نه وي

انجنير: صاحب اوس دا ووايه چې هيئت ته به څه ځواب وايو؟

رئیس: د مصرف سندونه دي جوړ کړي که نه؟

انجنير: هو سندونه مې جوړ کړي، خو که هغوی سـړک وګـوري، بيـا بـه څه کوو؟

رئیس: هغه دوه لکه ډالر چې پاته وه، هغه خو لرو که نه؟

انجنير: هو هغه لرو، خو د يونيم مليون نورو ډالرو ځواب به څنګه ورکوو؟

رئیس: (په خندا) وا لېونيـه! دا دوه لکـه ډالـر د هغـه دوه مليونـو ډالـرو ځواب ويلای شي

انجنير: صاحب پوه نه شوم؟

رئيس: (په خندا) وا ساده سړيه! له دې دوو لکو څخه بـه سمدسـتي يـو لک ډالره هيئت ته ورکړو او پاته يو لک به هم والي صاحب ته ورکړو، نور څه وايې؟

انجنير: (زړه نازړه) ولا صاحب هيڅ مي سر په خلاص نه شو

رئيس: خير دی وروسته به دي سر خلاص شي.

دوهمه صحنه

رئيس: صاحب د سړک کار خو مو وليده؟

د هيئت مشر: هو وموليده، خو ډېر لږ ځای مو جوړ کړی او کار مـو ډېـر ورو روان دی

رئيس: صاحب ته رښتيا وايې، خو بوديجه خلاصه شوه

د هيئت مشر: (په حيرانتيا) بوديجه خلاصه شوه؟

رئيس: هو صاحب! يوازې دغه يـو لـک ډالـر پاتـه دي او دا مـو ستاسـې برخه ساتلې ده، ځکه چې په دې يو لک ډالرو هسې- هـم کـوم کـار نـه کېږي

د هيئت مشر: هو رښتيا واياست، ځکه چې حتما به مو د کارگرانو اجوره هم لوړه شوې وي

رئيس: هو صاحب! باور وکړئ چې اوس يو موټر خاوره تر يو مـوټر خـيره هـم گرانـه ده، همداسـې د مـوټرو کرايـې، د کـارگرانو مـزدوري او نـور درواخله

د هیئت مشر: تاسې ملامت نه یاست، اوس ولاکه څوک تشه خبره هم بې پیسو وکړي. زه حیران یم چې په یو نیم ملیون ډالرو مو پر پنځه کیلومتره سړک باندې څومره ډېرې خاورې اچولي دي؟

رئیس: ولا صاحب شپه او ورځ مو پر ځان یوه کړې او کار ته مو اوږه ورکړې ده

د هیئت مشر: څه غم مه کوه، په وزیر صاحب حتما تقدیرنامه درته اخلم او د هغه بل سړک پروژه هم تاسې ته درکوو، ځکه چې تاسې د کار ډېره ښه تجربه لرئ

رئیس: مننه صاحب، خدای مو زموږ له سره مه کموه

د هیئت مشر: (خاندي) او خدای دي دا توري خاوري هم د سړک له سره نه کموي.

رئیس او د هیئت مشر دواړه خاندي[1]

د ډیالاګ بېلګه:

پوښتنه: شاعر او لیکوال څه فرق لري؟

ځواب: هیڅ فرق نه لري، بس دومره فرق لري چې لیکوال خپل او شاعر د بل ماغزه خوري.[2]

[1]: ناآشنا، ننګیار، د ګوړې اچار راډیویي خپرونه، ازادی راډیو، کب، لسمه، ۱۳۹۴ه ش

[2]: اڅکزی، جعفر، سوالا ځوابا، کوټه

د خبر بېلګه:

وزیران باید رزمي ورزش زده کړي.

در په دره خبري اژانس خبر راکوي چې تر دې وروسته که کوم وزیر ولسي جرګې ته د تائید لپاره معرفي کېږي، نو باید کنګفو، تیکواندو، پهلواني، کراټه، سوک وهل او کبډي یې زده او ښه پکې تکړه وي، ځکه چې هلته د وکیلانو د برید امکان ډېر دی. خبر زیاتوي چې ورتلونکي وزیران دي د خپلو کمیسونو تنۍ هم ښه کلکې وتړي چې د لاس اچولو پر مهال یې ګرېوان څېري نه شي.

د ورزشي چارو پوهان وایي چې دا ډېر ښه زېری دی، ځکه وزیران هسې هم ورزش نه کوي او ورځ په ورځ یې خېټې خټېږي، نو کله چې د وکیلانو د وهلو او ځملولو وېره ورسره پیدا شي، ایله به ورزش ته مجبور شي.[۳]

د راپور بېلګه:

له څو کلونو راپه دې خوا د جراحي ډاکټرانو او قصابانو تر منځ لوبه کې ډاکټرانو له قصابانو څخه د لوبي میدان ګټلی و، خو د اتلولۍ په وروستیو لوبو کې چې د عملیاتو په برخه کې د ښار د جېب وهونکو (کیسه برانو) او جراحي ډاکټرانو تر منځ ترسره شوې، جېب وهونکو وکولای شول چې په څو ثانیو کې د اپنډیسي او چورې عملیات ترسره

[۳] : نااشنا، ننګیار، د ګوړي اچار، ازادۍ راډیو، ۵ ، ثور ۱۳۹۵ ه ش

کړي. سرګردان باشي چې د دې لوبي ننداره کوونکی و، د خپلو سترګو لیدلی حال داسې بیانوي:

ما په خپلو ګناهکارو سترګو ولیدل چې یو تن جېب وهونکي په ښاري بس کې د چورې د ناروغ عملیات په بریالیتوب تر سره کړ. همدا راز مې په یو بل بس کې ولیدل چې د یوه سپرلي د جېب په غوڅولو سره یې د هغه د اپنډېسي عملیات هم ترسره کړ.

ژوري هیئت تر یو لږ بحثونو وروسته د لوبي کپ د ښار جېب وهونکو ته په دې خاطر ورکړ چې ډاکټران د دې ډول عملیاتو لپاره هم ډېرې پیسې غواړي او هم ناروغان په اوونیو اوونیو په روغتونو او په کتنځیو کې په انتظار کې ورته ناست وي، خو جېب وهونکي دغه ډول عملیات د پیسو او د وخت له ضایع کېدو پرته ترسره کوي. (٦: ٣٨مخ)

د ښیرا بېلګه:

۱: خدای دي د ملي وحدت کابینه درځخه جوړه کړي چې نه مرې او نه رغېږي.

۲:خدای دي د پوهنتون محصل کړه چې د ورځې له خوا نجونو ته د کتلو او شپې له خوا د برېښنا د نشتوالي له امله درس نه شې ویلای.

۳: خدای دي د پارلمان وکیل کړه چې د پنځو کالو لپاره د خپل ولایت، کلي او ولس مخ و نه وینې.

۴:خدای دي ماستر کړه چې نه دولت کار درکوي او نه د خلکو له شرمه ربړې چلولای شې.

۵: خدای دي په کانکور کې د ادبیاتو پوهنځي ته کامیاب کړه چې نه دي د استادانو املا زده وي او نه یې په ثلور کاله کې تا ته درزده کړي.
(عبدالنافع، همت)

د طنز لیکلو تخنیکونه

ټول پوهېږو چې غالۍ له ورېو جوړه شوې، خو دا چې له ورېو څخه تارونه څنګه جوړ شوي، څنګه رنګ شوي او بیا دا تارونه څنګه سره اوبدل شوي د غالۍ اوبدونکي ځانګړي تخنیکونه (Techniques) بلل کېږي. د غالۍ رنګ، ګلان، د ګلانو ډولونه، د ګلانو او رنګونو تناسب او نور ظرافتونه د ځانګړو تخنیکونومحصول بلل کېږي. موږ مخکې وویل چې طنز له دوو اساسي توکو څخه جوړ دی چې یو خندوونکی انځور او بل انتقاد دی، خو په دې بحث کې زموږ موضوع دا ده چې په لیکنه کې انتقاد او خندوونکی انځور یا ظرافت څنګه په هنري ډول سره وګنډو؟ د هر رکن مقدار او د دې دوو ارکانو تر منځ تناسب څنګه په پام کې ونیسو؟

لکه څنګه چې یو انځورګر د خپل هنري اثر د تخلیق لپاره رنګونه کاروي، دغه ډول یو ادیب له لفظونو څخه کار اخلي. دا چې الفاظ باید څنګه وکارول شي بېلابېل تخنیکونه لري چې ادبي صنعتونه هم ورته ویلای شو. په ادبیاتو کې ادبي صنعتونه خورا اوږد بحث او ډېر ډولونه

لري، خوموږ په دې بحث کې يو څو ادبي صنعتونه را اخلو او د طنز په رڼا کې يې تشريح کوو.

طنزي تخنيکونه په مجموع کې پر دوه ډوله وېشل کېږي چې يو معنوي او بل لفظي تخنيکونه دي. معنوي او لفظي تخنيکونه هر يو يې خپل اغېز او مينه وال لر ي، خو لفظي تخنيکونه دا نيمگړتيا لري چې يوازې په خپله ژبه کې اغېز لري، که بلې ژبې ته وژباړل شي، اغېز بايلي او لوستونکي نه شي خندولای. هغه طنز ليکوال چې اثار يې په نورو ژبو ترجمه شوي او نړيوال شهرت يې موندلی، د برياليتوب يو راز يې دا دی چې هغوی په خپلو طنزونو کې له معنوي تخنيکونو څخه کار اخيستی دی. د يادونې وړ ده چې دا تخنيکونه د طنز تر څنگ په کوميډي، هزل او هجوه کې هم کارول کېږي.

۱: پېښې يا تقليد (Parody)

هغه ادبي تقليد چې په هغه کې د يوه اصلي اثر شکلي او سبکي ځانگړتياوې خوندي، خو محتوا او موضوع يې بدلون موندلی وي، پېښې يا پاروډي نومېږي. د دې تخنيک له مخې په يوه مشهور او پخواني قالب کې نوې محتوا وړاندې کېږي او نوې نسخه داسې نښې نښانې لري چې سړي ته پخوانۍ نسخه وريادوي. کله چې د نوي او پخوانۍ نسخې تر منځ توپيرونو ته د خلکو پام ورواوړي، نو خندا ورځي. (۴۴: ۴-۳ مخونه)

پاروډي څلور ډولونه لري چې دلته يې هر ډول په لنډ ډول تشريح کوو:

الف: د ادبي سبک پېښې

د سبک پېښو ډېر رواج موندلی او ډېر لوستونکي لري. تر دې مهاله په پښتو کې د ګڼ شمېر هنري اثارو سبکونه پاروډي شوي دي. لکه متلونه، لنډۍ، ویاړنه، بابولاله، نشرـح، د موسیقۍ کمپوزونه او داسې نور. په پښتو ژبه کې تر ټولو لرغونی لاسته راغلی هنري اثر د امیر کروړ ویاړنه ده. امیر کروړ د امیر پولاد زوی او په دوهمه هجري پېړۍ کې یې اوسنی غور او څېرمه سیمې تر ولاک لاندې وې. امیرکروړ له خپل پلار سره په څو جګړو کې برخه اخیستې او ډېرې جګړې یې ګټلې دي. دی د جنګي اتلوالۍ تر څنګ شاعر هم و چې خپلې جنګي سوبې یې په یوه ویاړنه کې یادې کړې دي.(۴۵: ۱۱- ۴۴ مخونه)

دوولس سوه کاله وروسته په غور کې یو ستر ناورین پېښ شو. د (۱۳۹۴ ش کال) د لړم په میاشت کې یوه شل کلنه مېرمن چې (رخشانه) نومېده یو چا ته په زوره واده شوه، خو رخشانې دا واده و نه مانه او د خپلې خوښې یو ځوان یې خوښ کړ. په دې ډول د خلکو له خوا په زنا تورنه او د صحرایي محاکمې په نتیجه کې یې سنګسار کړه چې دې سنګسار په ملي او نړیواله کچه غبرګونونه راوپارول. په دې لړ کې لیکوال او شاعر محمدیار یار د امیر کروړ د ویاړنې سبک پاروډي کړ او په دې ډول یې د رخشانې د سنګسارولو پر وړاندې خپل غبرګون وښود. د ښاغلي یار شعر تر ډېره بریده هجویه بڼه لري چې په دې ډول دی:

رخشانې ته د امیر کروړد زوی ویاړنه

زه یم زمری بل د سنګسار داسې اتل‌نسته
د غور په غېږ کې رخشانې ته بل اجل‌نسته
داسې غوبل نسته
له ما اتل نسته

***

د شهوت غشي مې برېښنا ځي پر ښځمنو باندې
په ژوبله یونم یرغالم پر ناموسونو باندې
پر عفتونو باندې
له ما اتل نسته

***

زما د وحشت پر خول تاوېږي دوړخونه اهاړ
د غور غرور مې پښو کې پروت دی غرق په وینو لتاړ
کړم ایوادونه اوجاړ
له ما اتل نسته

***

زما د ترور تر تورې لاندې دی هرات و تخار
کړم د کابل او سرپل پېغلتوبونه سنګسار
کوي ابلیس افتخار
له ما اتل نسته

اوښکې له سترګو د انسان د پاکې موربهوم
په هریرود، آمو، ارغند، کونړ کې اور بهوم
وینې هر لور بهوم
له ما اتل نسته
***
د کندز سوبه مې په حکم د لاهور وکړه
په ټیټو سترګو، سرټیټې مې د دې ورور وکړه
سپکه مې مور وکړه
له ما اتل نسته
***
خپلو وګړو لره غور کې لوی پېغورجوړوم
د خور پر سترګو سوداګر ګرځوم شور جوړوم
د دین انځور جوړوم
له ما اتل نسته
***
پر خپلو خلکو باندې قهر له خپل زړه نه کوم
دوی په پردي سوټې وهم ښه یې ځپنه کوم
کور یې سوځنه کوم
له ما اتل نسته
***

د غور د غرونو پر غرور کوم غوبل ویرغال
نړۍ ته ښیم ننداره د خپل وحشت وقتال
په ورځو، شپو، میاشتو کال
له ما اتل نسته.

ب: د خبرو، اواز او حرکاتو پېښې

هر انسان جلا اواز، خبرو کولو انداز او خبرو کولو ځانګړې حرکات (Body Language) لري. په دې ډول تخنیک کې د یوه مشهور شخص د اواز، خبرو کولو ډول او حرکاتو پېښې کېږي چې دا ډول تخنیک تر ډېره بریده په تمثیلي هنر کې کارول کېږي. ځینې ممثلین یا ناټکیان د خپل هېواد یا نړۍ مشهورو اشخاصو د اواز، خبرو او حرکاتو پېښې کوي چې ډېر مینه وال لري. ځینې حیوانات هم داسې روزل شوي چې د انسانانو پېښې وکړي، مثلا آس اتڼ کوي، بیزو د انسان په ډول پر دوو پښو ځي یا د خپل خاوند له سر څخه سپړي راباسي. دغه ډول یو شمېر ممثلین هم د حیواناتو د اواز او حرکاتو پېښې کوي، مثلا پر څلورو ځي یا د سپي په شان غاپي یا د خره په شان هینګارې وهي.

ج: د جامو او سینګار پېښې (Travesty)

په دې ډول تخنیک کې یو څوک د یوه مشهور شخص په ډول کالي اغوندي او ځان هغسې جوړوي. مثلا چارلي چاپلین به خپل برېتونه او نور لباس د هیټلر پر ډول جوړاوه او بیا به یې داسې حرکات کول چې هټلر مسخره او سپک کړي.

د: د فکر او دريځ پېښې (Burlesque)

په دې ډول تخنيک کې د يوه مشهور شخص د فکر او دريځ پېښې کېږي او معمولاً يو څوک د خپل ظاهري جوړښت خلاف دريځ غوره کوي. مثلا يو موړ او شتمن سړی د سوالگرانو غوندې موقف نيسي يا دا چې يو څوک د بنې له مخې سوالگر او بېوزله ښکاري، خو نابېره څرگنده شي چې نوموړی ډېر شتمن سړی دی يا د پوهنتون استاد په ټولگي کې د پوډري غوندې خبرې کوي يا پوډري ستيج ته پورته شي او د پوهنتون د استاد يا سياستوال غوندې وينا پيل کړي.

۲: گروټېسک (Grotesque)

په دې تخنيک کې کرکټرونه د خندا تر څنگ لوستونکي ډاروي هم. پخوا له دې تخنيک څخه يوازې په کارټون کې کار اخيستل کېده، مثلا انسان ته به يې لکۍ، اوږده غاښونه، ښکرونه، ببر وېښتان، اوږده غوږونه او ډارووکې څېره ورکوله، خو اوس دې تخنيک د هنر نورو برخو ته هم لاره موندلې ده. گروټېسک د کوميډي او تراژيدۍ، خيال او واقعيت مشترک انځور دی. د دې تخنيک په مرسته کولای شو چې يو خندوونکی تخيل له واقعيت سره وتړو.

د نامتو روسي ليکوال يوگني زمياتين (Yevgeny Zamyatin) طنزي رومان چې (د قضا او قدر هگۍ) نومېږي د همدې تخنيک په مرسته ليکل شوی دی.د دې رومان مرکزي کرکټر د ژويپوهنې (Zoology) يو پروفيسر دی چې (پرسيکوف) نومېږي. نوموړی غواړي يوه سوربخونه

شعاع کشف او بیا د دې شعاع په مرسته د ژوندیو موجوداتو بدن لوی کړي. باالاخره بریالی کېږي چې ډېرې لویې چرگې تولید کړي. دا چرگې خورا لویې هگۍ اچوي، خو یوه ورځ نابېره له دې هگیو څخه ډېر غټ چرگان، ماران، سمسارې او نور حیوانات راوزي او پروفیسر-خوري.

(۴۹: ۳۰ - ۳۲ مخونه)

د یو زر و یوه شپه نکلونو یوه برخه (د سیندباد سفرونه) نومېږي. په دې نکلونو کې سیندباد د خپل سفر خاطرات خپل یوه مېلمه ته بیانوي. دی د خپل سفر په بهیر کې له داسې ژوندیو موجوداتو سره مخ کېږي چې عجیبې او غریبې جولې او بڼې لري. مثلاً یوه برخه یې داسې ده: ((په یوه جزیره کې مو یوه لویه ماهۍ ولیده. ماهۍ ته چې ورننوتو،نو نابېره مویو لوی دېب (دېو) مخ ته ودرېد. دېب له رنگه تک تور او لکه یوه جگه ونه دومره لوړ و. سر یې د سپي او غوږونه یې ډېر اوږده او پر اوږو پراته وو، یوازې یوه سترگه یې درلوده چې هغه هم د پزې پر سر وه)). (۲۲: ۱۸۹ - ۱۹۱ مخونه)

په وروستیو کې د گروټیسک تخنیک سینمایي هنر ته هم لار موندلې او د دې تخنیک په مرسته گڼ شمېر کارټوني فیلمونه جوړ شوي لکه د شریک (Shrek) کارټوني فیلم چې مرکزي کرکټرېې له جسمي پلوه عجیب او غریب جوړښت لري. د متضادو عناصرو گډ انځور، خندا، ډار ، مبالغه او غیر عادي حالتونه د گروټیسک عمده ځانگړتیاوي بلل کېږي.

۳: د ژویو نکلونه (Fable)

نکلونه ډېر لرغونی تاریخ او په شفاهي ادب کې خورا لوړ مقام لري لکه د لرغوني یونان، روم، هند او مصر شفاهي ادبیات. تر میلاد اته پېړۍ مخکې د لرغوني یونان په ادبیاتو کې نکلونو وړ ځای درلود، چې د هیسوډ (Hesiod) نومي شاعر په اثارو کې د باز او بلبل کیسه یې یوه بېلګه ده. نکلونه نه یوازې دا چې په شفاهي بڼه له یوه نسل څخه بل نسل ته لېږل شوي او په دې ډول یې زرګونه کاله ژوند کړی، بلکې یو شمېر نکلونه لیکوالو هم لیکلي چې ځینو یې دا کار د سیاسي، اجتماعي او تعلیمي هدفونو لپاره کړی دی.(۲۲: ۱۸۹ - ۱۹۱ مخونه)

پخوانیو خلکو د سیاسي، اجتماعي، تعلیمي او فرهنګي مسایلو په اړه خپل نظریات په کیسو او افسانو کې خوندي کول. د دې ډول اثارو یوه بېلګه (کلیله او دمنه) کتاب دی چې د لرغوني اریایي دورې افسانې پکې خوندي شوي.دا نکلونه په هندوستان کې (ویشنو سارما) په سانسکریټ ژبه راغونډ کړي او د (پنچه تانتره) په نوم شهرت لري. دا کتاب چې اکثره کرکټرونه یې حیوانات او تعلیمي پیغامونه لري، له سانسکریټ څخه په پهلوي ژبه ترجمه او په دې ډول یې اسلامي هېوادونو ته لاره موندلې ده.(۲۰: ۲۰ - ۲۱ مخونه)

نکلونه څکه زرګونه کاله وروسته هم ډېر مینه وال لري چې اکثره کرکټرونه یې ژوي او د کرکټرونو تر څنګ کشمکش، پېښې او چاپېریال خلاف العاده انځور وړاندې کوي او په دې ډول د تعجب، خندا او تلوسې سبب کېږي. نوي داستاني اثار که څه هم ځینې یې رښتیا او یا رښتیا ته ورته او انساني عقل یې مني، خو په واقعي کیسو کې هم

ژوي د سېمبولونو په توګه کارېږي او په کیسه کې د تخیل تومنه پیدا کوي. په معاصر داستاني ادب په تېره بیا طنز کې حیواني کرکټرونه جوړول د طنز له بریالیو تخنیکونو څخه ګڼل کېږي. لکه څنګه چې د ژویو نکلونه ډېر لرغوني دي دغه ډول د همدې تخنیک له مخې لیکل شوي اثار هم اوږد تاریخ لري چې د اریستوفان (مرغان) او (چونګوښې) نومي اثر یې ښه بېلګه ده.

په شلمه پېړۍ کې انګرېز طنز لیکوال جورج آرویل (George Orwell) د څناورو فارم نومي طنزي ناول هم یوه ښه بېلګه ګڼلای شو. دا کتاب یوه سیاسي او اجتماعي کیسه ده چې کرکټرونه یې حیوانان دي. په کیسه کې سرکوزان د ځو نورو حیوانانو په مرسته انقلاب کوي، د فارم خاوند له فارم څخه شړي،د فارم ټول واک په لاس کې اخلي او وروسته واکمنه ډله یو د بل په شکنجه کولو او وژلو پیل کوي. دا کتاب چې پر کمونیزم نقد او د پخواني شوروي اتحاد سیمبولیک انځور بلل کېږي، خورا لوړ شهرت لري او د نړۍ په څو ژبو ترجمه شوی دی.

په پښتو ژبه کې (سپي څنګه مډالونه وګټل؟) طنز کرکټرونه هم حیوانان دي. دا داستان د دوو سپیو خاطرات دي چې یو سپی (جنرال براون جیټ) او په افغانستان کې د امریکا له نظامي قواوو سره کار کوي او بل سپی (چارچشمه) نومېږي چې په کابل کې ژوند کوي. د جنرال جیټ وروستۍ دنده د جمهوري ریاست په ماڼۍ (ارګ) کې د خلکو تلاشي کول دي.

یوه ورځ چارچشمه تر یوې موری یا سوړې ارګ ته ورننوزي او له جنرال جیټ سره ویني. جنرال جیټ له چارچشمه سره خواخوږي ښکاره

کوي، خپلې ځانګړې کوټې ته يې بيايي، اوبه او خواړه ورکوي او بيا د زړه خواله سره کوي. داستان د ګوانتنامو، ابوغريب، باګرام او کندهار په زندانونو کې د امريکايي عسکرو ظلمونه او کابل کې د جهادي تنظيمونو خپلمنځي جګړې او ناخوالي انځوروي.(۵۵: ۳۶ - ۵۱ مخونه)

۴: خيالي نړۍ (Utopia)

دې تخنيک ته په فارسي کې (ارمان شهر) وايي او معمولا په داستاني طنزونو کې کارول کېږي چې کرکټرونه، چاپېريال، مهال، خبرې، کشمکش، پېښې او داسې نور اړخونه يې خارق العاده او غير طبيعي وي. له دې تخنيک څخه د لومړي ځل لپاره تر ميلاد (۱۲۰) کاله مخکې يوناني مورخ او ليکوال (لوسيان) کار اخيستی دی. د لوسيان داستان د (هيرودت) او (هومر) د سبک له مخې پارودي شوی چې داسې پيل کېږي: ((موږ له خپلو پنځوسو ملګرو سره په سمندر کې سفر پيل کړ. اتيا ورځې وروسته مو کښتۍ يوې داسې جزيرې ته ورسېده چې له عجيبه رازونو څخه ډکه وه. له يوه ډبرليک څخه پوه شوو چې(هراکلس) تر دې ځايه پورې هم راغلی دی)). په دې داستان کې نورې عجيبه پېښې هم راغلي دي، مثلا وايي چې ((يوه زوروره دوړدوړکه (بړبوکۍ) راغله او زموږ کښتۍ يې هوا ته پورته کړه. په هوا کې پورته کېدو، پورته کېدو، پورته کېدو چې اخير سپوږمۍ‌ته ورسېدو. هلته مو وليدل چې د سپوږمۍ اوسېدونکي پر غټو غټو مرغانو سپاره او د لمر له اوسېدونکو سره د يوه ستوري د ملکيت پر سر په جګړه بوخت دي. په پای کې زموږ کښتۍ بيرته سمندر ته راکښته او يوه نهنګ ژوندۍ تر

ستوني تېره کړه. د نهنګ په خېټه کې یو سمندر اوبه ولاړې وې. د سمندر په منځ کې مو یوه جزیره ولیده او په جزیره کې یو لوی ځنګل هم و. څرنګه چې موږ ډېر وېرېدلو، نو په منډه جزیرې ته ورغلو او هلته پټ شولو. یو څه وخت وروسته مو زړه تنګ او په جزیره کې مو ځنګله ته اور واچاوه. د نهنګ نس د ځنګله د اور په لمبو وسوځېد او موږ یې تر خوله بیرته راوغورځولو)). په سمندر کې دا سفر دوام کوي او د (اودیسه) غوندې یوې عجیبه نړۍ ته رسېږي. داستان له مبالغې، دروغو او خیالي انځورونو څخه ډک دی. لوسیان غوښتي چې په خپل دې طنز سره د خپل وخت سیلانیان مسخره او درواغجن وښیي.(۴۲: ۴۹۵ - ۵۱۲ مخونه)

۵: آیروني (Irony)

آیروني هغه طنز ته ویل کې چې د کنایې صنعت پکې کارول شوی وي. آیروني د طنز لیکلو لپاره تر ټولو غوره، موثر او ګټور تخنیک دی. مشهور امریکایي لیکوال (چارلزبرسلر) وایي چې آیروني د کلماتو داسې استعمال ته وایي چې په ښکاره یو مطلب ورڅخه څرګندېږي، خو په واقعیت کې د دې کلماتو برعکس مطلب ورڅخه مراد وي. د آیروني اساسي ځانګړتیا د ظاهر او باطن تر منځ تضاد دی. په دې تخنیک کې یو کرکټر په خوله یو څه وایي، خو اصل واقعیت هغه دی چې دی یې نه وایي. (۳٦: ۳۸ - ۴۷ مخونه)

(افغانستان ته د نوبل جایزه ورکول کېږي) طنز هم د آیروني تخنیک له مخې لیکل شوی دی. په دې طنز کې ولسمشر- یوه کمیسیون ته

وظیفه سپارلې وي چې له فقر او بېوزلۍ سره د مبارزې کولو لپاره پلان جوړ کړي. د دې طنز یوه برخه داسې ده: ((د کمیسیون مشر د غونډې پر مهال لکه مارته چې شپېلۍ ووهې غاړه اوږده کړه او ویې ویل : که په افغانستان کې غریب خلک نه وای، نو غربت به هم نه وای. زما په فکر ترڅو چې مو په افغانستان کې غریب خلک نه وي ختم کړي، غربت به هیڅکله هم ختم نه شي. له دې خبرې سره سم د کمیسیون ټولو غړو د تائید په ډول چکچکې وکړې.

د دفاع وزارت استازې د خپلې نیکټایي غوټه ټینګه کړه او ویې ویل : دا خو واقعاً ډېر ښه نظر دی، خو ایا امریکا به په دې کار کې زموږ ملاتړ وکړي؟ دکمیسیون مشر په خندا اوږې پورته واچولې او ویې ویل : ته هم عجیبه خبري کوې؟ امریکایان خپله هره ورځ پر غریبو خلکو بمباری کوي او بل نو دا د غربت ختمولو لپاره تر ټولو اسانه او ارزانه لار ده. موږ ولیدل چې کله موږ له شبرپور څخه غریب خلک وشړل، نو هلته غربت هم ختم شو. که موږ له هغوی سره مرستې کولای، نو میلینونو ډالرو ته اړتیا وه، خو اوس یوازې یوه بلډوزر دا اړتیا پوره کړه. له غربت سره د مبارزې کولو پلان اساسي ټکی دا دی چې ټول وزارتونه مکلف دي چې بېوزله خلک وځپي، کله چې بېوزلان ختم شول، غربت خپله ختم کېږي. د اطلاعاتو او فرهنګ وزارت استازي یو وار د کمیسیون مشر ته وکتل او بیا یې په ډېر اواز وویل: رئیس صاحب ډېر ښه وړاندیز مو وکړ. تاسي ګورئ نړیوالې ټولنې له دې دومره ډېرو مرستو سره سره په افغانستان کي غربت ختم نه کړ، خو که موږ په خپلو لږو امکاناتو دا کار وکولای شو، زه باورلرم چې د سږکال د نوبل جایزه به

خامخا افغانستان ته ورکړل شي)).(۵٦: ۵۲ - ۵۷ مخونه)

٦: تشبیه

تشبیه عربي کلمه ده چې په لغت کې ورته والي ته وایي، خو د ادبي اصطلاح له مخې په یوه مانا کې د دوو شیانو ګډون تشبیه بلل کېږي. د تشبیه غرض یا هدف د مشبه تعریف، د حال بیان، ستایل او بدیو ښکاره کول دي، خو په طنزي تشبیه کې هدف معمولاً د مشبه بدوالی او مسخره کول وي. د تشبیه په تخنیک کې مبالغه راځي، مشبه له خپل تناسب څخه وزي او د خندا وړ ګرځي.(۳: ۴۲ - ۵۰ مخونه)

کله چې په طنز کې د یو منفي کرکټر ذهن، جسم او اجتماعي موقف له یو بد شي سره تشبیه شي، نو د خلکو سترګو ته هغه بد شی درېږي، له یوې خوا خندا ورځي او له بلې خوا یې منفي کرکټر په نظر کې سپک ایسي او قهر یې ورته راځي. د طنزي تشبیهاتو څو بېلګې ((د نصرو لالا واده)) نومي طنز کې موندلای شو:

((نصرو لالا چې به پر لاره روان و، نو لکه کباړ بایسکل ټولو پرزو یې کړپی او غړنجی کاوه. د زنګنو تکلیف یې هم درلود، لکه غورازه موټر بې له ټېله کولو نه چالانېده. عمر یې تر اویا کالو اوښتی و، خو دا چې د تاریاکو په پیسو مست و، نو په ودونو نه مړېده او دا یې څلورم واده و. که څه هم درې نورې ښځې یې ژوندۍ او په صورت جوړې وې، خو نصرو لالا لکه پوډري په ډېرو ودونو روږدي شوی و.

کله چې د آئینه مصحف وخت راغی، نو ښځو نارې کړې چې هلک راولئ. نصرو لالا لکه زعفران له شرمه تک ژیړ واوښت، پر یوه او بل انډي

شو، لکه موټر چې ګېر ته نه لوېږي، خر خر او غور غور يې پورته شو، خو بيا هم نه شواى ولاړېداى. په دې وخت کې يې ځوان زوى راغى او هغه يې په غېږ کې د ناوي خونې ته بوت. په لاره کې يې پښې لکه د الوتکې ټايرونه چې نه ايله کېږي هماغسې ټولې پاته وې.

نصرو لالا د شپاړس کلنې ناوې ځنګ ته پر تخت ناست و. پر ژېړبخونه ړيره يې شنه نسوار داسې ځلېدل لکه د رسامۍ چټل نويسه کتابچه. نصرو لالا لکه د پرتوګاښ لرګى داسې ډنګر و، د اس غونډې اوږد اوربوز يې د ناوې خوا ته ورکوږ کړى و. اوږده غوږونه يې داسې ښکارېدل لکه د رکشې دوې دروازې چې خلاصې پاته وي. د ناوې ځنګه ته داسې ښکارېده لکه توره پيشي چې په سپينه نکلي پياله کې شيدې څښي.

نصرو لالا سګرېټي هم واهه، کله چې به يې خبرې کولې، نو د مستريانو خبره رينګ يې اواز کاوه او سږو يې هم ښه په درز کې شپېلۍ وهله. آئينه مصحف لا نه و پيل شوى چې زوم ټوخي شين کړ. ټوخى يې وار په وار پسې ډېرېده. له ټوخې سره به يې سر، اوږې او زنګنونه داسې په منظم ډول ښورېدل لکه ټرکټر چې چالان پاته وي او ميټکاټونه، ګېرونه او سټرينګ يې ښوري. د آئينه مصحف ننداړچيانو، په تېره بيا خسرګنۍ ته دا انديښنه ورولوېده چې داسې نه وي خداى مه کړه زوم له ټوخې سره يو ځاى له بلې خوا هم وټوخي او پزه مو راپرې کړي.

سهار ملا اذان د نصرو لالا مشرې مړور د ناوې د خونې ور وټکاوه. د خونې له دننه څخه يوازې د نصرو لالا غړومبى اورېدل کېده. د خونې ور له ټکېدو سره سم خلاص شو. د ناوې تر خوله د ځګونو نرۍ

برېښنده لیکه د زرین بالښت خوا ته تللې او په ګرېوان کې یې په نسوارو لړلو پلاستیکي غاښونو یوه زامه نښتې وه. نصرو لالا لکه مست اوښ تر خوله ځګونه بادول، په دې ځګونو کې یو و نیم زرین خالونه هم برېښېدل، تور او پنډ شونډان یې وښورول او د مړکانو ضد دوا خالي قطۍ ته یې اشاره وکړه: ورته وګوره! دې بدمرغې ځان په خپله وواژه. خپل شل منه تاریاک مې ارمان دي چې په ولور کې مې ورکړل. (۵۷: ۴۱۲) پرله پسې ګڼه)

۷: مبالغه (Exaggeration)

مبالغه د ټولو ملتونو په ادبیاتو کې لیدل کېږي. د دې صنعت لمن دومره لویه ده چې پر ادبیاتو سربېره په مجسمه جوړونه، نقاشۍ او سینما کې هم کار ځنې اخیستل کېږي. کله چې یو شاعر یا لیکوال د یوه شي ښه والی یا بدوالی داسې حد ته ورسوي چې پېښېدل یې سخت، نادر یا ناممکن وي، مبالغه بلل کېږي. مبالغه پر درې ډوله ده لکه تبلیغ، اغراق او غلو. په تبلیغ کې د یوه شي تصدیق یا تکذیب په داسې ډول کېږي چې تر اوسه پېښ شوی نه وي، خو د عقل او عادت له مخې امکان لري. په اغراق کې بیا د یو شي ستاینه یا غندل په دومره شدت سره شوې وي چې د عادت له مخې امکان نه لري، خو عقل یې مني. غلو بیادې ته وایي چې د یوه شي ستایل او غندل نه عقل مني او نه د عادت له مخې امکان لري.

څرنګه چې په طنز کې خلاف العاده انځور اساسي رکن دی، نو د مبالغې صنعت د دې کار لپاره خورا موثر او ګټور تخنیک بلل کېږي. په

طنز کې مبالغه پر تبلیغ، اغراق او غلو سربېره دوه نور ډولونه هم لري. دا ډولونه له دې دریو ډولونو سره تړاو لري چې یو لوی کول او بل کوچني کول دي. د دې تخنیک له مخې د ټولنې کوچني مسایل یا کوچني کرکټرونه خورا لوی ښودل کېږي او د ټولنې پام ورته رااوړي. طنز لیکوال له خپل قلم څخه ذره بین جوړوي او لوستونکو ته یوه کوچنۍ سپږه د فیل غوندې غټه ور ښيي. دغه ډول یو لوی زورواکی او شتمن سړی خوار او سپک ښيي.دا کار له څو لارو کېدای شي. یو دا چې په الفاظو کې په نیم یا سپک نوم یادشي، لکه وزیرگی، پاچاگوټی، والي گی، چټل خان، ملک وشمه او داسې نور نومونو یاد شي او یا دا چې له لویو حیوانانو سره تشبیه او په دې ډول سپک معرفي شي. بله لار یې دا ده چې هغوی ته ځینې سپک اصطلاحات منسوب شي لکه د کاغذه دېب، فیل دی په خلفه ترلی دی او داسې نور نومونه او اصطلاحات ورته وکارول شي. بله لار یې دا ه چې هغوی په خپل عملي موقف او ژوند کې ناکام، کوچني او سپک وښوول شي. (۴: ۵۵ - ۵۸ مخونه)

افغان طنز لیکوال ښاغلی حمید مفید چې په المان کې اوسېږي او په دري ژبه طنزونه لیکي، له دې تخنیک څخه خورا په ماهرانه ډول کار اخلي. د بېلگې په ډول به د نوموړي له (ادم اوپن) کتاب څخه یو طنز رااخلو: ((د المان د هامبورگ ښار په یوه مجلل هوټل کې پرتمینه او شانداره غونډه روانه ده. د هامبورگ ښاروال خورا په قاف او لام او فاتحانه انداز خبرې کوي. په غونډه کې د ماسکو، ریاض، نیویارک او

نورو لویـو هېوادونـو ښـاروالان مېلمانـه او د چاپېریـال سـاتنې او خپلـو ښارونو د پاک ساتلو په اړه بحث کوي.
په دې وخت کې د (یوهانس مولر) په نـوم یـو اروپـایي چـې د ښـار پـه واټونو کې د تشناب د نشتوالي له امله د تالار برنډې ته راغی او داسـې فکر یـې کـاوه چـې دا تشـناب دی. لـه خپـل جېـب څخـه یـې کاغـذي دسمال راوایست، پزه یې په پاکه کړه او بیا یې دسمال لاندې واچاوه. تر دې وروسته یې په ارامـه پتلـون و ایسـت، لمـن یـې پـر سر واړولـه او پـر اودس مات کښېناست. د ښیښې شاته د مسکو ښاروال لـومړی سـړی و چې دا صحنه یې ولیده او پـه زوره زوره یـې وخنـدل. تـر دې وروسـته د ریاض ښاروال پوخ وهل او په زوره یې خنـدا شروع کـړه. وروسـته د ټولـو ورپام شو او په ګډه یې خندا پیل کړل. د هامبورګ ښاروال له شرمه تک سور شو، د غونډې برخه والو ته یې وکتل، ویې لیدل چې ټـول دبانـدې ګـوري او ده تـه یـې پـام نشـته. وینـا یـې پرېښـوده او پـر خپـل ځـای کښېناست. (یوهانس مولر) چې پر کومه لار راغلی و، بیرته پر هماغه لار ولاړ، بس یوازې د ښارونو د پاک ساتلو په خاطر یې د هدفمندو انسانانو د روزنې په نړیوال کنفرانس کې چټلي وکړه. (۴۰: ۱۵۹ مخ)

۸: د ستاینې په بڼه غندنه (الذم بما یشبه المدح)

په دې ادبي صنعت کې یو شاعر یا لیکوال په خپل کلام کې د یوه شي غندنه په داسې ډول کوي چې په ښکاره ستاینه، خـو پـه حقیقـت کـې غندنه وي. لکه خوشال بابا چې وایي:

عادل پاچا پیدا شو
اورنگ شاه د دین غمخور
خپل پلار ترې په عدل
په فتوا وژني خپل ورور. (۵۴: ۱۵۰ مخ)

موږ په پښتو ژبه کې د دې تخنیک پر بنسټ جوړ شوي ډېرداسې اصطلاحات ، محاورې، متلونه او کنایې لرو. مثلا یوه اصطلاح لرو چې وایي: په پک چې ریشخند وهې، نو ورته ووایه چې ځنېوره. کېدای شي داسې بېلګه هم ولرو: د ښار په یوه ګڼه ګوڼه ځای کې درنه چاودنه شوې او سلګونو ملکي خلکو ته یې تلفات اړولي دي. ولسمشر- د وژل شویو خلکو خپلوان ارګ ته د فاتحې او تسلیت لپاره وربللي دي. په وربلل شویو خلکو کې یو سپین ږیری د نورو په استازیتوب ولاړېږي او داسې وایي: ((جناب ولسمشره! قربان مو شم، تاسې ډېر مهربانه یاست. زموږ لپاره مو شپه او ورځ پر ځان یوه کړې او ملت ته خدمت کوئ، په تېره بیا په امنیتي برخه کې ستاسې خدمتونه له هیچا هم پټ نه دي. له کومې ورځې راهیسې چې تاسې ارګ ته تشریف راوړی، په ټول افغانستان کې یو ملکی سړی هم نه دی وژل شوی. تاسې د سولې اتل یاست، خدای مو سیوری زموږ له سر څخه مه لیري کوه، عمرمو ډېر شه، خدای مو تخت او بخت برقراره لره)).

۹: انطاق او تجنیس

تشخیص په لغت کې پېژندلو او انطاق نطق او خبرو کولو ته وایي، خو په ادبي اصطلاح هغه صنعت دی چې یو بې سا شي ته سا ورکړل شي

او بیا د هغه په ژبه خبرې ورسره وشي یا بې سا شیان تر خپل منځ خبرې وکړي او انسان وربانديې پوه شي.(۲۴: ۹۷ مخ)

دا صنعت په طنز کې تخیل پیدا کوي، یو شی له خپل تناسب او طبیعي حالت څخه باسي او په نتیجه کې د خندا لامل گرځي، د بېلگې لپاره به د ښاغلي کاتب پاڅون (د زړه خواله) نومي طنز راواخلو:

د کتابتون په یوه الماری کې دوو کتابونو په خپلو کې د زړه خواله سره کوله. لومړی کتاب چې له مخ نه يې خړې خاورې دوړېدلې، د ځنگ گاونډي ته وویل: پخوا ښه و د موجودی په وخت کې به خاورې اودوړې راځنې پاکېدلې، خو نن په خړو خاورو کې ډوب یو.

دوهم کتاب چې پر شونډو يې دوې گوتې خاورې پرتې وې په ځواب کې وویل: پر خاورو شکر باسه. پر دې وېرېږه چې سبا د خاورو پر ځای په ایرو کې ډوب نه شې. د دوهم کتاب خبره رښتیا شوه. سبا باقي شوي معتمد کتابتون ته اور واچاوه او د باقیاتو سندونه يې په مصرف مجرا شول. (۷: ۴ مخ)

۱۰: طباق الاضداد یا تناقض (Incongruity)

طباق په لغت کې یو ځای کولو او اضداد د ضد جمع ده، خو په ادبي اصطلاح کې هغه صنعت ته ویل کېږي چې یو شاعر یا لیکوال په خپل کلام کې دوې مخالفې یا متضادې مانا وي راوړي وي. دا تخنیک په طنز کې ډېر بریالی او د خندا لامل گرځي. موږ وویل چې کله انسان له داسې حالت سره مخ شي چې له تناسب څخه وتلی او خلاف العاده ورته ښکاره شي، نو خندا ورځي، لکه د خبرو او عمل تر منځ تناقض، د

صفت او موصوف تر منځ تناقض، د لفظ او مانا تر منځ تناقض، د موظف او وظيفې تر منځ تناقض او داسې نور. مثلا موږ باور لرو چې روغتون د روغتيا او شفا ځای دی. په روغتون کې اکثريت ناروغان تداوي او جوړېږي، خو که موږ له رسنيو څخه داسې خبر واورو چې له فلاني روغتون څخه د لومړي ځل لپاره دوه ناروغان روغ ووتل، د خندا وړ خبره ده. په دې اړه د آغلي ملالۍ بشير يوه لنډه کيسه رااخلو چې (غلبېل او کوزه) نومېږي. د دې کيسې نوم هم جالب او د اضدادو د تخنيک ښه مثال دی. په کندهار کې اصطلاح ده چې وايي: غلبېل کوزې ته ويل سورۍ. هدف يې دا وي چې غلبېل خپله سورې سورې و، خو کوزې ته يې پېغور ورکاوه چې ته سورۍ يې. په دې کيسه کې هم يوه بوډۍ خپله چيلم څکوي، خو د نورو سگرېټ څکول لويه گناه ورته ښکاري. کيسه په دې ډول ده:

((پر اوار ټغر ناستې بوډۍ د ختو دېوال ته شا ولگوله او مخامخ ولاړ ځوان له پوښتنو ډکو سترگو ته يې وکتل:

وۍ زويه مور يې داسې ښځه وه چې خدای دې ځنې ساته! د داسې مور به څه لور وي.

ځوان: ولې مورې؟ په مور يې څه شوي و؟ ښه خلک نه و؟ ژر راته ووايه څنگه خلک و؟

بوډۍ: زويه څه درته ووايم؟ که رښتيا راباندې وايې زما خو يې مور خوښه نه شوه.

ځوان: ښه مور يې څه کوې، زه خو يې له مور سره واده نه کوم، لور يې څنگه وه؟

بوډۍ: هی زما ساده زویه! د دې مور به څه لور وي. هر څومره چې ښه شي بیا هم د هغې مور لور به وي.پوهېږې چې مور یې څه کول؟ سګرېټ یې څکول، سګرېټ!
له دې خبرې سره سم بوډۍ په دواړو غوږو نیولو سره د لاسو چلیپا جوړه کړه او بیا یې لمسۍ ته ورغږ کړه: لورکۍ هغه چیلم مې را سم کړه چې سر مې چوي، بیا یې له ځان سره وویل: توبه خدایه توبه!
(۵: پرله پسې اتمه ګڼه، څلورم مخ)

۱۱: بدلون (Distortion)

په دې تخنیک کې د یوې کلمې یا عبارت شکل یا مانا ته د خندولو یا مسخره کولو لپاره بدلون ورکول کېږي. دا ډول بدلون پر درې ډوله دی لکه لفظي بدلون، معنوي بدلون او ګرامري بدلون چې دلته یې هر ډول لږ لږ تشریح کوو:

الف: لفظي بدلون:په دې ډول بدلون کې د یوې کلمې، جملې یا پاراګراف الفاظو ته بدلون ورکول کېږي. لکه اجماع په جماع، تحصیل په تعطیل، انتخابات په انتصابات، هنرمند په هنربند او صحت عامه په صحت خامه اړول. د دې بدلون یوه غوره بېلګه به د درې ناپوهانو (Three Idiot) نومي هندي فیلم څخه را واخلو. په دې فیلم کې د محصلینو د فراغت د غونډې لپاره چمتووالی نیول کېږي. غونډه خورا پرتمینه په پام کې نیول شوې چې د هندوستان لومړی وزیر او نور لوړپوړي دولتي چارواکي هم ورته رابلل شوي وي. د پوهنتون د ادارې

له خوا پرېکړه کېږي چې د محصلینو په استازیتوب بـه د دې پوهنتـون یو بهرنی محصل (چیتور) خبرې کوي. دکتابتون مسئول د چیتور لپاره بیانیه په هندي ژبه لیکـي، خـو چیتـور پـه هنـدي ژبـه نـه پـوهېږي، نـو پرېکړه کېږي چې چیتور به بیانیه ټکي په ټکي یادوي او په غونډه کې به یې هم له یاده وایي. مخکې تر دې چـې چیتـور لیکـل شـوې بیانیـه ترلاسه او یاد یې کړي، د (رنچوړ) په نوم یو ډېر شوخ او ټوکي محصل په غلا او چل ول د چیتور کمپیوټر خلاصوي او په بیانیه کـې د (چمتکـار) کلمه په (بلتکار) اړوي. چمتکار په هندي ژبه کې ابتکـار یـا کارنامـه او بلتکار جنسي تېري ته وایي. دا فیلم په کنـدهار کـې (پـلار پروډکشـن کمپنی) په پښتو دبله کړی او(کارنامه) کلمه یې په (عِماله) اړولې چـې په دې ډول یې دا بیانیه نوره هم د خندا وړگرځولې ده. د بیانیې پښـتو متن په دې ډول دی:

((درنـو حـاضرینو، ښـاغلو او آغلـو! جلالـتمآب لـومړی وزیـر پـري پټـې صاحب، درنو استادانو او محصلینو! السلام علیکم

نن که زموږ د پوهنتون نوم د لمر په شان ځلېږي، نو ویاړ یـې یـوازې د یوه سړي دی چې هغه زموږ د پوهنتـون رئـیس ډاکټـر وایـرس دی. دی ډېر زیارکښ او ستر انسان دی. له تېرو دېرشـو کـالو راهیسـې پـه دې پوهنتون کې پرله پسې عِماله کوي، هیله ده چې بیا به هم عماله کولـو ته دوام ورکړي. د دې پوهنتون محصلین خو بیخي حیران شوی چې یو سړی په خپل ژونـد کـې دومـره عمالـه ځنگـه کـولای شي هـا؟ ښـاغلي ډاکټر وایرس تر ډېرو تجربو وروسته ځان دې ځـای تـه رارسـولی دی. د

وخت قدر پېژندل او وخت په مناسب ډول لګول خو بايد سړی له ده څخه زده کړي.

نن موږ محصلين په پوهنتون کې يو، خو سبا به په هيواد کې او له هېواد څخه دباندې خپاره شو، زه باور لرم چې په هر هېواد کې چې اوسو، نو هلته به هم عماله کوو او د دې پوهنتون نوم به نور هم ځلوو. نړۍ ته به ښيو چې د عمالې کولو کوم ظرفيت چې د دې پوهنتون په محصلينو کې شته، هغه د نړۍ په هيڅ ځای کې هم نشته.

جلالتمآب لومړی وزير صاحب!

موږ عمالې ته ډېره اړتيا درلوده، کور مو ودان چې زموږ پوهنتون ته مو عماله ورکړې ده. که څه هم عماله له هر چا سره شته، خو زموږ رئيس صاحب يې بيخي په جېب کې ګرځوي او هيچا ته يې نه ورکوي. جلالتمآب لومړی وزير صاحب! زه فکر کوم چې اصلا دا عماله تاسې ده ته په لاس ورکړې ده، تاسې يې وګورئ چې دی دا عماله څنګه پر ځای کاروي)).

ب: معنوي بدلون: په دې بدلون کې يوه کلمه يا عبارت د خپلې اصلي مانا پر ځای داسې مانا يا تفسير کېږي چې د خندا وړ ګرځي. د بېلګې په توګه به د ښاغلي کاتب پاڅون (ورکشاپ) نومي طنز راواخلو: ((ورکشاپ ترکيبي کلمه ده چې له (ورک) او (شاپ) څخه جوړه شوې ده. (ورک) دپښتو ژبې د ورک او لادرکه مانا لري او (شاپ) په لاتينه ژبه

کې دوکان یا هټۍ ته ویل کېږي، نو ویلای شو چې ورکشاپ هغه هټۍ ده چې سامان آلات او هر څه پکې ورک وي. که ورک هم نه وي، نو د ترمیم لپاره میاشتې میاشتې انتظار باسي. ډېر څله داسې هم پېښېږي چې د سامانونو پرزې پکې ورکې شي)).(۸: ۸ مخ)

ج: گرامري بدلون: په دې ډول بدلون کې د یوه لغت ریښې او گرامري جوړښت ته بدلون ورکول کېږي، مثلاً یو لغت یا جمله په مصنوعي ډول عربي، انگرېزي یا پښتو بلل کېږي لکه الکمپیوټر، الموټر، السورناچیه، الربابیه، ډوډیته الماښامیه، الکبابت الشامیه او ضمنا بولانیه او شلومبیت الترویه او تر خوراک وروسته پړمخې پرېوتیه.

۱۲: سرچپه کول: (Reversal)

دا تخنیک هم بدلون ته ورته دی، خو توپیر یې دا دی چې په دې تخنیک کې یوازې یوه کلمه، یو مفهوم، یو شی او یو عمل سرچپه کېږي او په دې ډول له تناسب ځخه وزي او د خندا وړ گرځي. مثلا یو چا پښې پورته نیولي او پر لاسونو روان وي. د خندا پر ځای ژاړي، امیر د مامور نقش لوبوي، مقتدی ملاامام ته نصیحت کوي. بې سواد باسواد ته زده کړه ورکوي، لوی سړی د کوچني کارونه کوي، نارینه د ښځو ځانگړي کارونه کوي. د بېلگې لپاره به د بي بي سي راډیو د پخواني خبریال ښاغلي گوهر رحمان گوهر خبره راواخلو، دی وایي: ((یو وخت مې په پېښور کې د پاکستان له ملي راډیو سره د خبریال په توگه کار

کاوه. یوه ورځ په سټوډیو کې نوکري وم او د خبرونو، راپورونو، مرکو، ویناوو او سندرو تر منځ مې په ژوندۍ بڼه اناونسونه ورکول. په دغه ورځ مو د نشراتو په مهالوېش کې د پاکستان د بابای قوم (بابای ملت) محمدعلي جناح وینا هم درلوده. د جناح وینا چې خپره شوه، نو ما باید داسې اناونس ورکړی وای: گرانو اورېدونکو! تاسې د بابای قوم قاید اعظم محمد علي جناح وینا واورېده، اوس به د گلنار بېگم په خواږه اواز کې یوه سندره واورئ، خو په اشتباه کې خبره راڅخه سرچپه شوه او داسې مې وویل: گرانو اورېدونکو! تاسې د بابای قوم قاید اعظم محمد علي جناح په خواږه اواز کې سندره واورېده، اوس به د گلنار بېگم وینا واورئ)).

۱۳: دخندا وړ نوم ایښودل

په دې تخنیک کې پر یوه شخص، ادارې، کار یا فکر باندې داسې نوم ایښودل کېږي چې د خندا او ملنډو وړ وگرځي. لکه لوېشتکی، جگلاښو، ډارن، تورمخی، فیشنتون، د تعرض وزرات، کېبل شاهي، سوټه کراسي، ټوپکسالاري او داسې نور. دا ډول نومونه هغه وخت ډېر د خندا وړ گرځي کله چې نوم له شخصیت سره سمون و نه لري، لکه بې سواد ته میرزاخان، ډارن ته دلاورخان، په ونه ټيټ ته چینارگل، بدرنگ ته ښایسته خان او بوډا ته زلمی وویل شي. دغه ډول ځینو انسانانو ته د سپکاوي په نیت د حیوان نوم کارول هم د خندا وړ گرځي لکه خر، سپی، سرکوزی، چرگ، مېږی، گیدړ، سورلنډی، چنگاښ، چونگښه، خزدکه او داسې نور.

۱۴: ناسمه املا

ناسمه املا لفظي تخنيک بلل کېږي چې يو شمېر طنز ليکوال يې د لوستونکو د خندولو لپاره کاروي. د لوستونکو د خندا لامل دا دی چې د وخت په تېرېدو سره د انسان ذهن او سترګې له ځانګړي او مشخص ليکدود سره اشنا او د ليکدود په اړه خپل ذهن ته يو تصوير او تناسب سپاري، نو کله چې يوه کلمه يا جمله له طبيعي جوړښت او تناسب څخه وتلې ورته ښکاره شي، انسان ته خندا ورځي. د اوبو او برېښنا وزير ښاغلي ممتازالحق لنډ ژوند ليک د ناسم ليکدود يوه بېلګه ده.

د هوبو او برېخنا وظير شاه خلي مومطاض الهک لانډزوندليق

شاه خلی مومطاض الهک د مرهون صراج الهک ژوی په (۱۳۴۸ه ش) قال فه قابل قې دې نرۍ طه سترګې غرولي دي. ابتداعيه طاليماط يې د حلمند ولايط مرکز لښقرګاه قې فيل او د بقلوريا د پراغط صند يې د امريقا د جرثي هيالت لارنسويل شاونزي چخه ترلاثه کړی ډی. فه ۲۰۰۱م قال قې يې د بالطيمور فوحنتون چخه فه هيداره او طجارط کې د ماصتېرۍ صند تر لاثه کړ دی.
شاه خلي مومطاض الهک سانوي او ليصانث ذده قړي فه فاکسطان کې په خسوسي ډهول طرثره قړي جي. نوموړي د ذده کړې فه بحير کې له زينو موصصاتو سره هم قار کاوه. دغه ډول د امريقا فه تيقثاظ هيالت کې له يوې غير انتفاهي موصصې ثره د وقيل او نړيوالو روابتو کې د هولسمشر سلاحکار حم فاته شوی دی.

د طنز ژبه

طنز له ادبیاتو او ادبیات له الفاظو سره اړه لري. په ادبیاتو کې ژبه د وسیلې تر څنګ هدف هم وي، ځکه چې ادبي ښکلا د الفاظو په ښه راځرګندېږي او لوستونکی تر اغېز لاندې راولي. انسان د وخت په تېرېدو سره له الفاظو سره عادت کېږي او دا الفاظ یې په ذهن کې یو تناسب جوړوي چې ولسي ژبه هم ورته ویلای شو. کله چې ولسونه په ژبه کې نوي لغتونه واوري، نو نه وربانديې پوهېږي او که پوه هم شي، نو خپل یې نه ګڼي، هغه دی چې په نتیجه کې ژبه له تناسب څخه وتلې ورته ښکاري او نوي لغتونه یې د موسیقیت او آهنګ له پلوه پر غوږونو ښه نه لګېږي. کېدای شي ولسونه د وخت په تېرېدو سره له نویو لغتونو سره عادت او وروسته یې خپل وګڼي، خو که په لیکنه کې په لومړي ځل له داسې کلماتو سره مخ کېږي، نو ستړی کېږي، له لیکنې یې خوا توریږي او لوستل پرېږدي.

که څه هم ساده، روانه او ولسي ژبه د هرې ښې لیکنې ځانګړتیا ده، خو په طنز کې اړتیا بلل کېږي. څرنګه چې د طنز لوستونکي عام خلک دي او اکثره لوستونکي طنز د تفریح لپاره لولي، نو باید د طنز ژبه ساده او ولسي وي. طنز لیکوال باید داسې الفاظ غوره کړي چې د آهنګ تر څنګ عامه او څرګنده مانا هم ولري. په طنز کې ولسي- کنایې، محاورې، اصطلاحات، ولسي شعرونه او متلونه کارول او ځینو کرکټرونو ته جالب تکیه کلامونه ورکول نه یوازې دا چې لیکنه په زړه پورې کوي، بلکې د هرې سویې د خلکو لپاره یې لوستل اسانه کېږي.
د لفظي صنعتونو استعمال هم د طنزي ژبې یوه مهمه برخه ده. په لفظي صنایعو کې همدا الفاظ په هنري ډول سره اوډل کېږي او په طنز کې د خندا تومنه پیدا کوي. په ځینو بانډارونو کې به مو لیدلي وي چې یو ځوک په خبرو کې اشتباه وکړي،یوه کلمه ناسمه تلفظ کړي او خلک یې پر خبرو خاندي. موږ کولای شو چې په شعوري ډول ځینې کلمې یا جملې داسې سره واړوو چې د خندا وړ وګرځي.مثلا یو نظامي قوماندان وایي: موږ د کومانډو لپاره داسې ځوانان غوره کوو چې له جسمي پلوه پیاوړي وي. اوس که په دې جمله کې د (جسمي) پر ځای (جنسي) کلمه راوړو د جملې مفهوم بدلون مومي او د خندا وړ ګرځي. استاد نومیالی د (بازسازي) کلمه په (بادسازي) اړوي او د ثور د اوومې کودتا د طنز په ژبه داسې مسخره کوي:
د ټمبه غوایي له ښخه سا وتله په تېزي
دوی ویل دا ده بازسازي، ما ویل دا ده بادسازي.

طنز لیکوال ګڼ شمېر تخنیکونه په واک کې لري چې په مرسته یې په طنز کې خندوونکی انځور جوړ او کولای شي چې په دې ډول لوستونکو ته د ټولنې ګڼ شمېر ظریف اړخونه وروښيي او هغوی وخندوي، خو که و نه توانېږي چې د خپل طنز لپاره داسې سوژه پیدا کړي چې په خپل ځان کې د خندا مالګه لري او یا د خندا لپاره له معنوي صنعت څخه کار واخلي، نو لفظي صنعت اسانه کار دی او په طنزي لیکنه کې د خندا برخه پوره کولای شي.

په طنزي ژبه کې بله مهمه خبره په یوه موضوع پورې تړلې ځانګړې اصطلاحات او ټرمینالوژي ده. موږ مجبور یو چې د طنز لیکلو پر مهال دا اصطلاحات مشخص او پر ځای وکاروو. مثلاً که غواړو د معاینې یا عملیاتو پر مهال له ناروغ سره د ډاکټر غیر مسلکي اخلاق وښیو، نو باید د معاینه کولو یا عملیاتو په بهیر کې ټول پړاوونه، افزار او پرسونل په خپلو طبي نومونو معرفي کړو، که داسې و نه کړو، نو لوستونکی باور نه کوي چې دا د یوه روغتون انځور دی. کله چې د روغتون انځور نه وي، نو لوستونکو ته په روغتون کې نیمګړتیاوې هم نه شو ورښوولای. که پر یوه نظامي موضوع طنز لیکو، نو باید ټول مروج عسکري اصطلاحات په پام کې ولرو. که په طنز کې یو عسکر خپل قوماندان ته په (لالو ماما) ورغږ کړي، لوستونکی باور نه کوي چې ګواکې دا دې یوه نظامي قطعه وي.

په طنز کې د اجتماعي ناخوالو په اړه د لوستونکي قضاوت کول د هدف یوه مهمه برخه ده او لوستونکی هغه مهال ښه قضاوت کولای شي چې د لیکنې تر اغېز لاندې راشي او د لیکنې تر اغېز لاندې هغه وخت

راتلای شي چې انځور واقعي غونډې ورته ځرګند شي. کـه ليکـوال پـه يوه موضوع پورې له تړولو ځانګړو اصطلاحاتو سره بلد نه وي، نو ښه به دا وي چې له يوه مسلکي شخص سره مشوره وکړي.

د موضوع تر څنګ د طنز لپاره د قالب انتخاب هم د طنز پـر ژبـه اغېـز کوي. په ادبي ليکنه کې له ګڼ شـمېر ادبي تخنيکونـو او تخيـل څخـه کار اخيستلای شو، خو په ژورنالستيک اثر کې هر ادبي صـنعت نـه شـو کارولای. که د احمد پـه نـوم د يـوه ځـوان د وژل کېـدو پېښـه پـه لنـډه کيسه کې را اخلو، نو ويلای شو چې (د احمد په مرګ اسمان هم ډېـر غمجن و، زړه يې تک شين و، سپوږمۍ هـم پـه ويـر لړلـې وه، نـن يـې بيخي مخ انسانانو ته ور ښکاره نه کړ او د تورتم شاته پټه وه) خو که پر همدې پېښه راپور جوړوو، نو داسې ژبه نه شو کارولای. ژبه په ادب کې هم وسيله او هدف دی، خو په ژورناليزم کې يـوازې وسـيله ده. پـه ادبي اثـر کـې الفـاظ د ښـکلا او موسـيقيت لپـاره غـوره کېـږي، خـو پـه ژورنالستيک اثر کې د ژبـې هـدف يـوازې د موضـوع وضـاحت او پيغـام رسول وي، نو د طنز لپاره چې هر ډول قالب غوره کوو، مجبور يو چې په هماغه قالب پورې تړلې ژبه وکاروو.

ځينې طنزي تخنيکونه هم ځانګړې ژبه لري چې بايد پام ورتـه وشي. د بېلګې په ډول پاروډي په طنز کې يو تخنيک دی. که يو کلاسيک سبک پاروډي کوو بايد ژبـه يـې د زړې نسـخې غونـډې وي. د بېلګـې پـه ډول محمديار يار د امير کروړ وياړنه پـاروډي کـړې ده. يـار صـاحب تـر ډېـره بريده هڅه کړې چې د امير کروړ په وياړنه کې راغـلي لغتونـه اسـتعمال کړي. که څـه هـم د امـير کـروړ پـه وياړنـه کـې ځينـې لغتونـه اوس لـه

استعماله لوېدلي او یار صاحب هم په خپلو نورو شعرونو کې داسې لغتونه نه کاروي، خو د پاړهي تخنیک دې ته اړ کړی چې د امیر کروړ د دورې ژبه استعمال کړي. په لنډ ډول ویلای شو چې د طنز ژبه باید روانه، ولسي، له موضوع، قالب او طنزي تخنیک سره سمه انتخاب شي. که طنز لیکوال خندوونکې سوژه نه شي پیدا کولای یا معنوي صنعت سم نه شي کارولای، نو کولای شي له لفظي صنعت څخه کار واخلي او په دې ډول په طنز کې خندوونکی قوت پیدا کړي.

د طنز لیکلو عملي پړاوونه

تر دې ځایه مو د طنز پر تیوري بحث وکړ. اوس به د موضوع دا اړخ وڅېړو چې په عملي ډول طنز څنګه ولیکو؟ کوم کار لومړی او کوم یې وروستی وکړو؟ له سره تر پایه کوم ټکي په پام کې ونیسو او له کومو پړاوونو څخه تېر شو؟ هر لیکوال د لیکلو ځانګړې کړنلاره او ډول ولري، خو د طنز لیکلو پړاوونه له نورو لیکنو سره توپیر لري. زه غواړم په دې بحث کې تر ډېره بریده له لوستونکو سره خپلې شخصي تجربې شریکې کړم. زه طنز په پنځو عمده پړاوونو کې لیکم چې په دې ډول دي:

۱: موضوع غوره کول

د طنز لیکلو په بهیر کې سوژه یا موضوع غوره کول لومړی ګام دی. موضوع معمولا درې سرچینې لري لکه تجربه، مشاهده او مطالعه. د لیکوال خپلې تجربې تر ټولو ښه سرچینه ګڼل کېږي، ځکه پېښه ورباندې تېره شوې، اغېز یې ورباندې کړی، ذهن یې ورناارامه کړی او په پېښه پورې تړلې ټول اړخونه یې په خپلو سترګو لیدلی دي لکه

مکان، زمان، کرکټرونه، د پېښې عوامل، نتيجه او داسې نور اړخونه. تر ټولو مهمه دا ده چې ليکوال د پېښې کرکټر پاته شوی دی.

په ظاهره د طنز لپاره موضوعات ټاکل اسانه کار برېښي. ليکوال کولای شي د اجتماعي ناخوالو يو اوږد ليست چمتو کړي، خو په دې ليست کې هره موضوع به تش جسد ته ورته وي چې روح يې اجتماعي انتقاد او د خندا تومنه ده. کېدای شي له انتقاد سره د ادبي صنعت په مرسته خندوونکی انځور هم وتړو، خو ولسي رنګ به يې کمزوری وي، نو ښه به دا وي يوه داسې موضوع غوره کړو چې ولسي- کيسه هم ورسره تړلې وي. د دې کار يوه ګټه دا ده چې دا ډول کيسې په خپل ځان کې د خندا تومنه لري. دوهم دا چې پوهېږو موضوع څومره مهمه او د خلکو له ورځني ژوند سره تړلې ده. دريم دا چې موضوع له ولس څخه راوتلې ده، که د هنر په ګېڼه او لوړ تخيل سينګار او بيرته ولس ته وړاندې شي، ولس خپل انځور پکې ويني او د زړه له تله يې خوښوي.

که ليکوال پام وکړي، نو په خپل ورځني ژوند کې يې خامخا داسې څه تجربه کړي او يا ورسره مخامخ شوی چې طنز ورباندې ليکل کېدای شي. د بېلګې په ډول يو ليکوال په خپل موبايل کې کريډيټ جمع کوي، خو کله چې خپل يو دوست ته زنګ وهي، نو د مخابراتي شبکې له خوا ورته ويل کېږي چې تاسې کافي کريډيټ نه لرئ. په دې وخت کې ليکوال حيرانېږي، له ځان سره وايي چې ما خو همدا اوس کريډيټ جمع کړ، شبکه ولې داسې وايي؟ په دې وخت کې د مخابراتي شبکې د شکاياتو نمبر ته زنګ وهي او خپله ستونزه ورسره شريکوي. شبکه ورته وايي چې تاسې (اسلامي معلومات) نومي ځانګړی پيکېج يا بسته

فعاله کړې ده. کله چې په خپل موبایل کې کریډیټ جمع کوئ، نو پیسې یې د هماغه پیجکېج له مخې په اوتومات ډول شرکت ته ځي او تاسې داسې فکر کوئ چې خدای مه کړه زموږ شبکه ستاسې پیسې غلا کوي. په دې وخت کې لیکوال په قهر کېږي او د شبکې د خدماتي څانګې مامور ته داسې وایي: ((درواغ مه وایه، ما هیڅکله هم دا پیکېج نه دی فعاله کړی، بیخي ورسره بلد نه یم او بله خبره داده چې زه هندو یم، نو د اسلامي معلوماتو پیکېج به ولې فعاله کوم؟ ښکاره خبره ده چې ستاسې شبکه له مشتریانو څخه پیسې غلا کوي)).

لیکوال تر دې تجربې وروسته د نورو مخابراتي شبکې غلا ته متوجه کېږي او غواړي چې دا کار وغندل شي. د مخابراتي شبکو په اړه به خلک ډول ډول شکایتونه لري، خو لیکوال ته دا موضوع ځکه مهمه ده چې یو خو یې دی قرباني شوی او بل نو د ده تجربه پکې شامله ده. دا تجربه د لیکوال کار اسانه کوي، ځکه کیسه په خپل ځان کې انتقاد او د خندا تومنه دواړه لري او په لږ بدلون سره طنز وربانديې لیکل کېدای شي.

د موضوع موندلو بله سرچینه مطالعه ده. دلته زموږ هدف د چاپي موادو مطالعه نه، بلکې ټولې هغه کیسې او پېښې دي چې لیکوال ته د خلکو، کتابونو او رسنیو له لارې رسېږي. د بېلګې په ډول د کورنیو چارو وزیر د نشه يي توکو پر ضد د مبارزې په اړه مطبوعاتي کنفرانس رابللی وي. یو خبریال له وزیر څخه داسې پوښتنه کوي: د کابل په ډېرو ځایونو کې هیروئین په ښکاره ډول او سپینه ورځ خرڅېږي. ایا تاسې دا خلک نه شئ نیولای؟ نه پوهېږئ چې دا پوډر چېري جوړېږي، له کومه

ځايه راځي، سوداګر يې څوک دي او څوک لاس ورسره لري؟ وزير په خندا ورته وايي: ((موږ د بشري خواخوږۍ له مخې د پوډرو دوکانونه نه بندوو، ځکه چې په کابل کې زرګونه پوډريان ژوند کوي، که موږ د پوډرو خرڅولو دوکانونه وتړو، پوډريانو ته پوډر نه رسېږي او په تکليف کېږي، ان دا چې کېدای شي مړه شي، ځکه هغوی دومره توان او پيسې نه لري چې پوډر خپله له بهرنيو هيوادونو څخه راوارد کړي او يا دي د پوډرو رانيولو لپاره ليري سيمو ته ولاړ شي)).

په رسنيو کې دې ته ورته زرګونه خبرونه او راپورونه خپرېږي چې ليکوال ته موضوع ورکوي. د بېلګې په ډول ليکوال په ټکسي کې سپور دی او له (الف) راډيو څخه داسې يو خبر اوري: ((په کابل کې د تور صمد په نوم يوه مشهور غله ځان پوليسو ته وسپاره. تور صمد د پوليسو له خوا د څو نفرو په وژلو او ګڼ شمېر غلاوو تورن شوی دی. پوليسو له دوو کالو راهيسې د هغه د نيولو هڅه کوله، آن دا چې د هغه د وژلو يا ژوندي نيولو پر سر يې لس مليونه افغانۍ نغده جايزه هم ايښې وه، خو تور صمد تری تم و او هيڅوک نه پوهېدل چې هغه به چېرې پټ شوی وي. تور صمد نن سهار لس بجې په کابل کې پوليسو ته تر سپارلو مخکې (الف) راډيو ته وويل چې دی ځکه ځان پوليسو ته سپاري چې غواړي د ده پر سر ايښوول شوې جايزه په خپله وګټي.))

په دې خبر کې که څه هم د خندا تومنه شته، خو اجتماعي انتقاد ورپوري تړل نور فکر او کار غواړي. کله چې موږ د خلکو له خولې يا رسنيو کې داسې خبرونه يا راپورونه اورو، نو ضرور نه ده چې هغه پېښه کټ مټ راواخلو، داسې کيسې موږ ته د اجتماعي انتقاد او خندا اغږل

شوي ډېر ښه مواد په لاس راکوي، کېدای شي په یوه پېښه کې یوازې د خندا مالګه موجوده وي، خو لیکوال باید دا مواد په ډېر هنرمندانه ډول پاخه، لیکنې ته چمتو او پاته اړخونه یې بشپړ کړي. لیکوال باید خامخا په کیسه کې نغښتی انتقاد، د خندا علت، د پېښې مکان، زمان، کرکټرونه او نور اړخونه څه ناڅه بدل کړي، که داسې و نه کړي، نو لیکنې ته یې ټوکه یا شفاهي طنز ویلای شو چې د لیکوال ملکیت نه بلل کېږي.

د موضوع موندلو دریمه سرچینه مشاهده او ولسي- بانډارونه دي. لیکوال خامخا په ټولنه کې داسې څه په خپلو سترګوویني او یا یې له خلکو اوري چې که لږ بدلون ورکړل شي، نو په تول پوره طنزونه ځنې جوړېدای شي. د بېلګې په ډول یو سړی په بانډار کې ناست او د دولتي مامورینو له رشوت څخه سر ټکوي. وایي له کوچنیو مامورینو څخه نیولې بیا تر وزیرانو پورې ټول په فساد ککړ دي. بل ورپسې راغبرګه کړي چې ولسمشر خپله له فاسدو او رشوت خورو سره شریک دی، که ورسره شریک نه وای، نو فاسد مامورین به یې نه مقرر کول او یا به یې جزا ورکړې وای، خدای مې دې غاړه نه بندوي که ولسمشر له هر مامور سره شریک نه وي، نو له وزیرانو سره خو خامخا شریک دی، هسې درواغ وایي چې زه له فساد سره مبارزه کوم، داسې کوم او هغسې کوم. بل بانډاري بیا وایي: یاره زه خو وایم که ولسمشر رښتیا هم له فساد سره مبارزه کوي، نو خپل ټول وزیران، مرستیال وزیران، رئیسان، والیان او نورې غټ بلاوي دې په یوه پلمه ارګ ته وروغواړي او بیا دې د دوی په

منځ کې ځانمرګي وکړي، په دې ډول به لـه افغانسـتان څخـه فسـاد يـو مخ ورک شي.

اوس که په دې ولسي بانډار کې د خلکو نظريات سره راغونډ کړو، نو نه يوازې دا چې د طنز لپاره مو يو ښـه موضـوع پيـدا کـړه، بلکـې د طنـزي کيسې يو ښه پلاټ مو هم تر ګوتو کړ. په دې کيسه کـې هـم اجتماعـي انتقاد او هم د خندا تومنه شته، خو دا چې ولسمشر په څه ډول په ارګ کې ځانمرګی کوي د خندا پلـه يـې نـوره هـم غنـي کېـدای شي. زمـا د ډېرى طنزونو موضوعات او کيسې له ولسي بانډارونو غوره شوي دي. زما يو طنز (په ارګ کـې ځـانمرګی) چـې پـه (۱۳۹۲ ه ش) کـال ليکـل شوی، موضوع او پلاټ يې د پـورتني ولسي- بانـډار څخـه غـوره شـوي دي.

۲: د موضوع په اړه څېړنه

کله چې ليکوال موضوع غوره کړه بايد په ذهن کې يې ښـه پخـه کـړي. داسي نـه شي چـې لکـه ډاګـي يـا پوسـته رسـوونکی کيسـې لـه ولسي- بانډارونو څخه راواخلي او بيا يې کټ مټ په هماغه بڼـه بيرتـه ولـس تـه ورسوي. ليکوال بايد لکه يو مجسمه جوړوونکی د غره سپېره او زيږه ډبره په خپلو هنرمندو ګوتو وتوږي، د ولس د خوښې، اړتيا، ذوق او غوښـتنو سره سم يې وسکڼي او بيا يې ولس ته وړاندې کړي. په لومړي ګام کـې د موضوع ټولو اړخونو ته د ليکوال پام نه وراوړي، نو ښه لاره دا ده چـې موضوع له ځان سره يادانښت او هغه اړخونه يې هم وليکـي چـې تـر دې مهاله د ده په ذهن کې راګرځي. تر يادانښت وروسته که څه هم ليکوال

په بل کار بوخت کېږي، خو ذهن یې له هماغې موضوع سره تړلـی وي، که لږ وخت وروسته بیرته پر هغه موضوع کار وکړي، نو موضوع به یې په ذهن کې ښه پخه او انکشاف ته چمتو شوې وي.

کله چې موضوع په ذهن کې پخه شوه او لیکوال ډاډه شو چې موضـوع په لیکنه ارزي، نو باید د موضوع په اړه څېړنه وکـړي. مـثلا کـه موضـوع طبي وي، نـو بایـد لـه ډاکتـر سره مشـوره وشي. کـه څـه هـم ډاکتـر بـه لیکوال نه وي، خو لږ تر لـږه پـه طبـي اصـطلاحاتو کـې مرسـته کـولای شي. د موضوع د مسلکي څېړنې تر څنګ له لیکوالـو سره مشـوره کـول هم ډېره ګټه لري. که څه هم ځینې لیکوال دا کار شرم ګڼي یا ډارېـږي چې څوک به یې موضوع غلا او یـا بـه ناسـمه مشـوره ورکـړي، خـو مـا (همت) د لیکوالو لـه سـلا مشـورو ډېـره ښـه نتیجه ترلاسـه کـړې ده. لـه داسې لیکوالو مې هم ډېر څه زده کړي چې آن د طنز الف و با هـم نـه پېژني. زه ځینې وختونه خپل طنزونه تر خپرېدو مخکې عامو خلکـو تـه هم لولم او د هغوی غبرګون ګورم. غواړم پوه شم هغـه هـدف چـې مـا د طنز لپاره ټاکلی ایا خلک یې احسـاس کـولای شي؟ ایـا دوی تـه خنـدا ورځي او د خندا په پای کې اجتماعي ناخوالو ته متوجـه کېـږي؟ ایـا د طنز ژبه خوږه، ساده او د پوهاوي وړ ده؟

لیکوال باید له ځانه وپوښتي چې ایا رښتیا یې طنز لیکلی او که یـې پـه دې نـوم هجـوه، هـزل یـا کومیـډي اثـر لیکلـی دی؟ ایـا رښـتیا یـې یـوه اجتماعـي بـې عـدالتي پـه ښـه کـړې او کـه یـې پـه غـیر شـعوري ډول اجتماعي ارزښتونه تر پښو لاندې کړي دي؟ دې پوښتنو ته ځوابونـه پـه یوازې سر نه شو موندلای، نو ښه بـه دا وي چـې خپـل اثـار تـر خپرېـدو

مخکې له ولس سره شریک کړو. زه داسې څو لیکوال پېژنم چې لس شل کاله کاله د طنز په نوم لیکنې کوي، خو طنز نه شو ورته ویلای، هغه څه چې دوی یې طنز بولي نه یې خپله تعریفولای شي او نه یې لوستونکي هغسي انګېري.
ما څو واره له عامو خلکو څخه ډېر ښه نظریات اورېدلي دي. آن دا چې ځینې وختونه طنز ولیکم او د مشورې لپاره لازم څوک پیدا نه کړم، نو خپلو بچیانو ته یې لولم او د هغوی نظریات اخلم. زما په اند دا ضرور ده چې کله موږ کومه لیکنه ټولنې ته وړاندې کوو باید لومړی یې امتحان کړو چې مطلوبه نتیجه ورکوي که نه؟ که یې لازمه نتیجه نه ورکوله باید له سره کتنه ورباندې وکړو. زما په اند لیکوال باید تل ځان پوه کړي چې خلک د ده د لیکنو په اړه څه نظر لري؟ که داسې و نه کړي، نو د لیکنو سا به یې له زېږېدو سره سم ختلې وي.

۳: د هدفونو غوره کول

کله چې مو موضوع په ذهن کې پخه او لیکلو ته چمتو شوه، نو د هدفونو وار رارسېږي. په لیکنه کې هدفونه پر دوو برخو وېشلای شو چې یو اساسي او بل فرعي هدفونه دي. د بېلګې په ډول غواړو له کم عمره نجونو سره د بوډاګانو سړو واده کول وغندو. تر غور وروسته پرېکړه کوو چې طنز د لنډې کیسې په بڼه لیکو. غواړو وښیو چې په کیسه کې د نصرو لالا په نوم اویا کلن بوډا له یوې شپاړس کلنې نجلۍ سره د هغې له خوښې پرته واده کوي. اوس دې هدف ته د رسېدو لپاره باید څو فرعي هدفونه وټاکو. د بیلګې په ډول غواړو چې بوډا د لوستونکو په

نظر کې سپک معرفي کړو، د هوس لېونی یې وښیو، دا کار یې بې ضرورته وګڼو، عملا یې داسې وښیو چې یو ناوړه کار یې کړی، باطله لار یې غوره کړې او خلک کرکه ځنې کوي، په جسمي لحاظ کمزوری او آن دا چې پر خپلو پښو د ناوي خونې ته هم نه شي تلای. دا ټول هغه څه دي چې زموږ مرکزي هدف پیاوړی کوي.

په طنز کې د هدف تر څنګ د پیغام خبره هم خورا مهمه ده. هغه څه چې د لیکنې په هره لیکه او پاراګراف کې د لوستونکو پام هدفونو ته وراړوي پیغام بلل کېږي، نو ویلای شو چې پیغام هدف ته د رسېدو لپاره وسیله ده. که یو فرعي هدف دا وي چې نصرو لالا په جنسي- لحاظ کمزوری وښیو، نو دې هدف ته د رسېدو لپاره د دې انځوریز پاراګراف په مرسته پیغام ورکولای شو:

((نصرو لالا د ناوي له مخ څخه شال پورته کړ، خوله یې ویړه شوه، لکه د غوجلي موږي ژیړ او خیرن غاښونه یې ښکاره شول، په جېبونو کې یې ګوتي ووهلې. د ګولیو څو خیرن پاکټونه یې را وایستل، یوې او بلې خوا ته یې سره واړول، ببرې وروځې یې لکه د تږي خره راوځړېدې، یو پاکټ یې ورپورته کړ او بیا یې بیرته په نورو پاکټونو کې ورواچاوه، له دې سره سم یې رنګ لکه زعفران ژیړ واوښت او له ځان سره وبونګېد: اوففففففف! هغه زما د ځوانۍ ګولۍ څه شوې؟ لکه چې راڅخه هېرې شوي دي)). کله چې ګورو نصرو لالا د جنسي- قوت ګولۍ خوري، نو په ذهن کې مو د طنز یو فرعي هدف یاني جنسي- کمزوري راګرځي، له دې سره سم مو د ښځو مظلومیت سترګو ته درېږي او له نصرو لالا څخه کرکه کوو.

لوستونکی د طنز لوستلو په بهیر کې د پیغامونو په مرسته په نوبت یوه یوه فرعي هدف ته متوجه کېږي او له مرکزي هدف سره تړاو ورکوي. کله چې لوستل پای ته رسېږي، نو د لوستونکي ذهن پر مرکزي هدف تمرکز کوي. هدفونه باید جلا پر یوه کاغذ ولیکل شي چې وروسته په شعوري ډول هر هدف ته جلا جلا پام وشي، خو که هدفونه و نه لیکل شي، نو کېدای شي یو ډېر مهم هدف راڅخه پاته شي. که څه هم د لنډکیو طنزونو لپاره د هدفونو یاداښت ته اړتیا نشته، خو که طنزي ناول یا طنزي راپور لیکو، نو باید هدفونه یې مخکې له ځان سره یاداښت او د لیکنې پر مهال په خپل نوبت پام ورته وکړو.

۴: د لوښي یا قالب غوره کول

کله چې مو موضوع، څېړنه او هدفونه غوره کړل، د دې وخت دی چې مناسب لوښی، قالب یا چوکاټ ورته غوره کړو. باید پام وکړو چې لوښی د محتوا په اندازه وي. که د طنز محتوا په څلوریزه کې ځايېږي باید د قصیدې په قالب کې یې وړاندې نه کړو او که محتوا د ناول په اندازه لویه وي باید د لنډې کیسې په قالب کې وړاندې نه شي. که کوچنی محتوا ته لوی قالب غوره کړو تاوان یې دا دی چې لوستونکی ستړی کوي، طنز بې خونده، وچ او بې مفهومه ورته ښکاري او په نتیجه کې یې لوستل پرېږدي. دغه ډول که لویه محتوا په کوچني چوکاټ کې وړاندې کړو د موضوع جزیات نه شو وړاندې کولای، په دې صورت کې مجبور یو د موضوع ټولو اړخونو ته پام و نه کړو، پر هر څه سرسري تېر شو چې په نتیجه کې د طنز هنري او ریالستیک اړخ کمزوری کېږي.

د قالب په غوره کولو کې د ليکوال استعداد او تجربه هم ضرور ده. که څوک شاعر نه وي، نو د نظم په بڼه طنز نه شي ليکلای، که په داستاني ليکنو کې برلاسی نه وي، نو د ناول، لنډې کيسې يا سفرنامې په قالب کې ښه طنزونه نه شي ليکلای. دغه ډول که څوک خبريال نه وي، نو په ژورناليستيک قالب کې ليکل شوي طنزونه يې د خلکو نه خوښېږي، نو په کار ده چې ليکوال په هغو قالبونو کې طنزونه وليکي چې پر هغه پوره حاکميت ولري.

۵: د طنز ليکلو تخنيکونه غوره کول

تر قالب يا لوښي وروسته بايد د طنز ليکلو تخنيکونه غوره شي. مخکې مو ويلي وه چې طنز له دوو اساسي ارکانو څخه جوړ دی چې يو اجتماعي انتقاد او بل خندوونکی انځور دی. انتقاد کول ډېر اسان کار دی، آن دا چې عام خلک هم انتقاد کولای شي، خو انتقاد له خندوونکي انځور سره تړل او بيا هغه په هنري انداز سره وړاندې کول په طنزي تخنيکونو يا ادبي صنعتونو پورې اړه لري.

د تخنيکونو غوره کول هم تر يوه بريده د طنز په موضوع او محتوا پورې اړه لري. تور طنزونه ځان ته جلا او سپين طنزونه جلا تخنيکونه لري. مثلا آيروني، د ستاينې په بڼه غندنه او گروټيسک هغه صنعتونه دي چې په طنز کې د انتقاد خوا ځلوي او د ترخه يا تور طنز لپاره ښه نتيجه ورکوي. دغه ډول پاروډي، تشبيه، بدلون، مبالغه، سرچپه کول او ناسمه املا بيا هغه تخنيکونه دي چې په طنز کې د خندا اړخ پياوړی چې له دې ډول تخنيکونو څخه معمولا د سپين طنز په ليکلو کې کار

اخیستل کېږي. که لیکوال د طنز تر لیکلو مخکې خپل استعداد او طنز محتوا ته پام وکړي او بیا په هغه رڼا کې د طنز لیکلو صنعتونه له ځان سره یادابښت کړي، نو په تول پوره طنز لیکلای شي.

پــای

ماخذونه:

۱: الفت، گل پاچا، (۱۳۳۹ه ش) لیکوالي، املا او انشا، کابل: پښتو ټولنه
۲: ادیب، عبدالکافي (۱۹۹۰م) خورې پاڼې، چارسده، پښتونخوا: ملت پبلیکېشنز
۳: بېنوا، عبدالروف،(۱۳۹۰ه ش) ادبي فنون،کندهار: علامه رشاد خپرندویه ټولنه
۴: باختري، منیژه، (۱۳۸۸ ه ش) انگبین نیشخند و شرنگ نوشخند، کابل: انتشارات سعید
۵: بشیر، ملالی، (۱۳۹۵ ه ش) غلبېل او کوزه، کندهار: ټاټوبی جریده، څلورم کال، پرله پسې اتمه گڼه

٦: پاځون، کاتب، (۱۳۷٦ه ش) د ښار په سټیډیوم کې، پېښور: دانش خپرندویه ټولنه
۷: پاځون، کاتب، (۱۳۷٦ ه ش) پندونه او خوندونه، پېښور: دانش خپرندویه ټولنه
۸: پاځون، کاتب، (۱۳۷٦ ه ش) د بنجاره هټی، پېښور: دانش خپرندویه ټولنه
۹: پولارډ، آرتر، (۱۳۷۸ه ش) طنز، تهران
۱۰:جهاني، عبدالباري، (۱۳۹۳ ه ش) راز و نیاز، کندهار: نارنج خپرندویه ټولنه
۱۱: حبیبي، عبدالحی،(۱۳۸۴ه ش) د پښتو ادبیاتو تاریخ، پېښور : دانش خپرندویه ټولنه
۱۲: حبیبزی، طلا، (۱۳۸۸ه ش) طنز او خندا، کابل: دانش خپرندویه ټولنه
۱۳: حلیم، صفیه، (۱۹۹۴م)د سندباد اووه سفرونه، پېښور: دانش خپرندویه ټولنه
۱۴: خټک، خوشال خان،(۱۳۹۳ه ش) د خوشال کلیات، کابل: دانش خپرندویه ټولنه
۱۵: خموش،عبدالقدیر، (۱۳۹۰ ل) په پښتو ادبیاتو کې د طنز پیدایښت او پایښت، ننګرهار: ختیځ خپرندویه ټولنه
۱٦: روهي، محمد صدیق، (۱۳۸۴ه ش) د پښتو ادبیاتو تاریخ، پېښور : دانش خپرندویه ټولنه

۱۷: روهي، محمد صدیق،(۱۳۸٦ش) ادبي څېړنې،کابل: دانش خپرندویه ټولنه
۱۸: رحماني، عبدالرحمن، (۱۳۹۴ه ش) د موسیقۍ رنګونه او پیوندونه، کابل
۱۹: رشیدي، جمشید، (۱۳۹۱ه ش)ادب تیوري،کابل: انتشارات نامي
۲۰: زیری، صالح محمد، (۱۳۹۰ ه ش) کلیله او دمنه، کندهار: علامه رشاد خپرندویه ټولنه
۲۱: سادات، عاقله، (۱۳۹۳ ه ش) ادبڅېړنه، پېښور: میهن خپرندویه ټولنه
۲۲: شینواری، دوست،(۱۳٦۵ه ش) د ادب د تیورۍ اساسونه، کابل: دولتي مطبعه
۲۳: شمیسا، سیروس، (۱۳۸٦ه ش) انواع ادبي، تهران
۲۴: شېرزاد، محمد اقا، ادبي فنون، ۱۳۹۲ش، کابل
۲۵: ښکلی، اجمل،(۱۳۹۱ ه ش) د کره کتنې مکتبونه، ننګرهار: مومند خپرندویه ټولنه
۲٦: ښکلی، اجمل، (۱۳۹۰ه ش) کال سبکپوهه، کابل: دانش خپرندویه ټولنه
۲۷:ظفري، مظفر عالم (۱۹۹٦م) اردو صحافت مین طنز و مزاح، لاهور: پیروز سنز
۲۸: ظفر، ظفرخان، (۲۰۰۴م)د ناوي لور ، پېښور: یونیورستي بک اجنسي

۲۹: عمید، حسن، (۱۳۸۱ ه ش)، فرهنگ عمید، تهران: موسسه انتشارات امیر کبیر

۳۰: غني، غني خان، (۲۰۱۴م) لټون، پېښور: یونیورسټي بک ایجنسي

۳۱: غضنفر، اسدالله، (۱۳۹۲ه ش)د نثر لیکلو هنر، ننګرهار: مومند خپرندویه ټولنه

۳۲: فریاد، سید فاروق، (۱۳۸۲ ه ش) هنر ګرافیک، کابل

۳۳: قانع، عصمت، (۱۳۹۴ه ش) د یاغیانو سرود، کابل

۳۴: کاڼی، محمد طاهر، (۱۳۹۴ه ش) بهرني لیکوال، کابل: علومو اکاډمي

۳۵: کریچلي، سیمون، (۱۳۴۹ه ش) در باب طنز ، تهران

۳۶: کوکه، داګلاس کالین، (۱۳۸۹ه ش) آیروني، تهران

۳۷: مخلص، ولي محمد،(۱۳۷٦ه ش) د لوی مخلص کلیات، کوټه: صحاف نشراتي موسسه

۳۸: مکي، ابراهیم، (۱۳۸۳ ه ش) شناخت عوامل نمایش، تهران

۳۹: مینه یار، عبدالوهاب،(۱۳۸۹ه ش) د خیال پسرلی،هلمند: هلمند ادبي بهیر

۴۰: مفید، حمید، (۱۳۹۱ه ش) ادم اوپن، انتشارات تاک

۴۱: مرچنټ، ویلیم ملوین، (۱۳۷۴ه ش) کومیډي، ایران: کتابخانه ملي ایران

۴۲: نوراني، جلال، (۱۳۹۱ه ش)هنر طنزپردازی،کابل: بیهقي کتاب خپرولو موسسه

۴۳: نوراني، جلال،(۱۳۸۹ه ش) ادبیات دراماتیک، کابل: انتشارات سعید

۴۴: نوراني، جلال، (۱۳۹۰ش) پرودی و پرودی سازان، کابل: میوند خپرندویه ټولنه

۴۵: نوراني، جلال، (۱۳۹۰ش)گروتیسک، کابل: میوند خپرندویه ټولنه

۴۶: نظري، محمود، (۱۳۹۵ه ش) د طنز نړیوال تاریخ، لومړی ټوک، کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۴۷: نظري، محمود، (۱۳۸۷ ه ش) طنز څه شی دی؟(۱۳۸۷ ه ش) کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۴۸: نظري، محمود، (۱۳۸۷ ه ش) حاضر ځوابي کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۴۹: هوتک، محمد،(۱۳۳۹ ه ش) پټه خزانه، کابل: د پوهنې وزارت

۵۰: هېوادمل، زلمی، (۱۳۷۹ه ش) د پښتو ادبیاتو تاریخ، پېښور : دانش خپرندویه ټولنه

۵۱: هیوادمل، زلمی، (۱۳۹۰ ه ش) د پښتو نثر اته سوه کاله ، کابل: دانش خپرندویه ټولنه

۵۲: هاشمی، محی الدین،(۱۳۷۲ ه ش)د لیکوالی فن ، پېښور: دانش خپرندویه ټولنه

۵۳: هاشمي، محی الدین،۱۳۹۳ ه ش)، د ادبپوهنې څانګې، کابل: د افغانستان د علومو اکاډمي

۵۴: همکار، محمد ابراهيم، (۱۳۹۲ه ش) بديع فن او پښتو شاعري، ننگرهار: مومند خپرندويه ټولنه
۵۵: همت، عبدالنافع، (۱۳۸٦ه ش) سپي څنگه مډالونه وگټل؟ کندهار: نارنج خپرندويه ټولنه
۵٦: همت، عبدالنافع، (۱۳۹۰ ه ش) سياسي عينکې، ننگرهار: مومند خپرندويه ټولنه
۵۷: همت، عبدالنافع، (۱۳۹۵ ه ش) د نصرو لالا واده، کندهار: سورغر اوونيزه، (۴۱۲) پرله پسې گڼه